

Innholdsfortegnelse

Del I

1. Innledning.....	2
2. Kort om håndskriftene.....	5
3. Tilnærming og metode.....	9
4. Forskingshistorie.....	15
- 1800-tallet.....	16
- 1900-tallet.....	20
- Tåttens selvstendig tilværelse.....	22
- Jonna Louis-Jensen og Finnur Jónsson....	24
- 1950-tallet.....	27
- 1970-tallet.....	29
- Ei historisk lesing av tåtten.....	34
- Nyfilologien ved Ármann Jakobsson.....	36
5. Oppsummering av forskingshistorien.....	40

Del II

6. Etymologi.....	41
- Germansk.....	41
- Norrøn.....	42
7. Definisjoner.....	45
8. Benevnelser av tekst i middelalderlitteraturen.....	48
- Andre benevninger og et metodisk skille.....	50
9. Begrepet <i>pátr</i> i Gks. 1005 og i to utgaver.....	56
10. <i>Flats</i> indre tekstuelle forhold.....	65
11. Den litterære innflytelsen fra kontinentet.....	73
12. Oppsummering av middelalderens bruk av <i>pátr</i>	79
13. Konklusjon.....	80
14. Litteraturliste.....	83
15. Appendiks. Liste over fire antologier.....	87

Innledning

”Her hefr vpp þaatt Þorvalldz tasallda. Capitulum. Nv þo at margar rædur ok frásagnir se ritadar j þessu male þær at æigi þikia miog tilheyra sogu Olafs Tryggvasonar þa þarf þat æigi at undrazst. þuiat suo sem rennande uótnn fliota af ymissum uppsprettum ok koma oll j æinn stad nidr til þeirrar somu likingar hafua þessar frásagnir af ymissligu upphafui æitt endimark at rydia til atburda, sem Olafr konungr Tryggvason uerdr uit staddr edr menn hans.”¹

I dette sitatet fra *Flateyjarbók* (*Flat*) forklarer en av redaktørene den utbredte bruken av det han kaller *ræður ok frásagnir*. Han prøver å grunngi hvorfor håndskriftet er utformet som det er, før han fortsetter nedskrivninga av *þáttr Þorvalds tasalda*. Når det snakkes om *Flats* noe særegne utforming, siktes det gjerne til alle de *ræður ok frásagnir* håndskriftet inneholder. Disse *ræður ok frásagnir* benevnes ofte *þáttr* i dette håndskriftet – slik man blant annet ser i den siterte overskriften; ”Her hefr vpp þaatt...”.

Innskytelsen av slike tekststykker er ikke fremmed i andre håndskrift i den norrøne litteraturen. Men det finnes – etter det jeg veit – ikke eksempler på at innskytelsene understrekes like uttrykkelig som i det nevnte sitatet fra *Flat*. Den siterte passasjen vitner om en bevissthet rundt redaksjonen av håndskriftet. En bevissthet som viser seg gjennom en av redaktørenes valg i å sette av plass til å forklare og/eller forsvare sin nedskrivingsmåte.

Helt i begynnelsen av *Flat* finner man en kort introduksjon til håndskriftets innhold. Her kan man lese hvordan sjølve ordet *þáttr* knyttes direkte opp til utforminga av håndskriftet: ”þar næst fra Olaafi konungi Tryggva syni medr ollum sinum þaattum. þui næst er sagha Olafs konungs hins helga Haralldz sunar med ollum sinum þaattum ok þar medr sógur Orkneyia jarla.”² Det er nettopp redaktørene av *Flat* sitt valg i å ta med *margar ræður ok frásagnir*, og spesielt de tekststykkene redaktørene kaller *þættir*, som denne oppgaven vil omhandle.³

¹ FlatUV I (1860) s. 378. “Her begynner tåtten om Torvald tasalde. Kapittel. Sjøl om det er skrevet mange ordskifter og frasagn i denne saga, som ikke synes å høre til sagaen om Olav Tryggvason, så trenger man ikke å undre seg. For slik som rennende vann strømmer opp av forskjellige kilder og alle kommer ned et sted, på samme måte har disse frasagnene av ymse opphav ett felles mål; å gjøre klart for hendelsene som kong Olav Tryggvason eller mennene hans deltok i.”

² FlatUV I (1860) i forordet. ”Deretter om kong Olav Tryggvason med alle sine tætter. Etter dette kommer sagaen om kong Olav den hellige Haraldsson med alle sine tætter og med denne; sagaen om Orkenøyjarlene.”

³ Jeg vil fortsette å bruke begrepene tått/tætter, i enkelte tilfeller *þáttr*/*þættir*, selv om det kunne være en fordel – for å unngå uklarheter – å anvende *tekststykker*. Betegnelsen, tått, er på den andre siden et veletablert begrep i forskningslitteraturen. Og sjøl om oppgaven nettopp kommer til å rette et kritisk blick på etableringa av sjangeren, er det fortsatt mest hensiktsmessig å bruke denne benevnelsen.

I 1951 utgir Anthony Faulkes to tætter. I forordet til denne utgivelsen kan man lese hvordan han forklarer ordet *þátr*: ”from its older sense of ’episode’, has come to be the name of a particular genre, ’a narrative in Icelandic prose of limited dimensions’.” (Faulkes 1951: 1). Nå er ikke denne ordhistorien særlig nøyaktig, og Faulkes utdyper også andre særtrekk ved tåtten, men sitatet berører utgangspunktet for oppgaven min på en god måte. I dag inngår nemlig tåtten som en mer eller mindre naturlig sjanger blant de andre sjangerbetegnelse av den norrøne litteraturen. Jeg vil altså undersøke utviklinga av tåtte-sjangeren. Hvordan har *þátr* etablert seg som benevnelse for tekststykker vi finner i den norrøne middelalderlitteraturen?

I denne sammenhengen vil jeg både se på forskningas forståelse og den norrøne litteraturs bruk av begrepet. Det ser for det første ut til at *þátr*-benevninga i middelalderlitteraturen har vært *delvis* retningsgivende for forskningas etablering av sjangeren. Det vil si at forskere noen ganger har støttet seg til den norrøne litteraturens benevning og andre ganger ikke. Når forskerne ikke støtter seg til benevninga, legges det gjerne andre tekstuelle trekk til grunn for sjangeren. I forlengelse av dette ser det ut til at vektleggingene av hvilke trekk som gjør en tått til en tått, ikke er den samme hos de ulike forskerne. Dette kan føre til at vi i dag opererer med en sjanger som minsker sin nytteverdi. Hvordan har forskere gått fram for å kategorisere tekststykker inn under betegnelsen tått? På noen punkter kan de ulike beskrivelsene av sjangeren utfylle hverandre, men om sjangerkriteriene spriker for mye, mister ei slik inndeling sin betydning. Det er selvfølgelig opp til hver enkel forsker å bestemme sin metode for kategoriseringa og gi gode begrunnelser for dette, men det står ikke i motsetning til at denne avhandlinga tar mål av seg å undersøke de ulike forklaringene forskerne gir av tåtten – både som en del av middelalderlitteraturen og som en distinkt sjanger.

Når jeg skal undersøke utviklinga av sjangeren, vil jeg først av alt gi plass til en prinsipiell sjangerdiskusjon. Det er nemlig knyttet ei rekke vanskeligheter til kategorisering av tekster. Etter dette vil jeg ta for meg forskingshistorien. I denne delen er det flere faktorer som kan forklare etableringa av sjangeren. Dette gjelder ikke bare de forskingsbidragene som prøver å tillegge tåtten ei sjangerbetydning. Jeg tror at utviklinga av sjangeren må sees i sammenheng med 1800-tallets formeninger om tåttens plass i kongesagaen. Hvilke forhold kan forklare etableringa av sjangeren fra 1800-tallet og fram til i dag?

Jeg vil deretter se nærmere på om man finner støtte for tåtte-sjangeren i middelalderlitteraturen. Denne etymologiske innfallsvinkelen vil bli belyst ved å se på *Flats* bruk av *þátr*-benevninga. En slik begrepsanalyse betyr at jeg vil undersøke forekomsten og

den faktiske bruken av *þátr* i *Flat*. Dette blir gjort for å se om det er mulig å trekke noen slutninger ut av middelalderens bevissthet rundt begrepet. Har redaktørene av *Flat* en sjangerforståelse av *þátr*-benevninga? De resultatene jeg kommer fram til, vil settes opp mot to ting. For det første vil jeg se på benevninga i *Flat* i forhold til to utgivelser av dette håndskriftet. Det gjelder C. R. Unger og Guðbrandur Vigfússons utgave fra 1860-årene og Sigurður Nordals utgave fra 1940-tallet. Det ser ut til at utgiverne har gjort flere forandringer av benevninger i deres respektive indekser. Dette kan ha sammenheng med utgivelsen av noen antologier med tætter.⁴ For det andre vil jeg trekke inn noen forskningsbidrag mot slutten av oppgaven. Jeg kommer til å gjøre dette for å se om resultatene av begrepsanalysen kan innpasses i hvordan tåtten blir forklart som en del av middelalderlitteraturen.

Avhandlinga vil dermed kunne deles inn i to bolker. Jeg vil først ta for meg forskingshistoriens forklaringer av tåtten og deretter se nærmere på middelalderens bruk av begrepet. Ei slik oppdeling vil også være hensiktsmessig for å prøve å skille to begrunnelser av sjangeren fra hverandre. To begrunnelser av sjangeren som henholdsvis vektlegger etymologien til *þátr* eller tåttenes tekstuelle trekk. De to forklaringsmodellene er på den andre sida ikke alltid riktig eller mulig å skille fra hverandre – for argumentene henger noen ganger sammen. Ei todelt tilnærming er gjort fordi at det kan være oppklarende for tilnærminga til sjangeren å holde de to innfallsvinklene fra hverandre.

Det er spesielt to kongesagahåndskrifter som har blitt brukt som kilder til tættene: *Morkinskinna (Msk)* og *Flat*. Av de tekststykkene som forskere gjerne skiller ut som tætter i dag, benevner *Flat* noen av dem *þættir*. *Msk* benytter seg ikke av dette ordet i forbindelse med benevning av tekst. Når jeg skal analysere begrepet vil jeg dermed legge hovedvekt på *Flat*. *Msk* er på den andre sida det håndskriftet som står i sentrum for forskingshistoriens behandling av tåtten. Dette håndskriftet vil dermed også utgjøre en viktig del av oppgaven.

Før jeg kommer inn på en prinsipiell sjangerdiskusjon og forskingshistorien om tåtten, bør de to håndskriftene – som i flere henseender er utgangspunktet for denne diskusjonen – presenteres.

⁴ Tættene i fire viktige antologier utgjør appendikset i denne oppgaven.

Kort om håndskriftene

”Í skugga Heimskringlu.”

Ármann Jakobsson (2002) s. 11f

Morkinskinna

I 1662 ble *Msk*, Gks. 1009 fol., sendt til kong Fredrik den 3. av den islandske biskopen Brynjólfur Sveinsson. Før dette året har vi ingen kjennskap til hvordan håndskriftet er blitt overlevert. Det var islendingen Tormod Torfæus – navnet er ei latinisering av Þormóður Torfason – som brakte håndskriftet til Danmark. Torfæus, som levde fra 1636 til 1719, hadde det sjøl til låns fra 1682. Han navnga håndskriftet *Morkinskinna* (den mørkne skinnboka) på grunn av at de andre håndskriftene han hadde til låns, var i betydelig bedre stand. For *Msk* er egentlig ikke så medtatt sammenliknet med flere andre håndskrifter fra middelalderen.

Håndskriftet er 28,5 cm. høyt og 17,5 cm. bredt. Det skal opprinnelig ha bestått av sju legg. Av disse var fem legg á átte blader (Finnur Jónsson mener at det andre legget kan ha hatt ni blader) og to legg á seks blader. Det samlede antall blader i det opprinnelige håndskriftet anslår han dermed til omtrent 53.⁵ *Msk* har nemlig flere lakuner og består bare av 37 blader i dag. Finnur Jónsson regner med at seks blader av første legg, et blad av andre legg, to blader i femte legg og fem blader av siste legg, er gått tapt (MskFJ 1932: IV). Håndskriftet skal være skrevet med to hender og dateres til slutten av det 13. århundre.⁶ *Ordbog over det norrøne prosasprog* anfører ei mer nøyaktig datering; nemlig c. år 1275 (ONP 1989: 471).

Det finnes blant annet flere eldre språkformer, som gjør at Finnur Jónsson mener at den overleverte *Msk* er ei avskrift av et eldre forelegg. Han kommer inn på flere momenter som underbygger dette.⁷ De arkaiske språkformene, bruken av kongetittel om Ingi Bárðarson (han var konge mellom 1204-17) og bruken av tittelen *Skúli jarl* og ikke hertug (han ble hertug i 1237) gjør at flere forskere har sagt seg enig i at *Msk*-teksten sannsynligvis er fra årene mellom 1220 og 1235.⁸ Dette forelegget benevnes gjerne *den eldre Morkinskinna*.⁹ I

⁵ MskFJ (1932) s. IVf. På dette punktet oppgir Louis-Jensen og Finnur Jónsson et ulikt antall blader. Det ser ut som at Louis-Jensen bygger sine tall på Finnur Jónssons, men at hun oppfatter hans redegjørelse feil eller korrigerer den uten å føre opp begrunnelser for dette. Jeg velger dermed å føre opp Finnur Jónssons tall på dette punktet. Louis-Jensen anfører at *Msk* opprinnelig har hatt fire legg á átte blader, et legg á fire blader og to legg á seks blader (Louis-Jensen 1977: 62). Dette skulle bli 48 blader til sammen.

⁶ MskFJ (1932) s. IIIf. Finnur Jónsson skriver; ”i den 3. el. 4. fjærdedel af det 13. årh.”

⁷ For nærmere lesing; MskFJ (1932). s. Vff.

⁸ MskFJ (1932). s. IX. Se også Louis-Jensen (1977) og Ármann Jakobsson (2002) m.fl.

innledninga var jeg inne på at *Msk* har stått sentralt i forskingshistorien om tåtten. Dette kan ha sammenheng med at *Msk*-teksten kan trekkes langt tilbake i tid. Uenighetene, som jeg kommer inn på i forskingshistorien, dreier seg om hvor vidt tættene allerede var en del av kongesagaen på denne tida.

Msk omhandler den norske kongerekka fra Magnus den godes regjeringstid, som går fra ca. år 1035, og fram til Eysteinn Haraldssons død i 1157. Denne brå slutten av håndskriftet har fått flere forskere til å regne med at *Msk* opprinnelig har gått fram til slaget på Re i 1177. Et argument som underbygger dette, finnes i sjølve teksten i *Msk*. Dette gjelder et hyppig sitert tekststykke hvor Ormr Ívarsson får tilnavnet kongsbroder. ”Ingriþr drotning gat son við Ivari Sveins syni. sa het Ormr. er siþan var kallaþr konvngs broþir. hann var manna friþastr syndom. oc gørbiz mikill hofþingi sem siþan mon getið verþa.”¹⁰ Denne delen henviser til Magnus Erlingssons regjeringstid. Han var konge fra 1161 og fram til 1184. I forlengelse av dette har flere påpekt at *Msk* har hatt som funksjon å utfylle perioden mellom sagaene om Olav den hellige og kong Sverre. Sagaer som allerede var festet til pergamentet da den eldre *Msk* ble skrevet ned.

⁹ Louis-Jensen (1977) s. 77. Louis-Jensen bruker betegnelsen ÆMsk om den eldre *Msk* og MskMS om den overleverte *Msk*. Disse betegnelsene kommer jeg ikke til å støtte meg til, siden det ikke har stor betydning for argumentasjonen i oppgaven. Jeg bruker altså *Msk* om det overleverte håndskriftet. De få gangene argumentasjonen berører variantene av *Msk*-teksten, sies dette uttrykkelig. De ulike utgivelsene av *Msk* og *Flat* vil dessuten få utgiverens initialer etter seg, som man allerede har sett med Finnur Jónssons utgave av *Msk*.

¹⁰ MskFJ (1932). s. 440. ”Dronning Ingrid fikk en sønn med Ivar Sveinsson som het Orm. Han var siden kalt kongsbroder. Han var den vakreste å se til og ble en stor høvding, som det siden vil bli fortalt.” Dette argumentet – at innholdet i *Msk* i utgangspunktet skulle dekke tida fram mot slaget på Re – understrekes blant annet av Louis-Jensen (1977) s. 65.

”Flateyjarbók er mun yngri og er að sumu leyti arftaki Morkinskinnu en þó ólík henni.”

Ármann Jakobsson (2002) s. 11

Flateyjarbók

Gks. 1005 fol., *Flateyjarbók*, er ei svært omfattende samling av flere sagaer. De lengste sagaene i håndskriftet er kongesagaene om Olav Tryggvason, Olav Haraldsson, kong Sverre og Håkon Håkonsson. *Flat* er staselig utforma og i svært god behold. Håndskriftet mangler ikke ett eneste blad, og det er dessuten et av de mest omfattende islandske middelalderhåndskrift som er bevart. For å illustrere dette kan man nevne at det har gått med omtrent 113 kalver til boka (FlatSN I 1944: V).

Håndskriftet er tidfestet til årene mellom 1387 og 1395 (ONP 1989: 245). Boka består av 225 blader og er skrevet i to spalter. Håndskriftet er 42 cm. høyt og 29 cm. bredt.

Det var presten Jón Þórðarson som begynte å skrive på håndskriftet i 1387. Han skal ha skrevet sagaen om *Eiríks saga víðfǫrla*,¹¹ *Óláfs saga Tryggvasonar* og det meste av *Óláfs saga helga*, før han skal ha gitt pennen videre til en annen prest; en mann ved navn Magnús Þórhallsson. Bortsett fra tillegget som skal være innsatt i mot slutten av 1400-tallet, skal Magnús Þórhallsson avslutta *Óláfs saga helga* og skrevet resten av *Flat*. I tillegg til forordet og teksten før *Eiríks saga víðfǫrla* innbefatter dette også illumineringa (Finnur Jónsson 1927: 141). Sagaen om Magnus den gode og Harald Hardråde er tilført omtrent hundre år seinere; nærmere bestemt i år 1498 (ONP 1989: 245). Denne innskutte delen benevnes gjerne *den yngre Flateyjarbók (YFlat)*. Denne delen har et nært slektskap til *Msk*-teksten. Under forskningshistorien blir dette slektskapet behandlet mer inngående. En av de to hovednedskriverne av *YFlat* er formodentlig den daværende eieren av håndskriftet; Þorleifur Björnsson (Louis-Jensen 1977: 65).

I likhet med *Msk* inneholder *Flat* også mange tætter. Tættene i *Flat* står i stor grad i sagaene om kong Olav Tryggvason og kong Olav den hellige. Det vil si at det er Jón Þórðarson som har inkorporert de fleste tættene. Utgiverne av *Flat* i 1860-årene, C. R. Unger og Guðbrandur Vigfússon, er to av få som på denne tida gir seg tid til å karakterisere tættene i håndskriftet. ”Disse Fortællinger have en stor Interesse og ere en Pryd for Olafssagaerne i

¹¹ Jeg bruker tegnet ç for 'o med kvist' i denne oppgaven.

Flateyjarbók.”(FlatUV III 1868: X). De skriver også; ”hvortil kommer den Mængde Fortællinger, som ikke findes andensteds og som giver den et betydelig forhøiet Værd.” (FlatUV III 1868: XVIII).

Om man ser tilbake til da *Flat* først ble nedfelt på pergamentet på slutten av 1300-tallet, er historien til håndskriftet godt belagt. Håndskriftet var et bestillingsverk fra Jón Hákonarson (FlatSN I 1944: VI). Han var en rik storbonde bosatt på *Víðidalstunga*. I flere generasjoner var etterkommerne til Jón Hákonarson i besittelse av *Flat* (Munksgaard 1930: 16f). Det vil si fra hans søsters sønn, og fra ham langs den mannlige ættrekka og helt fram til Jón Finnsson, som var personen som ga håndskriftet til biskop Brynjólfur Sveinsson.

Flat må ha vært kostbart for familien, for biskopen fikk ikke håndskriftet uten videre:

Jón bóndi í Flatey, sonur síra Torfa Finnssonar, átti stóra og þykkva pergamentisbók með gamla munkaskrift, innihaldandi Norges konunga sögur og margt fleira, og hér fyrir var hún almennilega kölluð Flateyjarbók. Hana falaði M. Brynjólfur til kaups, fyrst fyrir peninga, síðan fyrir fimm hundruð í jörðu, fékk hana þó ekki að heldur. En er Jón fylgdi honum til skips úr eyjunni, gaf hann honum bókina, og meinast, að biskupinn hafi hana fullu launað. Síðan sendi og skenkti M. Brynjólfur hana kongl. Majestati.¹²

Overrekkelsen av håndskriftet til biskopen skal ha skjedd – ifølge annaler fra 1700-tallet – i 1647 (FlatSN I 1944: XVI). For så å gi det videre til den historieinteresserte danskekongen: Fredrik den tredje.

Som *Msk*, har Tormod Torfæus også lånt *Flat*. Han paginerte blant annet sidene i håndskriftet. Selv om dette, som Sigurður Nordal påpeker, ble gjort noe feilaktig (FlatSN I 1944: XVII).

Flat var, sammen med Codex Regius av *den eldre Edda*, det første håndskriftet som ble tilbakeført til Island (Jørgensen 2004: 62). Dette skjedde så seint som i 1971.

¹² FlatSN I (1944) s. XVI. Dette er et utdrag fra *Brynjólfs biskups saga*. ”Jon bonde på Flatøy, sønn av sire Torfi Finnsson, eide ei stor og tjukk pergamentsbok med gammel munkeskraft, inneholdende Norges kongesagaer og mye mer, og av den grunn var boka alminnelig kalt Flateyjarbók. Magister Brynjólfur ønsket å kjøpe den, først for penger, siden for fem hundre i jord, men han fikk den heller ikke for det. Men da Jón fulgte ham fra øya til skipet, gav han ham boka, og syntes at biskopen hadde fullt og helt fortjent den. Siden sendte og ga M. Brynjólfur den til hans kongelige Majestet.”

Tilnærming og metode

Jeg vil starte dette kapittelet med å se nærmere på en prinsipiell diskusjon rundt sjangere. Dette blir gjort for å understreke de problemene som er uløselig tilknyttet kategorisering av tekster. I sammenheng med denne oppgaven er sjangerdiskusjonen, som fant sted på 1970-tallet mellom Joseph C. Harris, Lars Lönnroth og Theodore Andersson, av stor betydning. Disse tre forskerne – som var hovedaktørene i ordsiftet – snakket noen ganger litt forbi hverandre. Dette førte på den andre sida til et viktig metodisk skille, som jeg kommer tilbake til seinere i dette kapittelet. Det kom dessuten fram en del klargjørende begreper og innfallsvinkler til sjangerproblematikken. Ordsiftet problematiserte flere momenter som er uomkommelige og viktige å ha som utgangspunkt når man beskjeftiger seg med sjangere i den norrøne litteraturen.

For det første er altså sjangerdiskusjonen prinsipielt viktig. Kan vi i det hele tatt snakke om sjanger? Folkloristen Dan Ben-Amos har tatt opp denne diskusjonen innafor sitt fagfelt. Han mener at sjangerinndeling i det store og hele er vanskelig å tilnærme seg. Ben-Amos trekker fram et eksempel som illustrerer dette. Ei vanlig inndeling er å bruke tekstens tematikk som et sjangerkriterium. Om ei slik inndeling har Ben-Amos dette å si: “Thus, the a priori assumption of direct correlation between themes and genres has resulted in an anachronistic conception of literary kinds.” (Ben-Amos 1976: 217f). Han mener at om man bare skulle lagt det tematiske premisset til grunn for en sjanger, ville sjangerbegrepet miste betydninga si, ettersom samme tema finnes i forskjellige tekstuelle former, i forskjellige geografiske områder og til forskjellige tider.

Ben-Amos mener videre at det er vanskelig å formulere en metode for inndeling av sjangere. Han prøver allikevel å nevne noen tekstuelle trekk, som han mener bør legges vekt på i en sjangerbeskrivelse. “Each genre is characterized by a set of relations between its formal features, thematic domains, and potential social usages.” (Ben-Amos 1976: 225). Kjernen i det Ben-Amos prøver å komme fram til, er at man må ta hensyn til flere faktorer når man skal prøve å beskrive en tekst. Og det er ved hjelp av ei hermenautisk tilnærming at man kan beskrive teksters egenart. Ei tilnærming som dermed består i å beskrive forbindelsene mellom de ulike faktorene, som videre gjør at man kan nærme seg ei inndeling av tekster med bakgrunn i om man finner like forbindelser. En slik beskrivelse av hva en sjanger innebærer, gjør det for det første vanskelig å sette opp faste kriterier for hvordan dette settet av forbindelser forholder seg til hverandre, og for det andre hvilke faktorer man bør legge mest

vekt på. Det må være opp til forskeren å gi en god begrunnelse for hans eller hennes valg av betydningsfulle faktorer. Det er i tillegg vanskelig å finne balansen mellom å ha for mange kriterier – slik at man ender opp med for strenge krav og for få tekster, og for få kriterier – slik at man ender opp med et materiale som er såpass ulikt at det mister sin hensikt som kategori.

Innledningsvis prøvde jeg å problematisere at ei forskjellig vektlegging av faktorer (og forbindelsene mellom dem) kan resultere i at en sjanger mister sin særegenhet. I forlengelse av dette kan sjangeren også bli etablert på bakgrunn av ulike premisser.

Theodore Andersson har prøvd å formulere hvordan man kan tilnærme seg sjangere. I denne sammenhengen kommer han også inn på hvordan tåtten står i ei særstilling; både når det kommer til dens plass i den norrøne litteraturen, og hvordan den skal beskrives – om det i det hele tatt lar seg gjøre – som en egen sjanger.

The traditional method has been to list features which are predominant in one group and not in another and which have to do with such categories as date, location, structure, length, style, outlook, tone, credibility, and so forth. This approach will not provide quantitative satisfaction or a graph on which we can plot the genre position of each saga, but we will seldom be in doubt about the genre to which a saga *most nearly* belongs. The most likely exception to this rule is the group termed *þættir*. What Joseph Harris has done is to work out a core which puts this genre designation on a firmer structural footing. But there are, as Lars Lönnroth indicates, a number of *þættir* which are closer to the family sagas than to Harris' paradigm (Andersson 1975: 439f).

Som eksempel på en tekst som er blitt klassifisert som tått, men som har struktur lik en familiesaga, nevner Andersson *Þorsteins þáttur stangarhçggis*. Han mener at tåttens lengde har vært avgjørende for klassifiseringa, og sier videre: "In this case we may well judge that structure and setting are more important genre characteristics than length and consequently reclassify *Þorsteins þáttur* as a family saga." (Andersson 1975: 440).

Andersson sier ovenfor at vi som oftest kan være sikre på hvilken sjanger en saga nærmest kan kategoriseres i. Denne "sikre usikkerheten" viser oss at det er knyttet flere problemer enn løsninger til de overnevnte definisjonene fra Ben-Amos og Andersson. De må allikevel legges til grunn for at vi ikke skal begi oss ut på de mest relativistiske beskrivelsene av hva en sjanger innebærer.

Samtidig som sjangere vanskelig lar seg definere utover dette, foreslår Ben-Amos en annen viktig måte å dele inn tekster på. Den handler ikke bare om teksten i seg sjøl, men i større grad om hvordan vi bruker den. Det vil si at man på den ene sida snakker om *etniske sjangere*. Dette er sjangere som ikke er tilgjengelige for dagens forskere, siden det er tekster som er formet i ei anna tid og et annet samfunn. På den andre sida har man *analytiske*

kategorier. Dette er kategorier som er forskerens måte å skille mellom tekster med ulike trekk. I forlengelse av dette kan forskinga gi kategoriene et sjangernavn som er hensiktsmessig for en fruktbar debatt.

Når det kommer til den norrøne litteraturen, er det Harris som har argumentert for å skille litteraturen på de premissene som Ben-Amos foreslår. Harris påpeker at det muligens er spesielt viktig å skille etniske sjangere og analytiske kategorier fra hverandre innafor den norrøne litteraturen. Han mener dette fordi denne litteraturen ligger langt borte i tid, men også på grunn av at den ikke bruker sjangernavn i nevneverdig grad – i hvert fall ikke begreper som er overlevert til oss.

Harris mener videre at de sjangernavnene vi påfører tekster ikke trenger å ha støtte i litteraturen vi studerer. Det er ikke nødvendig å ha samsvar mellom den etniske forståelsen av begrepet – i og med at denne forståelsen vanskelig lar seg gjenskape – og begrepet som analytisk kategori for dagens forskere. Harris skriver dette om den analytiske kategorien:

I agree that it would be anachronistic to foist a modern system on the thirteenth-century writers as their own production. But this is beside the point of an analytic system, which, [...], is part of a modern communicative network; in short, it makes it possible to talk about the material even if we insist on supplying our terms (Harris 1975: 429).

Dette er en viktig innfallsvinkel til teksten, ettersom vi dermed ikke prøver å gjenskape noe som sannsynligvis er umulig å gjenskape. Sjangerbegrepene vi bruker, vil derfor være gyldige for oss, uten at vi tillegger en litterær epoke noe den i utgangspunktet ikke har.

Harris kritiserte Lönnroth for ikke å skille mellom disse to måtene å betrakte litteraturen på. Denne kritikken er forståelig om man avskriver at sjangeren er etablert uten bakgrunn i den norrøne litteraturens benevning; at tåtte-sjangeren kun er tuftet på strukturelle, tematiske og andre fellestrekk. Slik jeg forstår Harris, mener han at man ikke trenger å forholde seg til ordets etymologi og bruk, og de problemene som er knyttet opp til slike undersøkelser når man tar utgangspunkt i den analytiske kategori. Den analytiske kategori er i så måte frigjort fra materialet den beskriver.

Jeg tror på den andre sida ikke at denne uavhengigheten er så uavhengig som Harris og Ben-Amos vil ha det til. I denne sammenhengen kan man stille et hypotetisk spørsmål: Hadde tåtte-sjangeren blitt etablert om ordet ikke hadde vært så utbredt i den norrøne litteraturen? Jeg tviler på at begrepet hadde fått like mye oppmerksomhet om det bare hadde vært sparsommelig brukt. Dette er for så vidt ei mer eller mindre innlysende slutning, men det henger sammen med hvordan forskinga har benevnt tekster. Kan det ikke være at litteraturen

man studerer, har gitt føringer med sine benevnelser? Dette er selvfølgelig ikke noe som unyttiggjør den analytiske kategori, men poenget er at den analytiske kategori ikke er frigjort fra materialet den bygger på. Det er ikke en abstraksjon på linje med matematikk vi arbeider med. Om det er en sammenheng mellom den analytiske kategori og den etniske sjangeren, vil det – i et forskningshistorisk perspektiv – være interessant å prøve å kaste lys over en denne forbindelsen.

Det er flere forskere som mener at man ikke kan trekke ut en sjangerforståelse av *þáttr* innafor middelalderlitteraturen. Islendingen Ármann Jakobsson er en av dem som ser vanskelighetene med dette:

Orðið þáttur var ekki til sem tegundarheiti á miðöldum. Var orðið almennt notað sem nafn á hluta eða kafla. Fæstar frásagnir sem nú nefnast þættir gengu undir því nafni en ýmsar frásagnir aðrar af hinu og þessu tagi.¹³

Den ulike bruken av *þáttr* gjør det altså vanskelig å trekke noen sjangerforståelse ut av ordet. Om man ser på litteraturen som helhet, finner man ingen konsekvent bruk. Når jeg vil konsentrere meg om *Flat* seinere i oppgaven, forholder dette seg noe annerledes. I denne sammenhengen står begrepet *þáttr* i ei noe spesiell stilling. Begrepet er nemlig brukt relativt flittig i tilknytting til tekster i *Flat*. Til forskjell fra de øvrige sjangerbenevningene av den norrøne litteraturen, er *þáttr* – sammen med *saga* – godt belagt i sjølve middelalderlitteraturen. Så i motsetning til bare å se på hvor hensiktsmessig ei sjangerinndeling er for forskninga, kan man også studere hvordan litteraturen, som faktisk produserte begrepet, brukte det. Når kildematerialet altså åpner opp for ei sammenlikning mellom den etniske *bruken* og forskningas etablering av en analytisk kategori, vil det være uklokt å overse denne sammenhengen.

Min anvendelse av ”den etniske bruken” bør gjøres kort rede for. *Bruken* av ord – i dette tilfellet *þáttr* – kan la seg empirisk telles. I denne oppgaven vil ordet være av interesse når det står ei stilling hvor det benevner tekst. Ordet kan videre sees i sammenheng med andre begreper som står i samme stilling. Det vil si at man kan se de ulike begrepene i forhold til hvilke tekster de benevner, hvor ofte de er brukt og hvordan de står i forhold til hverandre. Denne sammenlikninga er en nødvendig innfallsvinkel for å kunne si noe om begrepene betydning.

¹³ Ármann (2002) s. 68. ”Ordet tått fantes ikke som sjangerbegrep i middelalderen. Ordet var almennt brukt som navn på del eller kapittel. De færreste frasagn – som nå benevnes tættar – går under dette navnet, men andre ymse frasagn gjør det – både under denne benevninga og andre typer.”

Den etniske bruken er etter mitt syn en heldigere ordbruk enn *etnisk sjanger* i denne sammenhengen, ettersom at sjangere ikke lar seg empirisk opptelles og at sjølve ordet sjanger brukes anakronistisk.

Denne skisserte tilnærminga til litteraturens bruk av benevnelser står i kontrast til Harris' syn:

We can acquire only the most rudimentary appreciation of the Old Icelandic ethnic genres as members of a significant system because ultimately no direct observation is possible. [...] Ethnic genre may be understood only by the fullest possible observation of life (and with compensation for the ethnically conditioned view of the observer) and is not necessarily usable in critical discourse eight hundred years later (Harris 1975: 428f).

I forbindelse med hvordan forskere skal angripe sjangerproblematikken, går Lönnroth langt i avskrive sjangere som kategori. Han mener at sjangere ikke finnes i middelalderlitteraturen. Lönnroth ser i hvert fall ikke noen fruktbar måte å hente ut informasjon fra det overleverte materialet.

There simply is no formula by which the whole genre can be explained for the simple reason that there is no genre, or to be more precise: there is not one genre but several, combined and merged in various ways by individual writers (Lönnroth 1975: 425).

Lönnroth foreslår at man bør revurdere hele den moderne terminologi av sjangere. Et eksempel han trekker fram, er den uhistoriske bruk av *Íslendinga sçgur* og *fornaldar sçgur*. At begrepene ikke har blitt brukt i middelalderen og at forskinga i tillegg staver navnet etter norrøn rettskriving, finner han vanskelig å akseptere. Lönnroth mener at det forleder folk til å tro at man snakker om sjangere som har sin støtte i middelalderlitteraturen (Lönnroth 1965: 21).

Lönnroth opererer ikke – som Harris altså gjør – med distinksjonen mellom etnisk sjanger og analytisk kategori, men Lönnroth sier videre at når man først skal inndele litteraturen, så bør navnet på sjangeren passe til den etniske – så langt det er mulig. Det er få eksempler på bruk av sjangerrelaterte begreper i den norrøne litteraturen. Det er dessuten ingen tekster fra middelalderen som behandler sjangerinndeling på et metanivå. Litteraturen har på den andre sida flere eksempler på at tekstene diskuterer seg sjøl.¹⁴ Når teksten diskuterer seg sjøl, er det ofte sannhetsverdien som tas opp; hvilke sagaer som man kan feste lit til, og ikke. Det er vanligvis ikke et ordskifte om hvilke egenarter eller hvilke andre trekk en tekst har.

¹⁴ Se blant annet Kleivane, Elise (2003) s. 61f.

Middelalderens tekstforståelse vitner ikke i stor grad om ei sjangerinndeling, men bruken av benevninger kan avsløre en tekstforståelse. Jeg mener at det kan la seg gjøre å hente noe fruktbart ut av den etniske forståelsen av benevninger. Bruken av *þáttr* i *Flat* viser et mønster som det er viktig å se nærmere på. I og med at ordet forekommer såpass ofte i forbindelse med tekster, gjør det mulig å trekke noen konklusjoner ut av redaktørens bruk. Dette betyr ikke at jeg prøver å tillegge litteraturen ei sjangerinndeling på samme måte som vi gjør i dag, men det jeg heller vil kalle litterære størrelser.

Den siste delen av ordskiftet mellom Harris og Lönnroth viste at 1970-tallets sjangerdiskusjon ikke bare dreide seg om sjangere generelt, men også mye om tåtten. Men før jeg forgriper for mye om tættene, vil jeg begynne å se nærmere på hvordan forskingshistorien har behandlet dem.

Forskingshistorien

Når de store linjene skal trekkes i forskingshistorien, kommer man ofte opp i vanskeligheter om hvordan man skal ordne og framstille stoffet. Det er mange valg og hensyn som må tas på en og samme tid. Jeg har valgt å prøve å holde meg til ei kronologisk framstilling så langt det er hensiktsmessig – og det er det ikke alltid.

Forskingshistorien om tåtten er mer omfattende enn man skulle tro – den blir i hvert fall ganske omfattende jo nærmere vi kommer dags dato. Det ville med andre ord blitt ei umulig oppgave å framlegge og diskutere alle forklaringsmodeller og analyser av tåtten – i og utafor håndskriftene – innafor rammene av denne avhandlinga. Det er blant annet et sårt valg at de tidligste forskerne på 1800-tallet ikke får en stemme i den videre teksten. Jeg har derfor fortettet avhandlinga rundt visse forskere og de forskingsbidragene som jeg har ansett å ha betydning for oppfattelsen av tåtten som sjanger. I tillegg har jeg lagt vekt på at forskerne representerer tida de arbeidet i, og at arbeidet deres har fått støtte av kollegaer.

Fra midten av attenhundretallet og fram til i dag har både synet på og innfallsvinkelen til tåtten, som i den norrøne litteraturen for øvrig, forandra seg drastisk. De ulike forskingsstrømningene har vektlagt ulike perspektiver og søkt etter ulike svar. 1900-tallet er – i enda større grad enn 1800-tallet – preget av at ordskiftet rundt tåtten foregår på mange ulike premisser og med ulike innfallsvinkler. Det ligger dermed også ei utfordring i å skille de ulike innfallsvinklene og metodiske grep forskerne tar fra hverandre. I denne delen vil noen forskere dermed settes opp mot hverandre på tross av at de ikke er en del av den samme tidsmessige diskursen.

Et generelt skille i ”tåtte-historien” kan settes på midten av 1900-tallet. For det er på denne tida at tættene blir behandlet på en ny måte av forskere – de studeres i seg sjøl.

Når man skal gjennomgå det begrensede materialet som ble skrevet om tåtten på 1800-tallet, er det allikevel et par momenter som har hatt betydning for vurderinga – eller man kan heller si den manglende vurderinga – av dem.

1800-tallet:

Det var en utbredt oppfattelse blant forskerne på 1800-tallet at tættene ikke hørte hjemme i sagaen. Dette kan først og fremst sees i sammenheng med synet på ”den opprinnelige saga”. For tættene brøyt med den stilen forskere ønsket å tillegge den opprinnelige sagaen. En stil som i korte ordelag ble beskrevet som en tekst med ei kronologisk framstilling, uten for mange digresjoner, og en knapp form hvor bare de viktige hendelsene i hovedpersonenes liv ble omtalt.

Handlingsforløpet i tættene er sjeldent knyttet opp til avgjørende historiske hendelser i kongens liv. De er dermed ikke vanskelige å avskrive som ubetydelige i en slik kontekst. Til og med innafor et romantisk historiesyn er ikke enkeltmenneskers opplevelser betydningsfulle, sammenliknet med kongenes liv og slagene de utkjempa. En slik historieforståelse har sammenheng med det generelle synet på historie på 1800-tallet – det var ei historieskriving på makronivå. At islendingen – som ofte innehar hovedrollen i tættene – tar fokuset vekk fra den egentlige hovedpersonen; kongen, kan også være ei forklaring på at disse små fortellingene ble ansett som overflødige.

Tættene ser man heller ikke spesielt mange av i *Heimskringla*. Denne sagaen har på mange måter stått som sjølve kronksempelen på slik en kongesaga skulle se ut. Finnur Jónsson skriver dette på slutten av 1800-tallet: ”Denne periode [guldalderen innafor sagaskrivninga] afsluttes, og den islandske historiske litteratur når sit højdepunkt i *Snorres* glimrende værk om de norske konger, *Heimskringla* omtr. 1230.” (Finnur Jónsson 1898: 274). Om denne sagaen ble sett på som en slags mal for sjangeren, faller *Msk* og *Flat* med sine mange innskudd langt vekk fra stammen.

Det øvrige emnet i noen av tættene, og den historiske troverdigheten de ikke alltid formidler, kan også forklare den manglende interessen for dem. Else Mundal foreslår i boka *Sagadebatt* at romantikkens syn på historisiteten i sagalitteraturen bør deles i to (Mundal 1977: 21f). På den ene sida innehar historisiteten den samme mening som i opplysningstida; hvor den historiske sannheten lå i pålitelige fortellinger om fortidige hendelser. Flere av tættene faller på mange måter også utafør dette ordskiftet, ettersom mange av dem omhandler ”utrolige” emner. Et eksempel på et slikt emne er den kjente *Auðunar þátr vestfirzka*. Audun solgte alt han eide for å bringe en isbjørn fra Grønland til Norge og Danmark.¹⁵

¹⁵ Andre eksempler kan sees i sammenheng med emnene i fornaldersagaene. *Orms þátr Stórolfssonar* og *Þorsteins þátr uxafóts* omhandler kamper med overjordiske vesener. 1800-tallets vurdering av historisiteten i fornaldersagaene oppsummeres av Kleivane (2003) s. 46: ”Ikkje som historie, men kjelde til historie.” Dette

På den andre sida anså flere forskere, som P. E. Müller, at diktergeniet hadde klart å gjenskape faktiske hendelser i fortida på tross av den muntlige traderingas slitasje på dem. Dikteren fant altså fram til en historisk pålitelig kjerne, eller det som andre ville si; sjølv folkeånden. Denne dikteren hadde utført sitt verk i ”den opprinnelige saga” på slutten av 11- og begynnelsen av 1200-tallet; den såkalte gullalderen for nedskrivinga av sagaene (Mundal 1977: 89). Når tættene ikke var forenelige med oppfatninga om denne stilen, kan det heller ikke ha vært dikteren som sto ansvarlig for at tættene var en del av de overleverte håndskriftene.

Den historiske vurderinga av tættene og utdefineringa av ”den opprinnelige sagaen” kan være to forklaringer på at de ikke fikk spesielt mye oppmerksomhet på denne tida.¹⁶

Et tidlig eksempel på at tættene ikke var en del den opprinnelige kongesagaen, kommer til uttrykk hos Rudolf Keyser:

Den Mængde Smaafortællinger [...] ere ogsaa øiensynligen indskudte, længe efter at Kongesagaerne selv havde faaet sin fuldstændige Form og Afrunding, hvorfor hine Smaastykker i Virkeligheden afbryde Hovedfortællingens jævne Gang, ligesom de meget ofte verken i Sprog eller Tone svarer til denne. De ere udentvivel oftest først ved Nedskrivningen af Sagaerne indskudte (Keyser 1866: 413).

Keyser diskuterer ikke på hvilket tidspunkt tættene kan ha blitt innsatt i håndskriftene, men mener altså at det må være lenge etter at kongesagaene hadde fått sin fullstendige og avrunda form. Han mener altså at tættene ikke har vært en del av den muntlige framføringa – i hvert fall ikke i forbindelse med kongesagaene. Han drøfter altså ikke om tættene bør anses som selvstendige fortellinger i den muntlige overleveringa. Det er et annet forskingsbidrag som gjør dette.

Dette en noe spesiell innfallsvinkel til tættene, og sjøl om denne forklaringa faller litt på sida av sjangerdiskusjonen, er den viktig å ta med på grunn av to ting. For det første er avhandlinga en av de tidligste utgreiingene om tåtten, og for det andre har den mye å si for forståelsen av den norrøne litteratur. Dette forskingsbidraget kommer i 1885 fra den svenske filologen og dikteren A. U. Bååth. Han lanserer med *Studier öfver kompositionen i några*

definerer i seg sjøl ikke tåtten ut av sagaen, men i sammenheng med det overnevnte ordskiftet kan det være en faktor som har betydning for utskillelsen.

¹⁶ Den historiske troverdigheten tættene innehar eller ikke, vil ikke bli tatt opp videre i denne oppgaven. Sjølv om dette har relevans for tættens utdefinering av sagaen, har det ikke betydning for den videre etableringa av sjangeren. Det er også noen forskere som behandler dette på 1900-tallet. I denne sammenheng kan det nevnes et eksempel. Islendingen Jónas Kristjánsson trekker fram en tått; *Halldórs þátr Snorrasonar*. Han mener at redaktøren ikke har tatt hensyn til at den store høvdingen Snorre-Gode ikke har vært i live på den tida Halldór dro til Norge, som tåtten altså forutsetter (Jónas Kristjánsson 1997: 301). Han trekker fram flere slike uhistoriske trekk ved flere av tættene.

isländska ättsagor sin tåtte-teori (Bååth 1885: If). En teori som fikk betydelig tilslutning da den kom. Den ble også støttet av flere forskere godt inn på 1900-tallet, og den har fortsatt relevans i dag.

Bååth mener at de islandske ættesagaene er bygget opp av tætter. For å underbygge dette viser han til den muntlige tradisjonen. Han mener at den muntlige formidlinga ble framført i mindre stykker; både for den rent praktiske framføringa, som dermed ikke tok alt for lang tid, og for at tilhørerne heller ikke behøvde å kjenne helheten for å hente mening ut av de lengste sagaene. De mindre enhetene, tættene, danner i følge Bååth ei avslutta mening i helheten. Han undersøker sin hypotese i *Njáls saga*, *Vatnsdóla saga*, *Laxdóla saga* og *Ljósvetninga saga*. Her kommer Bååth fram til at dikteren av sagaene brukte de muntlige tættene og formet dem til et helhetlig verk. Dikteren skapte altså et verk ut i fra en fragmentarisk muntlig tradisjon.

Bååth levner liten tvil om hvordan han mener oppbygginga av sagaene kan oppsummeres:

Ursprungligen ha utan tvifvel de större isländska ättsagorna uppstått af s. k. *þættir*. Enligt sagorna själfva är en *þáttir* en kortare berättelse, som i följd af sin form och sitt innehåll kan stå och ofta står för sig själf som ett helt; dess bestämmelse att samman med flera andra bringas till ett omfångsrikare helt ligger antydd i själfva ordet *þáttir* (tått) (Bååth 1885: If).

For Bååth er det altså ikke tættene i seg sjøl – slik vi finner dem i kongesagaene – som er av størst interesse, men hvordan de ble brukt for å sette sammen en saga av nedskriveren. Hans mål er å forme en generell teori som kan benyttes på oppbygginga av sagaer, og spesielt en forklaringsmodell for islendingesagaenes komposisjon. Han bruker *þáttir*-betegnelsen for det vi i dag ville kalt komponenter, og hans analyse kan betraktes som en forgjenger til de strukturelle undersøkelsene som etter hvert blir viktig innafor den norrøne litteratur. At han bruker betegnelsen tått, har altså ikke noen særlig sammenheng med de tekststykkene som er benevnt dette i litteraturen. Bååths definisjon av tåtten kan på den andre sida overføres til tættene vi finner i kongesagaene.¹⁷ Han definerer tåtten som ei kort fortelling, som på bakgrunn av form og innhold utgjør et hele innafor sagateksten. I tillegg nærmer han seg noen andre trekk han mener en tått har:

I allmänhet kännetecknes början af en *þáttir* därigenom, att den eller de personer, som i den samma förr eller senare få någon för handlingens gång väsentlig betydelse, införas med afseende icke blott på sina personliga utan ock på sina genealogiske förhållanden; hvarjämte sådana dem beträffande biomständigheter nämnas, som äfven skola blifva föremål för berättande. Detta kallar jag under

¹⁷ Dette kommer jeg tilbake til når jeg skal analysere tekstene fra *Flat*.

sagornas behandling presentationen. Når en sagas *þættir* stå mera själfständiga vid sidan af hvarandra, blir följden, att presentation af samma person kan förekomma mera än en gång (Bååth 1885: IVf).

Denne utvida definisjonen henspiller på begynnelsen av hver *þáttr* i sagaen. Tåtten kjennetegnes ved at den begynner med å introdusere en ny person. Han presiserer på den andre sida at tåtten er ”mer selvstendig” om presentasjonen av personen skjer mer enn en gang.¹⁸ Dette er også med på å underbygge hans hypotese om at sagaene er satt sammen av flere deler, og at de ulike delene ikke alltid utfyller eller ”kjenner” til hverandre.

Bååths analyse fikk ikke bare tilslutning, og Andreas Heusler listet opp flere problemer med hans hypotese. Dette skjedde først på begynnelsen av 1900-tallet. Theodor Andersson lister punktvis opp hva Andreas Heusler mener om tåtte-teorien til Bååth. I denne sammenhengen er flere av poengene til Heusler relevante, sjøl om alle ikke vil bli tatt med i det videre ordskiftet:

1. That the saga tellers were capable of longer tales is shown by Haraldr harðráði's *útfærðarsaga* and by the saga which Sturla Þórðarson told on King Magnus' ship "mikenn hluta dags". 2. The combination *þættir* was not the prerogative of the written, but could have begun at the oral stage. 3. It is impossible to subdivide many of the sagas into sections which could have led an independent existence (*Hrafnkels saga*, *Hænsa-Þóris saga*, *Hávarðar saga*, *Bandamanna saga*, *Heiðarvíga saga*). [...] 5. The theory that sagas evolved from combination of independent *þættir* is too exclusive. Sagas also grew by incorporating written sources such as *Landnáma*, by borrowing material from other sagas (the Gunnarr Þiðrandabani episode in *Laxdæla saga*), and by simple stylistic expansion. [...] 6. The insertion of *þættir* can also be the work of copyists (Andersson 1964: 62).

Bååths hypotese får Heusler til å komme med en observasjon som blir retningsgivende for den videre forskinga. I punkt seks sier han nemlig at innskuddene av tætter kan være et resultat av arbeidet til seinere redaktører. Dette er for så vidt ingen ny observasjon – Keyser var også inne på det – men det understreker at det filologiske arbeidet fra slutten av 1800-tallet dreier seg om skille ut innskuddene. Dette arbeidet fortsetter med uforminsket styrke fram mot midten av 1900-tallet.

En av dem som legger stor vekt på dette filologiske arbeidet, er Finnur Jónsson. Han konsentrerer seg på sin side om tættene man finner i kongesagaene. Finnur Jónsson skriver dette i sin litteraturhistorie fra 1898:

Derimod optog f. ex. forfatteren til *Morkinskinna* en stor mængde sådanne småhistorier, der strængt taget slet ikke vedkom kongesagaen som sådan. Dog er det vistnok først efter Snorres død, at

¹⁸ Han nevner to eksempler på tætter han mener utgjør et selvstendig hele: *Vöðu-Brands þáttr* i *Ljósvetninga saga* og *Ögmundar þáttr dytts* (Bååth 1885: 2). Den sistnevnte finnes blant annet i *Flat*. Begrunnelsene for at disse to utgjør et selvstendig hele blir ikke utbrodert av Bååth. Den eneste nærliggende forklaringa er at det er tættenes svært løse tråd til sagaenes hovedemne, som gjør at han nevner akkurat disse to.

interpolationerne tager fart, idet hans værk lægges til grund, og alle mulige slags legender og sagn tilføjes; at dette er en grundig mishandling av Snorres værk, siger sig selv (Finnur Jónsson 1898: 276).

Finnur Jónsson ser altså heller ikke hva tåtten har å gjøre i kongesagaen. Jeg vil komme tilbake til Finnur Jónssons argumenter og utbrodere dem på et seinere tidspunkt i oppgaven. Han står derimot for en forståelse av tåtten som får fotfeste på slutten av 1800-tallet, og som videre representerer den gjengse mening godt inn på 1900-tallet.

Samtidig som forskninga på 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet ikke inkluderer tåtten i samme grad som de øvrige tekstene i litteraturen, ligger det en implisitt ”godkjennelse” av tåtten i en slik utskillelse. Selv om teksten ikke hadde noen særlig verdi, verken for den litterære, filologiske eller historiske innfallsvinkelen, kan man si at tåtten allerede har fått en merkelapp fra begynnelsen av den moderne forskningstradisjonen – den er utdefinert av sagaen, og dermed også utskilt som egne tekststykker.

1900-tallet:

I første halvdel av 1900-tallet får tættene en større plass innafor forskninga, og de blir i stigende grad interessante for det filologiske arbeidet. Det er allikevel flere utgreiinger om hvorfor tættene ikke hører hjemme i kongesagaene som preger forskninga. Begrunnelsene for utskillelsen av tættene springer fortsatt ut av formeninga om den klassiske sagastilen, slik vi så det på 1800-tallet. På 1900-tallet blir dette behandlet mer inngående av forskerne.

Gustav Indrebø og Bjarni Aðalbjarnarson kan illustrere enigheten om synet på tættene som innskudd kongesagaen. For det første understreker Indrebø at tættene må være innskudd fordi de står utafør den kronologiske rekkefølgen i sagaen (Indrebø 1928: 177). Hans argument bygger altså på formeninga om den klassiske sagastilen.

I denne sammenhengen kan vi lese hva Bjarni Aðalbjarnarson skriver om tættenes plass i *Msk*:

Det må betraktes som noenlunde utvilsomt at ialfall de fleste av disse tætter ophavlig har vært uavhengige av de norske kongers sagaer. Intet tyder på at de er avfattet som deler av kongesagaene. Enhver av dem danner et selvstendig hele innenfor sagaene i *Msk*. Det meste av det som tættene forteller om de norske konger, er ubetydelige hendelser i dissers liv og kan neppe falle innenfor rammen av deres historie; det er da heller ikke tatt med i *Fsk*. eller *Hkr*. (Bjarni Aðalbjarnarson 1937: 155).

I forlengelse av den klassiske sagastilen ser man at andre kongesagaer blir stilt opp som forbilder på hvordan en kongesaga skal se ut. Dette kan være en av årsakene til at *Msk* ikke har fått spesielt mye oppmerksomhet før i seinere tid. Og man må dermed igjen lese kommentarer som dette: "Foruten de omhandlede tætter inneholder *Msk*. mange stykker som på ingen måte berører sagaens tråd, og som kunde skjæres bort uten å efterlate noen arr." (Bjarni Aðalbjarnarson 1937: 157). Noe som vitner om en generell skepsis til utforminga av den overleverte *Msk*.

Indrebø har også skrevet om dette (Indrebø 1928). Han mener at den overleverte *Msk* har mange sekundære innskudd og opptrer som en oppstykket saga. Indrebø ser allikevel muligheten i at innskuddene lar seg skille ut og at man dermed kan nærme seg den eldre *Msk*, som etter hans mening sannsynligvis likner på oppbygginga av *Fagerskinna*. En kongesaga som er svært knapp i stilen og nesten uten tætter.

For det andre mener Indrebø at de innskutte delene må være når Harald Hardråde settes i et dårligere lys enn kong Magnus (Indrebø 1928: 175). Her trekker Indrebø blant annet fram *Hreiðars þátrr heimska*, som han mener favoriserer kong Magnus. I forlengelse av dette kan man sitere Indrebø; "Dette er baade uturvande og urimelig aa setja til midt inne i eit sogeverk nettupp um desse tvo kongane." (Indrebø 1928: 177f). Indrebø peker altså på det han mener er en motsigelse i framstillinga av kongene. I sammenheng med av de ulike inntrykkene tættene gir av kongene, og spesielt Harald Hardråde, sier Bjarni Aðalbjarnarson; "Dette gjør det usannsynlig at alle tættene er skrevet av én og samme mann."¹⁹

Bjarni Aðalbjarnarson nevner dessuten flere passasjer og kapitler som kunne vært redigert vekk uten at verket hadde blitt dårligere av den grunn. Han sannsynliggjør at mye av teksten i *Msk* er sekundær. Bjarni Aðalbjarnarson er på den andre sida mer forsiktig enn sine kollegaer, Indrebø og Finnur Jónsson, med å konkludere med at *Msk* er såpass full av innskudd.

Det er altså ei utbredt mening at tættene ikke hører hjemme i sagaen på grunn av at de skaper en indre motsigelse i håndskriftet, og at de ikke følger forskernes oppfatning av den klassiske sagastilen. En stil som altså gjerne settes opp mot den vi finner i andre kongesagaer.

I forlengelse av Bjarni Aðalbjarnarsons mening om at tættene og de andre innskuddene i *Msk* ikke kan ha vært satt inn av samme redaktør, vender ordskiftet seg mot hvordan tættene ble inkorporert i sagaen. Hvordan kan man forklare tættenes plass i

¹⁹ Bjarni Aðalbjarnarson (1937) s. 156. På samme side eksemplifiserer Bjarni Aðalbjarnarson kong Haralds karakterskifter ved å vise til noen av tættene: "I noe av dem, bl. a. *Auðunar þátrr*, *Íslendinga þátrr sçgufróða* og *Stúfs þátrr*, optrer han som en ærlig og bra mann, i andre f. eks. *Halldórs þátrr Snorrasonar* og *Odds þátrr Ófeigssonar*, derimot som en simpel person."

håndskriftene? Var tættene selvstendige fortellinger før de ble inkorporert i sagateksten? Eller var tættene utelukkende et litterært resultat fra nedskrivingsperioden?

Ordsiftet i forlengelse av disse spørsmålene har sitt utspring i den ulike vektlegginga av den muntlige overleveringas betydning i forhold til den litterære produksjonen. Det er knyttet ei rekke vanskeligheter til hvordan overgangen fra en muntlig til en skriftlig kultur skal forklares. Et spørsmål kan illustrere en vanskelighet med denne overgangen: I hvilken grad var forfatteren til stede i teksten og hvor mye bygger på den muntlige tradisjonen? De grunnleggende meningsforskjellene mellom friprosaistene og bokprosaistene har sin rot i denne ulike vektlegginga.²⁰ Uenighetene rundt dette problemet får en vesentlig større plass i forskinga på 1900-tallet enn før århundreskiftet. Dette ordsiftet kretser på den andre sida ikke i nevneverdig grad rundt tåtten. I det påfølgende vil jeg derfor presentere de forskerne som mener at tåtten har en selvstendig tilværelse forut for deres plass i kongesagaen.

Tåttenes selvstendige tilværelse

Islendingen Jón Helgason mener at tåtten har hatt en selvstendig tilværelse. I forordet til sin utgivelse av *Msk* skriver han at det virker som om *Hreiðars þátr heimski* har en annen stil; med noe knappere setningsoppbygging, annerledes bruk av replikker og flere arkaiske ordformer (*MskHJ* 1934: 14). Han utdyper ikke dette i større grad, og det ingen som har arbeidet videre med denne hypotesen. Det bør på den andre sida understrekes at *Msk* har mange arkaiske former. Finnur Jónsson trekker noen av formene tilbake til slutten av det 12. århundre (*MskFJ* 1932: VII).

Det er andre forskere som går mer konkret til verks i forhold til tættenes selvstendige tilværelse. Bjarni Aðalbjarnarson teller seksten tætter som kan ha vært selvstendige før de ble tatt opp i *Msk*.²¹ Det ser ut til at Bjarni Aðalbjarnarson bare anser de tekstene som kunne utgjort et selvstendig hele, som tætter. Tættene er dermed også overveiende sannsynlige

²⁰ Mundal (1977) s. 275: "Den reelle meningskilnaden mellom forskarane som reknar med ein munnleg tradisjon bak sogene (anten desse reknar seg som friprosaistar eller bokprosaistar) gjeld i dag eigentleg ikkje synet på korleis tradisjonen såg ut, men korleis ein skal ta omsyn til denne tradisjonen i granskinga. Meningskilnaden er her i det vesentlege eit metodisk problem."

²¹ Bjarni Aðalbjarnarson (1937) s. 154f. Her lister han opp de tættene i *Msk*, som han mener "kunde ha dannet et selvstendig hele": *Þorsteins þátr Hallssonar*, *Hreiðars þátr heimska*, *Halldórs þátr Snorrasonar*, *Auðunar þátr vestfirzka*, *Brands þátr çrva*, "Íslendinga þátr sçgufróða", *Þorvarðs þátr krákunefs*, *Sneglu-Halla þátr*, *Stúfs þátr blinda*, *Odds þátr Ófeigssonar*, *Sveinka þátr Steinaronar*, *Ívars þátr Ingimundarsonar*, *Ásu-Þórðar þátr*, *Þinga saga*, *Þórarins þátr stutfeldar* og *Einars þátr Skúlasonar*.

innskudd i *Msk*. De andre tekststykkene han ser på som mulige innskudd, er tekster som bare har en løs tråd til den øvrige handlinga. Bjarni kaller dem episoder, og sier videre; ”slike episoder er, så vidt vi vet, aldri blitt nedskrevet som selvstendige tætter.” (Bjarni Aðalbjarnarson 1937: 158). Han stiller seg mer tvilende til om de såkalte episodene er innskudd i *Msk*. Bjarni Aðalbjarnarsons argumentasjon representerer på mange måter en overgang til mindre bombastiske konklusjoner om hva som skal betraktes som sekundært i *Msk*.²²

Gimmler anser – som Bjarni Aðalbjarnarson – tættene som opprinnelig selvstendige frasagn, før de ble inkorporert i en større saga. I Gimmlers opptelling av tætter i *Msk* finner han tolv stykker av dem. Han opererer dessuten med begrepet ”tåtte-like” tekster, som han teller 28 stykker av i *Msk*.²³ Det danner seg altså ei tiltagende og mer konkret opptelling av hva som blir oppfattet som tætter.

Flere av de forskerne som tilslutter seg at tættene har dannet et selvstendig hele, mener at disse utgjør en mer opprinnelig versjon enn de som står i kongesagaene. I dette ligger det en implisitt tro på at noen av tættene i *Msk* er eldre enn sjølve håndskriftet. I forlengelse av dette har man trodd at de inkorporerte tættene har blitt forkortet ned (Ármann Jakobsson 2002: 70). Dette er blitt gjort for å innpasse dem til den øvrige teksten. Det har dermed vært bred enighet om at den nedkuttete teksten i stor grad har vært sekundær (Faulkes 1951: 2).

Det er ikke mange eksempler på tætter som er overlevert i selvstendige redaksjoner. Av de tættene vi finner i *Msk* gjelder dette; *Stúfs þátr*, *Íslendinga þátr sçgufróða*, *Sneglu-Halla þátr* og *Ásu-Þórðar þátr*. Frasagnet om Karl vesæla finnes i AM 533 4to og AM 557 4to fra det 15. århundre og kalles der *Karls þátr*. Andre tætter finnes i flere selvstendige redaksjoner, som for eksempel; *Auðunar þátr vestfirzka* og *Sneglu-Halla þátr* (Ármann Jakobsson 2002: 69f). Det vil si at vi i så fall bare har en liten del av de opprinnelig selvstendige tættene, overlevert. Det overleverte materialet kan altså ikke bygge opp under at mange av tættene fantes i selvstendige redaksjoner.

1800-tallets gjengse mening om tåtten ikke hører hjemme i sagaen står altså ved lag langt inn på 1900-tallet, men formeninga om at ”alle” tættene er innskudd, blir gradvis kritisert.

²² Bjarni Aðalbjarnarson skriver at den eneste episoden han med sikkerhet ser på som interpolasjon, er fortellinga om Giffard. ”Den er vevd utenom en interpolasjon fra *Ágrip* om Magnus Barfots kamp med kong Inge Steinkelsson, og er følgelig neppe kommet inn i *Msk*. før den” (Bjarni Aðalbjarnarson 1937: 158f).

²³ Ármann Jakobsson (2002) s. 69. Jeg har ikke kunnet oppdrive Gimmlers artikkel, så jeg har hentet denne informasjonen fra Ármann Jakobsson.

Jonna Louis-Jensen og Finnur Jónsson

Louis-Jensen og Finnur Jónsson bør bli behandlet i et eget kapitel. Sjøl om de tilhører to ulike tidsepoker, står begge til dels for det samme synet på tættene når det kommer til å vurdere dem som bestanddeler av kongesagaene. De to har også et sammenfallende syn på tættene på en del andre områder – de bruker dem til dels på samme måte i deres utgreininger, samtidig som Louis-Jensen polemiserer mot Finnur Jónssons meninger. Et annet viktig fellestrekk mellom dem er at begge har beskjeftiget seg med *Msk* og *Flat*.

Finnur Jónsson ser først og fremst en filologisk verdi i tættene. I *Den islandske litteraturs historie. Tilligemed den oldnorske* fra 1907 skriver han at: ”For så vidt er denne bearbejdelse af stor værdi – ganske bortset fra at originalsagaen på den måde er mishandlet.” (Finnur Jónsson 1907: 290).

For Finnur Jónsson er verdien i det inkorporerte hva man kan utlede av det. Det vil si at hvis to håndskrifter begge inneholder den samme tåtten, kan man for eksempel se om den kan være satt inn på samme sted, og dermed bruke den for å utlede slektskap mellom ulike kongesagahåndskrifter. Bearbejdelsen kan dessuten brukes som et dateringskriterium: Når skjedde interpolasjonen? For Finnur Jónsson er tættenes verdi, dermed det sammenlikningsgrunnlaget bearbejdelsen skaper. Denne bearbejdelsen tar Louis-Jensen også tak i, men før jeg kommer inn på henne, bør man se mer konkret på argumentasjonen til Finnur Jónsson.

Vi kan starte med å se på hans generelle syn på tættenes plass i håndskriftene. Finnur Jónsson skriver dette i forordet til hans utgivelse av *Msk*:

Alle disse her nævnte þættir er optagne, fordi Harald på forskellig måde spiller en rolle i dem. Men om nogen organisk sammenhæng mellem dem indbyrdes eller med sagaen som sådan er der ikke tale [om]. De er alle utvivlsomme indskud i den oprindelige tekst, men ikke alle optagne samtidig, hvad Flat. beviser (MskFJ 1932: XXIII).

Finnur Jónssons videre argumentasjon går ut på at han bruker *Flat* som bevis på at tættene ikke hører hjemme i *Msk*. *Flat* gjør ikke bruk av seks tætter som den overleverte *Msk* inneholder. Finnur Jónsson slutter følgende; at hvis de ikke er med i *Flat*, så er de heller ikke med i forelegget. Han begrunner dette med det han mener er hovedprinsippet bak *Flat*: ”At udelade noget i en original, de afskrev, var deres tanke fjærnt.” (MskFJ 1932: IX). Ergo er i

hvert fall seks tætter inkorporert i den overleverte *Msk*, etter at *Flat* har brukt sin variant av *Msk*-teksten.²⁴

Når man ser på *Flat* og dens enorme samling av sagaer, kan man godt forstå Finnur Jónssons argumentasjon. Louis-Jensen mener at hans utsagn ikke sikter til *YFlat*, men bare til arbeidsmåten til de to redaktørene av *Flat* (Louis-Jensen 1977: 78, note 30). Hvorfor hun skriver dette, er vanskelig å forstå. Finnur Jónsson tenker vitterlig på hele håndskriftets ”istandbringere”. Han sier dette uttrykkelig sjøl: ”Man væntede i Flat. at finde hele det stof, der er i Mk., hvis det alt var oprindeligt, eftersom det var hovedprincippet hos Flat.s istandbringere at tage så meget med som de blot kunde få fat i.”

Det er også ei setning som gir et inntrykk av hva redaktørene tenker om utvelgelsesprosessen – i *YFlat* – og den går også på tvers av det Finnur Jónsson mener.²⁵

Argumentet hans viser seg uansett å være uholdbart. For Louis-Jensen tilbakeviser at – i hvert fall noen av tættene som *YFlat* ikke gjør bruk av – må ha stått i dens forelegg. Før vi skal ta for oss Louis-Jensens behandling av slektskapet mellom noen håndskrifter, kan det nevnes at hennes syn på tættenes plass i kongesagaen sammenfaller med Finnur Jónssons. Hun skriver blant annet dette i sin avhandling *Kongesagastudier. Kompilationen Hulda-Hrokkinskinna*: ”Og de har ofte en meget løs forbindelse med hovedhandlingen, som de i flere tilfælde afbryder på en klodset måde;” (Louis-Jensen 1977: 69). På mange måter tilslutter begge seg den gjengse mening om tættene som kan tilbakeføres til 1800-tallet; at det ikke er noen organisk sammenheng mellom tættene og sagaen for øvrig. Men selv om Louis-Jensen ikke gir tættene noen litterær verdi innafor sagastilen, tilbakeviser hun Finnur Jónssons utsagn om at flere av tættene er seine innskudd.

I avhandlinga hennes bruker hun tættene for å vise at *YFlat* og *Msk* har brukt et felles forelegg.²⁶ Det er ikke bare teksten som helhet, som har fått Louis-Jensen til å anta dette, det er også tættenes eksakte plass i håndskriftene. Det er for det første noen tætter som *YFlat* ikke gjør bruk av, men som står i *Msk*. Dette gjelder tættene; *Hreiðars þátr heimska*, *Halldórs þátr Snorrasonar*, *Auðunar þátr vestfirzka*, *Brands þátr çrva*, ”*Íslendinga þátr sçgufróða*”

²⁴ MskFJ (1932) s. IXf. Dette synet tilsluttes blant annet av Bjarni Aðalbjarnarson (1937) s. 157.

²⁵ Denne passasjen står i sagaen om kong Magnus og kong Harald. FlatUV III (1860) s. 343: ”og liggia þo nidre osagder miklu fleire hlutir þeir sem osagdir eru af hans afreksverkum. og kemr mest til þess ofrodleikr vor og þat med, ath ver vilium eigi rita uitnesburdarlausar saugur, þott ver hofum heyrtr þær frasagnir. þuiat oss þikir betra ath hiedan af se uid aukit helldr en þetta sama þurfe aprtr ath taka.” ”Og det er mange ting som er usagt om hans [kong Harald] handlingsverk. Det kommer mest av vår vitenløshet, men også det at vi ikke vil skrive sagaer uten vitnesbyrd, sjøl om vi har hørt slike frasagn. For det synes oss bedre at dette etter hvert legges til, heller enn at man trenger å redigere bort det samme.” I denne passasjen mener i hvert fall redaktørene sjøl at de ikke kan tilskrives det Finnur Jónsson mener er deres ”hovedprincipp”.

²⁶ Slektskapet mellom de to håndskriftene er allerede påpekt i forordet av Unger og Vigfúsos utgivelse av *Flat* (FlatUV III 1868: XVII).

og *Sneglu-Halla þátr*.²⁷ Finnur Jónsson mener på sin side at disse tættene ikke kan ha stått i forelegget til *YFlat*, og at det er *Msk* som har inkorporert tættene på et seint tidspunkt. Finnur Jónsson mener at ”tradisjonen” med å skyte inn tættene, starter rundt år 1250 (Finnur Jónsson 1898: 276).

I følge stemmaet som Louis-Jensen har kommet fram til, passer Finnur Jónssons argumentasjon dårlig. Dette stemmaet viser at *Hulda-Hrokkinskinna* bygger på det samme forelegget som den overleverte *Msk* og *YFlat* gjør bruk av.²⁸ Når man sammenlikner håndskriftene, er det noen likheter som må understrekes. For det må sies å være usannsynlig at *Hulda-Hrokkinskinna* skulle ha de samme seks tættene som den overleverte *Msk* uavhengig hverandre, og når to av de seks tættene er plassert på akkurat det samme stedet i *Msk* og *Hulda-Hrokkinskinna*, kan det neppe være tilfeldig. Den antatte avskriften (av avskrift) av den eldre *Msk* ser derfor ut til å ha inneholdt tættene. Forelegget til *Hulda-Hrokkinskinna*, *Msk* og *YFlat* har altså inneholdt tættene, men uten at *YFlat* har gjort nytte av tre av dem.²⁹

De seks tættene Louis-Jensen bruker i sin argumentasjon, kan dermed føres lengre tilbake i håndskriftradisjonen enn det Finnur Jónsson taler for. Hvor mye lengre tilbake enn ca. 1250, er derimot vanskeligere å si noe helt eksakt om. Men at flere av tættene kan ha stått i den eldre *Msk*, er ikke mindre usannsynlig enn sannsynlig etter Louis-Jensens arbeid.

Utover det overnevnte er det ikke hennes mål å si noe videre om tættene.³⁰ Hennes bidrag til forståelsen av *Msk* er allikevel avgjørende, fordi det nå ikke kan utelukkes at tættene har vært en del av kongesagaene så langt tilbake som til begynnelsen av det 13. århundre.

Etter avhandlinga til Louis-Jensen finnes det få overbevisende argumenter for at tættene er innskudd seint i nedskrivingsperioden.

Et av de få argumentene som står igjen, er at det er noen språklige former og andre stilmessige trekk som kan underbygge oppfatninga om at tættene kan skilles ut fra sagaen ellers. Som vi så tidligere i oppgaven, stammer dette poenget fra Jón Helgason.³¹

²⁷ Louis-Jensen (1977) s. 76. Tre av tættene er tatt ut av sagaen om kong Magnus og kong Harald, og skrevet ned etter denne sagaen i *YFlat*. Dette gjelder; *Halldórs þátr Snorrasonar*, *Auðunar þátr vestfirzka* og *Sneglu-Halla þátr*.

²⁸ Louis-Jensen (1977) s. 77f. *Hulda-Hrokkinskinna* har ei svært lik utforming og bygger på et felles forelegg. Når det settes bindestrek mellom det to, henviser det til det nære slektskapet de har. Se blant annet Louis-Jensen (1977) s. 13.

²⁹ Dette gjelder *Hreiðars þátr heimiska*, *Brands þátr çrva*, og ”*Íslendinga þátr sçgufróða*”.

³⁰ For Louis-Jensen konkluderer med at lesinga av *YFlat* må være sekundær når *Hulda-Hrokkinskinna* stemmer overens med den overleverte *Msk*. Hun søker med andre ord etter slektskap mellom håndskrifter og hvor langt tilbake man kan rekonstruere *Msk*-teksten.

³¹ Jón Helgason skriver spesielt om *Hreiðars þátr heimiska*. Men denne hypotesen har det som sagt ikke blitt arbeidet videre med.

1950-tallet:

Anthony Faulkes mener også at stilen i *Hreiðars þátrr heimski* er arkaisk, og at språket setter den i ei særstilling blant tættene. Som Jón Helgason mener han at tåttens språkformer gjør den til en av de eldste tættene (Faulkes 1951: 20f). I denne sammenhengen er det ikke valget av tått, men hans refleksjoner over sammenhengen og ulikhetene mellom begrepene *saga* og *þátrr* som er av størst interesse.

Måten Faulkes setter tåtten opp mot sagaen, kaster nyttig lys over ei forandring av synet på tåtten. Han sammenlikner for det første *saga* med den moderne romanen, mens *þátrr* sammenliknes med novella. Faulkes trekker ikke denne parallellen på grunn av tekstenes lengde, men på grunn av at sagaen og romanen ofte følger en livshistorie til en eller flere mennesker, en familie eller et område. Mens tåtten og novella på sin side omhandler en enkel historie, som kretser rundt en eller flere episoder om ett menneske (Faulkes 1951: 3).

Faulkes mener at tåtten har en mindre formell komposisjon enn sagaen. Han setter derfor tåtten i sammenheng med anekdoten, som igjen står i det samme forhold til *saga* som *fabliau* sto til den mer formelle *romance* i andre deler av Europa (Faulkes 1951: 4). Hans sammenlikninger av tått med *fabliau* passer altså godt inn i både temaet og formen til mange av tættene – de er begge korte fortellinger med stor underholdningsverdi.

Faulkes paralleller til den kontinentale litteraturen er noe som i økende grad blir vektlagt i forskingshistorien. I det store og hele setter han altså forholdet mellom tekster inn i en felleseuropeisk tradisjon av to typer tekster. Faulkes mener dette både finner støtte i eldre og nyere inndeling av litteratur. Selv om det er ei grov inndeling – å bare skille mellom to hovedtyper tekst – er Faulkes blant de første som beskriver tåtten som en egen sjanger (Faulkes 1951: 4). Dette markerer et slags skille i forskinga rundt tåtten.

Faulkes mener videre at tættene i større grad enn sagaene bærer preg av å være litterære i formen. Han mener at slik mange av tættene foreligger oss i dag, har vi først og fremst å gjøre med en nedskrivners varsomme komposisjon og redigering av teksten. Hovedargumentet hans på dette punktet er at tåtten ofte beskjeftiger seg med oppbygging av karakterer, noe som ikke er vanlig for den muntlige fortellermåten (Faulkes 1951: 4). At flere av tættene har et litterært preg, er vanskelig å komme utenom. Dette blir også understreket av Jónas Kristjánsson på 80-tallet: "Many of the tales have a polished literary form, which they are not likely to have acquired in oral transmission. It is common to find in them, for example, a steady progress towards a calculated climax." (Kristjánsson 1997: 300). Hans syn på den norrøne litteraturen er godt befestet i den såkalte "islandske skole", eller det man gjerne kaller

bokprosa-teorien, som altså først og fremst ser på sagaene som et verk av redaktøren. Denne forståelsen av redaktørens rolle kan til dels sammenliknes med den moderne forfatterskikkelsen. En forfatter som både har formet sagaen etter sine egne og datidas idealer.

I 1953 kommer Sigurður Nordal med ei sjangerinndeling av den norrøne litteraturen. Her nevnes ikke tåtten som egen sjanger, men han lister opp seks andre kategorier: 1. Konunga sǫgur. 2. Íslendinga sǫgur. 3. Byskupa sǫgur. 4. Verdslige sagaer om islandske begivenheter fra det 12. og 13. århundre. 5. Fornaldarsǫgur Norðrlanda. 6. Romantiske sagaer (riddara sǫgur, fornsǫgur Suðrlanda). Sigurður Nordal legger det tidsmessige aspektet han finner i teksten til grunn for denne inndeling (Sigurður Nordal 1953: 180).

Tidligere i avhandlinga var jeg inne på Ben-Amos problematisering av at få kriterier ikke gir en god nok sjangerbeskrivelse. Sigurður Nordals inndelingskriterium er nettopp et eksempel på at kategoriseringa blir for vid og lite hensiktsmessig.

Harris har påpekt et problem med Sigurður Nordals sjangerinndeling:

Nordal's innovation of elevating only the feature of temporal setting, grouping a large number of texts according to a single criterion, is revealing for only a few purposes because the text have so little in common. (Harris 1975: 430).

Sigurður Nordals inndeling innbefatter heller ikke historiske opptegnelser og skrifter, oversettelser eller tåtten. Han begrunner sin oppfattelse av tåtten på denne måten: ”*Þættir*, som hverken i gammel eller ny tid betegnes som sagaer, men iøvrigt hverken ved emner eller fremstilling kan adskilles fra dem” (Sigurður Nordal 1953: 182). Sjøl om han ikke anser tåtten som en egen sjanger, peker Nordal samtidig på den ambivalente stillinga den står i. Han sier videre: ”Det er ofte vanskelig at afgøre, hvad der er en virkelig *þáttir*, d.v.s. en selvstændigt optegnet fortælling, og hvad en episode om en Islænding i Norge, der er skrevet som en del af en kongesaga.” (Sigurður Nordal 1953: 243).

En sjangerdebatt, hvor tåtten i større grad står i sentrum, befester seg i stigende grad fra midten av 1960-tallet og inn på 70-tallet. Det er blant annet Harris, Andersson og Lönnroth som deltar i dette ordskiftet.

1970-tallets sjangerdiskusjon

Tidligere i avhandlinga var jeg inne på sjangerordskiftet på 70-tallet. Da prøvde jeg å konsentrere diskusjonen rundt de prinsipielle problemene ved å kategorisere tekst i sjangere. Dette ble gjort for å lage en slags plattform for denne avhandlinga. Dette ordskiftet vil også bli berørt her, men i mindre grad.³² Ordskiftet, som i hovedsak gikk mellom Lönnroth, Harris og Andersson, hadde forankringa si i tåtten og den tekstuelle bedømmelsen av den. I den videre teksten vil jeg dermed se på den faktiske debatten om hvordan forskerne gikk fram for å bygge opp under eller avvise tåtten som sjanger.

De tekstene vi i dag kaller tætter har ikke nødvendigvis hatt begrepet *þátr* knyttet opp til seg i middelalderlitteraturen. Tættene blir ofte benevnt med andre begreper som *saga*, *frásagn*, *sagn*, *hlutr*, *capitulum* og forskjellige preposisjoner i middelalderlitteraturen. Det er heller ikke noen entydig sammenheng mellom tekstens lengde og bruken av benevnelse. Det finnes flere eksempler på at tekster som benevnes *þátr*, er lengre enn noen av de korteste tekstene som benevnes *saga*. Emnet i tekstene som kalles *þátr*, faller også i vidt forskjellige båser – akkurat som sagaene for øvrig.

Det er blant annet derfor at Lönnroth argumenterer for at tåtten ikke kan anses som en egen sjanger i det 13. og 14. århundre (Lönnroth 1975). Han mener at det er misforstått å bruke begrepet *þátr* om en type tekststykker som ikke ble oppfattet som en egen sjanger da den ble skrevet ned. Han etterlyser altså en sammenheng, eller i hvert fall en større kongruens, mellom dagens og middelalderens benevninger av tekster.

Han mener at den tidligste bruken av *þátr* – om et selvstendig/frittstående tekststykke – er fra det 15. århundre (Lönnroth 1965: 20). Håndskriftet han sikter til, er AM 557 4to. Her lyder tittelen *Steinka þáttur*. AM 557 4to tidfestes til årene mellom 1420-50 (ONP: 454). Ordet *þátr* benevner altså en selvstendig tekst i dette tilfellet, men Lönnroth mener allikevel at det er fåfengt å gi tåtten ei sjangerbetydning av den grunn. Han mener nemlig at denne seine bruken ikke kan tilbakeføres til en tidligere nedskrivingsperiode. De tekstene som benevnes *þátr* før denne tid, står alltid i sammenheng med en annen tekst.

I forhold til Lönnroths argumentasjon kan vi se kort på de to kongesagahåndskriftene jeg presenterte tidligere. *Msk* benytter ikke begrepet *þátr* om tekst en eneste gang, og noen

³² Det vesentlige skillet mellom etnisk sjanger og analytisk kategori er allikevel viktig å ha i bakhodet i dette kapittelet. Dette skillet beskriver også en grunnleggende meningsforskjell mellom Harris og Lönnroth i det følgende. Se eventuelt side 8-13.

ganger blir heller ikke tættene utskilt fra den øvrige teksten; verken med overskrift eller avsnitt. Den vanligste benevnninga av tættene er preposisjonene *frá* og *um* i dette håndskriftet. Når *Flat* bruker *þáttr* mot slutten av 1300-tallet, er det også om tekster som er en integrert del av sagaen. Det ser altså ut til at begge håndskriftene støtter opp om Lönnroths funn.

Lönnroth argumenterer videre for at *þáttr* må forstås i betydninga 'del av reip', eller i forhold til sagalitteraturen som 'narrativ del' eller 'episode' innafor en lengre saga (Lönnroth 1975: 423). Lönnroth legger denne betydninga av *þáttr* til grunn for det meste av nedskrivingsperioden. Hans argumentasjon bygger altså i stor grad på en ordhistorisk kronologi.

Dette er en tilnæringsmåte til sjangere som Harris ikke tilslutter seg. For det første påpeker Harris: "In Old Icelandic, as in other literatures, the genres [...] will have achieved a full development in practice long before any critic thought to codify their characteristics or even give them names." (Harris 1972: 24). Harris avviser dermed at tåtten trenger et tilnavn eller annen støtte i litteraturen for å være en tått.

I forlengelse av dette kritiserer Harris Lönnroths vektlegging av etymologien i forhold til å si noe om sjangeren:

The etymology of the word *þáttr* and its most elementary meaning ("strand of a rope") suggest a literary term for a part of a whole, but it would be a fallacy to argue from such an etymology. In fact the terms *saga*, *æfintýr*, and *frásögn*, and even *hlutr* are applied so frequently that it is clear there was no thirteenth-century *terminus technicus* for the hundred or so *þættir*, the forty-two or so *Íslendinga þættir*, or the thirty-one I studied (Harris 1975: 433).

I dette sitat av Harris ligger det en forinntatt mening at tåtten utgjør en viss del av litteraturen. Når disse tekstene er benevnt ulikt i litteraturen, må Harris avskrive at det finnes en *terminus technicus* for slike tekster. Dette er etter min mening ei anakronistisk tilnærming. Når han argumenterer ut ifra at tættene burde ha blitt benevnt tætter på bakgrunn av de trekkene han legger vekt på, så betyr det at redaktørene skal ha lagt vekk på – bevisst eller ikke – de samme trekkene som Harris framhever. At tekstene ble navngitt på bakgrunn av struktur og emne – som Harris legger vekt på – er usannsynlig. Det er forståelig at Harris sier at det ikke er noen *terminus technicus* i litteraturen, men det kan ikke settes opp i forhold til hans egen analyse. Om *Flat* skulle vise seg å bruke en tilnærmet *terminus technicus* må det sees i lys av indre tekstuelle omstendigheter, og ikke i forhold til nyere kriterier for hva en tått er eller hvordan en hel litteratur benevner tekster.

Jeg mener samtidig at Harris' kritikk av Lönnroth er på sin plass, men bare om Lönnroth prøver å tillegge en hel litteratur – over en lang periode – en felles unison forståelse

av *þátrr*. Lönnroths vektlegging av etymologien innehar et svakt punkt her, men forklaringa hans mister ikke betydning for sjangerdiskusjonen av den grunn. For etymologien til *þátrr* er sentral for å sette benevnings av teksten inn i en kontekst, men gråsonene, de langsomme forandringene av betydninger og enkelte håndskrifts bruk av *þátrr* er ikke lett å få øye på i denne sammenhengen.

Harris mener videre at det ikke er hensiktsmessig å slutte fra begrep til sjanger, slik han påpeker: ”However, when Lönnroth draws his conclusion he makes a leap from lexicography to genre study, from the name to the thing.” (Harris 1972: 21). Jeg mener at dette skillet ikke er såpass rigid som Harris påstår. Ordets etymologi eller semantikk kan ikke stå aleine som bærende argument for sjangeren – det er jeg enig med ham i. Om begrepet på den andre sida innehar en litterær størrelse, kan det allikevel være mulig å trekke konklusjoner ut fra bruken av navnet. Det er samtidig ingenting som skulle tilsi at en omvendt metode; å slutte fra struktur til sjanger, kan stå helt alene for den saks skyld. Andre tekstuelle kjennemerker som stil, retorikk og emne bør også være med i en slik innfallsvinkel. Dette er også noe Harris vektlegger når han diskuterer metoden han legger til grunn for sin utvelgelse, men bruken i middelalderen er altså mer eller mindre løsrevet fra hans argumentasjon. Lönnroth oppsummerer sjøl på hvilke punkter de er uenige:

Harris is strongly critical of my entire approach to the problem of genre. He finds this approach too “nominalistic”, far too much concerned with terminology instead of more substantial issues such as the structural generic patterns which he himself has analyzed (Lönnroth 1975: 422).

Det Harris er mest kjent for – bortsett fra sin kritikk av Lönnroth – er sin strukturalistiske analyse av det han kaller islendingetættene. Han har vist at vi har å gjøre med en felles struktur for et relativt stort utvalg av tætter.

Harris behandler 31 tætter i sin artikkel fra 1972.³³ Den strukturen han kommer fram til, ser slik ut: 1. Introduksjon. 2. Innreise. 3. Konflikt/møte. 4. Forlik/enighet. 5. Utreise. 6. Konklusjon.

Den strukturelle analysen er blant annet inspirert av Vladimir Propp og Alan Dundes, og deres strukturelle studier av eventyr og andre folkelige fortellinger. I tillegg legger han

³³ Harris (1972). s. 2. Han bruker 24 av tættene fra Guðni Jónssons samling *Íslendinga þættir*. To fra Gardiners *Fornar Smásögur*. Han har hentet ytterligere en tått fra en utgave av *Þorgils saga skarða*. En fra *ÍF*, og en fra Finnur Jónssons utgave av *Msk*. De to siste er også henta fra Guðni Jónssons *Íslendinga þættir*, men de er ikke utskilt som egne tætter i denne utgaven. Harris mener at dette er ei uheldig inndeling av utgiveren og velger å skille dem ut som to selvstendige fortellinger.

Anderssons studie av islendingesagaenes struktur til grunn for sin egen analyse.³⁴ I korte ordelag deler Harris fortellinga opp i narrative elementer. Disse elementene er handlingsfremmende. Det vil si at et narrativt element må være retningsgivende for den videre handlinga, og at dette elementet får sin motpart. Det gir dette tredelte systemet: 1. Introduksjon – konklusjon. 2. Innreise – utreise. 3. Konflikt – forlik.

Harris prøver videre – på bakgrunn av strukturen og de ulike emnene teksten inneholder – å kategorisere tåtte-sjangeren inn i undergrupper.³⁵ Han lister opp sju ulike kategorier av tåtten. (Jeg oversetter dem ikke i denne omgangen): 1. King-and-Icelander *þættir*. 2. Conversion *þættir*. 3. Feud *þættir*. 4. Skald *þættir*. 5. Dream *þættir*. 6. *Þættir* of a journey to the other world. 7. Mytho-heroic *þættir*. Han opererer dessuten med ei gruppe han kaller ‘miscellaneous *þættir*’. Denne gruppa innbefatter de tættene som ikke lar seg kategorisere inn i de foregående gruppene – både på grunn av at de har ulik struktur og at emnet ikke lar seg innpasse.³⁶

I den første gruppa – islendingetættene – har alle tekstene den overnevnte strukturen. De andre gruppene er i større grad tuftet på ei tematisk inndeling, men alle inneholder deler av denne strukturen. Harris mener at dette ikke representerer et problem, så lenge den enkelte gruppa innehar de samme narrative delene.

Lönnroth ser viktigheten i Harris’ analyse, men kommer også med kritikk av den på noen avgjørende punkter (Lönnroth 1975). Lönnroth påviser hvordan strukturen av islendingetættene også lar seg overføre til andre type tekster. I forlengelse av dette mener han at sjangeren mister en del av sin nytteverdi som analytisk kategori. Lönnroth mener å finne det samme mønsteret igjen i enkeltepisoder i islendinge-, fornalder- og biskopsagaene (Lönnroth 1975: 421). Om ikke struktur og tema er enestående for et visst antall tekster, vil ei utelukkende strukturalistisk tilnærming ikke ha den samme nyttige funksjonen.

Harris er uenig i denne innvendinga. Han mener at om strukturen kan finnes igjen i andre sagatekster, så betyr det ikke at det strukturelle mønsteret mister sin gyldighet. For sjøl om en annen type tekst deler den samme strukturen, så mister ikke de ulike

³⁴ Sjøl om Anderssons (1967) strukturanalyse baner vei for Harris’ undersøkelse, vil Anderssons analyse og metode ikke bli presentert i denne sammenhengen. Jeg vil bare liste resultatet opp her, slik at man ser likheten med Harris’ struktur: 1. Introduksjon. 2. Konflikt. 3. Klimaks. 4. Hevn. 5. Forsoning. 6. Konklusjon. Propp og Dundes metode er for øvrig for omfattende til å presenteres her.

³⁵ Harris (1989). s. 2. ”Harris characterized [de ulike undergruppene av tåtten] as a generic group according to ”outer form,” especially narrative structure and according to ”inner form,” especially ”theme” and ”ethos”.

³⁶ Rowe og Harris (2005) s. 463f. Nå kommer jeg ikke til å diskutere den videre inndelinga av tætter i vesentlig grad, men Wolfgang Lange har også kategorisert tåtten inn i undergrupper. Han inndeler dem slik at de mer eller mindre samsvarer med emnene han finner i de øvrige sagaene. Det vil si i *Familien-þáttir*, *Skalden- þáttir*, *Fornalder- þáttir*, og *König- þáttir* (Lange 1957: 153).

inndelingskategoriene sin særegenhet av den grunn (Harris 1975: 430f). Harris legger dessuten til at strukturen bare trenger å være ett kjennemerke for sjangeren (Harris 1975: 432). For Harris er strukturen altså en beskrivelse av en sjangers ramme, som igjen kan fungere som et sammenlikningsgrunnlag innad i sjangeren og til andre sjangere.³⁷

Andersson plasserer seg på en måte mellom Lönnroth og Harris, sjøl om han først og fremst deler Harris' metode og valg av faktorer som grunnlag for en sjangerbeskrivelse. I forlengelse av Anderssons definisjon innledningsvis – at man sjelden tviler på hvilken sjanger en tekst nærmest tilhører – sier han at tåtten står i ei særstilling og dermed ikke faller inn under en slik beskrivelse av sjanger (Andersson 1975: 439f. Se evt. s. 10 i denne oppgaven). Han ser både viktigheten av Harris' strukturelle analyse og Lönnroths poeng om at strukturen i for eksempel *Porsteins þátr stangarhçggs* passer inn Anderssons egen strukturanalyse av islendingesagaene. Samtidig deler han Harris' oppfatning om at strukturen ikke behøver å være særegen for kategorien. Andersson illustrerer dette ved å analysere en passasje som kan innpasses i hans eget strukturelle skjema for islendingesagaene (Andersson 1975: 440f). Han gjør ikke dette for å undergrave sin egen strukturelle analyse, men for å vise at de narrative elementene kan påføres vidt forskjellige tekster. I forlengelse av dette sier han at man bør undersøke hele tekster i forhold til andre hele tekster. Det nytter ikke å dele opp og hente ut mindre episoder for å kritisere en struktur. Tåtte-sjangeren har dermed fått en fellesnevner i strukturen gjennom Harris' analyse.

Det er altså en slags enighet om at strukturen er viktig i sjangerbeskrivelsen på tross av at den kan finnes igjen i andre tekster. Lönnroth og Harris tar etter hvert opp om hvorvidt deres respektive innfallsvinkler er forenelige. De to innfallsvinklene kan på flere måter utfylle hverandre i en sjangerbeskrivelse. Harris prøver også å påpeke meningsforskjellene, og forsvare sin egen posisjon, med sitt skille mellom etnisk sjanger og analytisk kategori. Dette skillet er en god måte å illustrere at det er to ulike innfallsvinkler forskerne benytter seg av. At skillet ikke er absolutt, har jeg vært inne på, men det oppklarer en del av uenighetene mellom de to forskerne.

Samtidig er de på ingen måte samstemte når det kommer til hvilke faktorer man bør legge mest vekt på i tilnærminga til tåtten. Uenigheten mellom Harris og Lönnroth må dermed sies å bestå i at de har et ulikt syn på etymologiens betydning for sjangerforståelsen. Det siste ordet i denne diskusjonen får Lönnroth, ettersom dette argumentet blir viktig for den videre forkinga.

³⁷ Harris har et relativistisk syn på sjangere (Harris 1975: 432). Dette kan forklare denne meningsforskjellen mellom de to forskerne.

For Lönnroth mener at man ikke kan studere tættene uten å sette dem inn i sammenhengen de står i. Å bare studere den interne strukturen, gjør det ikke mulig å sette et sjangernavn på dem (Lönnroth 1975: 423). Dette har sammenheng med Lönnroths begrepsanalyse, hvor ordet altså betyr 'del av tekst', men det er også ei mening som blir fulgt opp av seinere forskere. For den kommende forskinga rundt tåtten tar i større grad utgangspunkt i sjølve håndskriftet og prøver å forklare tættene slik de faktisk står i teksten.

På bakgrunn av dette får tættene en mer sentral plass i forskinga og blir belyst på en ganske annen måte enn vi har sett til nå i forskingshistorien. En av innfallsvinklene til den nye filologien er ei kontekstualisering av håndskriftet.

Ei historisk lesing av tåtten

Ei historisk lesing av tåtten må ikke bli forvekslet med historisiteten som allerede har blitt behandlet kort i avhandlinga. Forklaringa av tåttens plass i håndskriftet, som jeg kommer inn på nå, er ut i fra de historiske forholdene de ble skrevet ned i. Det er altså heller ei historisk kontekstualisering av tættene. Denne historiske forklaringa av utforminga til håndskrifter vil ikke bli behandlet omfattende innafor denne oppgaven, men det er allikevel et moment som bør gis litt plass.

Nå er forskingshistorien er ikke alltid like homogen som man vil ha den til, for allerede tidlig på 1900-tallet er det en indirekte forsvarer av utforminga av hvert enkelt håndskrift. Historikeren Halvdan Koht etterlyser i 1913 at man ser på sagaen som et produkt av tida de ble nedskrevet (Koht 1913: 76). Han bringer altså ei ny problemstilling på banen, som innbefatter å lese redaktørenes samtid inn i teksten. Kohts egen behandling går ikke i dybden av noe spesielt håndskrift, men han etterlyser altså ei slik lesing. Det finnes noen mindre tilløp til undersøkelser av håndskrifters ideologi på 30-tallet, men denne innfallsvinkelen blir i det store og hele ikke arbeidet videre med på denne tida.³⁸

Ei anna tidlig oppfordring til å studere håndskrift på en ny måte kommer fra Turville-Petre. Turville-Petre bemerker i *Origins of Icelandic Literature* fra 1953 at *Msk* ikke har fått oppmerksomheten den fortjener, og at det dermed vites lite om forfatterens kilder og metode

³⁸ Mundal (1977) s. 217f. Forskingsbidragene kommer fra tyskeren Walter Baetke og islendingen Einar Ól. Sveinsson på 1930-tallet. I disse forskingsbidragene blir heller ikke tåtten forklart inn i håndskriftet. De to forskernes forklaringer faller dermed utafør denne oppgaven.

(Turville-Petre 1953: 217). Det er nok allerede skrevet en del om kildene, og også *Msk* som kilde til andre håndskrifter, men metoden nedskriveren har brukt, har ikke blitt sett på i større grad før i nyere tid.

I de seinere årene har det kommet flere forskingsbidrag som prøver å tolke hva tættene i håndskriftet uttrykker, og dermed også ei forklaring på hvorfor de står i håndskriftene. Ei av disse tolkingene kommer fra Kari Ellen Gade og Andersson. De tolker tættene som en viktig del av *Msk*. Tættene gis faktisk en ledende rolle i håndskriftet på bakgrunn av tida *Msk* ble skrevet ned i. Gade og Andersson ser i denne sammenhengen på *Msk* som et svar på Norges økende innflytelse på Island i første halvdel av 1200-tallet, og argumenterer videre for at tættene med islendinger i hovedrollene kan være et innlegg i denne debatten (Gade og Andersson 2000: 71). Det vil si at *Msk* kan sees på som et islandsk opprop om selvstendighet. Denne historiske kontekstualiseringa passer godt inn i temaet i flere av tættene. Det er alle mulige islandske mennesker – skalder, krigere, håndverkere og idioter – som møter Europas konger, og især de norske. Samtidig som dette møtet ofte understreker hovedpersonens enestående ”islandske egenskaper”, er det også kongens egenskaper som belyses. Som Indrebø var inne på, ser Gade og Andersson også tendenser til at Harald Hardråde settes i et dårligere lys enn Magnus den Gode. Gade og Andersson utvider dette resonnementet. De mener at framstillinga av kong Harald har et vendepunkt. Et vendepunkt som kommer etter at Magnus er død, og kong Harald må oppholde seg mer i Norge. Når kong Harald sitter aleine på tronen og deretter slutter fred med den danske kong Knut, mener de to forskerne at synet på kong Harald snur til fordel for ham sjøl. Den skiftende behandlinga redaktøren av *Msk* gir kong Harald, er ikke et tegn på at man har å gjøre med ulike innskudd i sagaen. Det er tvert imot anerkjennelse av ham. Dette er ei tolking som bryter helt med Bjarni Aðalbjarnarsons og Indrebøs mening. Ei mening om at den skiftende karakteristikken av kongene betyr at man har å gjøre med flere redaktører. Forklaringa til Gade og Andersson er at håndskriftet uttrykker en større velvilje til kongene som er mer interessert i Norges indre anliggende, i motsetning til de som retter blikket mot det utenlandske (Gade og Andersson 2000: 71). Det vil si at kongene som ikke er ekspansive og ønsker nye landområder, settes i et bedre lys i *Msk* og at dette spesielt skjer gjennom tættene.

Den historiske kontekstualiseringa kan etter min mening ikke stå aleine for å forklare tættene i *Msk*. For å vektlegge håndskriftets utforming på bakgrunn av den historiske konteksten i større grad enn dette, lar seg vanskelig gjøre. Tematisk sett er argumentet bærende, men å overføre dette til utforminga av håndskriftet, har ikke sammenlikningspotensial. Samtidig er ei slik forklaring heller ikke helt tilfredsstillende når

man skal forklare tåttens plass i andre håndskrift. Det er et tynt grunnlag for å si at tåttene har blitt en del av skriftradisjonen på bakgrunn av historiske forhold. Dette er heller ikke intensjonen bak Gade og Anderssons utgreiing. Sjøøl om argumentet altså ikke kan stå aleine, er dette uansett et viktig forskingsbidrag til ordsiftet om utforminga av *Msk*.

Else Mundal understreker også det islandske perspektivet i *Msk*. Hun skriver dette om *Msk*s særegne utforming:

I tåttene er det ein islending som er den eigentlege hovudpersonen, og tåttene handlar om den islandske heltens møte med kongen. Soga, og i særleg grad det bevarte handskriftet, er difor døme på ei soge med eit klarare islandsk perspektiv enn det som er vanleg innanfor denne sjangeren [kongesagaene] (Mundal 2004: 273f).

Sagaen står altså i ei særstilling blant andre kongesagaer. Det islandske perspektivet kan på den andre sida også sees i forbindelse med den øvrige litteraturen.³⁹

Å tolke *Msk* som et uttrykk, som Halvdan Koht allerede etterlyste på begynnelsen av 1900-tallet, er en viktig del av den såkalte nyfilologien. At et håndskrift uttrykker en ideologi og på denne måten lar seg studere som et ferdig utforma verk, er en innfallsvinkel som har fått større plass i forskinga de seinere årene. Nyfilologien vil i størst monn – innafor denne oppgaven – finne sin representant i Ármann Jakobsson i neste kapittel.

Nyfilologien ved Ármann Jakobsson

Før jeg tar for meg forskinga av Ármann Jakobsson, vil jeg prøve å gi en noe mer utfyllende kommentar til den såkalte nye filologien han gjerne settes i forbindelse med. I gjennomgangen av forskingshistorien har det allerede kommet fram tendenser på denne forskingsretninga. Gade og Anderssons tolking av tåttene i *Msk* i lys av den historiske konteksten er et eksempel på dette.

³⁹ Ei historisk kontekstualisering kan også påføres andre deler av litteraturen på Island. Når den norske trone ser ut til å true fristaten, kan framveksten av en nasjonal bevissthet vært en av de viktigste årsakene for den store produksjonen av litteratur. At islendingesagaene også representerer en slags uavhengighetsmarkør, har flere forskere vært inne på. Å vektlegge de samfunnsmessige betingelsene for oppblomstringa av den islandske middelalderlitteraturen finner man helt tilbake til det tidlige 1800-tallet – representert ved blant annet P. E. Müller.

Denne kontekstualiseringa, i tillegg til en slags kontekstualisering av håndskriftets indre sammenheng, har sitt utspring i den nye filologien. Stephen G. Nichols beskriver dette på en god måte:

What is "new" in the philology common to all the contributions may be found in their insistence that the language of text be studied not simply as discursive phenomena but in the interaction of the text language with the manuscript matrix and of both language and manuscript with the social context and networks they inscribe (Nichols 1990: 9).

At fokuset ligger på manuskriptet, har jeg vært inne på tidligere i oppgaven. Men sammen med den nye filologien kommer det også en ny karakteristikk av noen av håndskriftene. Dette merker man muligens spesielt med *Msk*. I sterk kontrast til tidligere vurderinger av dette håndskriftet kan vi se på Sverrir Tómasson. På 1980-tallet kommer han med en uvant beskrivelse av *Msk*. Han mener at slik håndskriftet framstår nå, er det et verk av en forfatter som kunne kunsten å balansere fortellinga, og han krydret den med eksempler.⁴⁰ Med dette utsagnet begynner man smått om senn å se verdien i *Msk* som en ferdig utformet helhet.

I forhold til den nye filologiens vektlegging av de enkelte håndskriftene, ligger det også en slags nødvendighet i å oppgradere hele håndskriftets litterære verdi. På samme måte blir tåtten et mindre interessant studieobjekt når de tradisjonelle filologene utdefinerer den av sagaen. Når nyfilologer tolker et håndskrift, ønsker man å gi – så langt det er mulig – hver del av håndskriftet ei mening. Håndskrifter som *Msk* og *Flat* med alle sine særegenheter kan dermed også tolkes i lys av tida de ble skrevet ned i. Dette leder oss hen mot at den nye filologien har tatt opp i seg deler av andre forskingsretninger; blant annet innfallsvinkler som gjerne knyttes opp mot antropologiens måte å tilnærme seg en svunnen tid på.

En av de viktigste forskjellene mellom den gamle og nye filologien kan illustreres ved å sitere Bernard Cerquiglini; "medieval writing does not produce variants; it is variance."⁴¹ Denne dreininga i filologien gjør *Msk* til en variant av kongesagaene – en særegen sådan – som Ármann Jakobsson ønsker å undersøke nærmere.

Hans bidrag til forståelsen av middelalderens litterære utforming og spesielt *Msk* har vært viktig. I avhandlinga *Staður í nýjum heimi* tar Ármann Jakobsson opp ei rekke forskjellige forklaringer på tåttens plass i *Msk*. Jeg vil ta for meg et par av forklaringene som omhandler håndskriftets utforming.

For det første blir forholdet mellom den eldre og den overleverte *Msk* av mindre betydning for Ármann Jakobsson. Det finnes som sagt ikke et eneste tungtveiende filologisk

⁴⁰ Passasjen er sitert hos Ármann Jakobsson (2002) s. 62. Oversettelsen her er gjort fritt etter denne.

⁴¹ Cerquiglini skriver på fransk, så sitatet er hentet fra Nichols (1990) s. 1.

argument for at den eldre *Msk* har vært spesielt annerledes utformet enn tekstene i den overleverte *Msk* og *YFlat*. Han bemerker videre at det eneste argumentet som står igjen etter Finnur Jónssons og Louis-Jensens behandling av *Msk*, er at tættene er inkorporerte på grunn av at de bryter opp handlinga (Ármann Jakobsson 1999: 72).

Ármann Jakobsson mener at dette argumentet heller ikke er bærekraftig lengre. Han påstår dette fordi han mener at den aristoteliske forståelse av tekster har fungert som et problem. Et problem som gir seg utslag på to måter. For det første mener Ármann Jakobsson at moderne forskere har hatt disse brillene på seg når de har vurdert middelalderlitteraturen. For det andre er det også en historisk omstendighet han trekker fram. I tida da *Msk* ble skrevet ned, ser det nemlig ikke ut til at Europa var kjent med den aristoteliske tekstforståelsen (Ármann Jakobsson 2002: 63f). Det vil si at teksters såkalte røde tråd ikke nødvendigvis har vært hovedprinsippet bak enhver tekst på denne tida.

Carol J. Clover har dette å si om datidas utbredelse av Aristoteles *Poetics*:

Aristotle's treatise on poetics appears to have circulated rather widely during the Middle Ages in a Latin translation made in 1256 from the abridged Arabic version of Averroës. As nearly as we can tell, however, it had little if any impact on actual narrative practice. Only in the mid-sixteenth-century Italy [...] did the *Poetics* enter the general literary consciousness (Clover 1982: 13).

Det ser altså ut til at den røde tråden, som ofte tillegges den norrøne litteraturens oppbygging, ikke var et ideal på denne tida.⁴²

Ármann Jakobsson støtter seg til Clovers utgreiing. Han mener videre at middelalderlitteraturen er mangetrådet, og at det igjen er en del av den vanlige utforminga (Ármann 2002: 64). Ármann Jakobsson trekker altså paralleller fra tættenes plass i *Msk* til den europeiske litteraturen.⁴³ De historiske omstendighetene blir også vektlagt av Ármann Jakobsson. I denne forbindelsen blir tættene sjølve inngangsporten til å forklare *Msk*s uttrykk. Ármann Jakobsson prøver å lese tættene inn i den større helheten de utgjør i sagaen. Det vil si at han undersøker den indre tekstuelle sammenhengen i håndskriftet. I forhold til de historiske omstendighetene mener han at uten tættene ville flere av episodene i sagaen ikke fått sin forklaring. For mye av handlinga i *Msk* kretser rundt spenninga mellom delt kongemakt, spesielt når Magnus den Gode og Harald Hardråde styrer landet sammen. Denne spenninga

⁴² For som Clover påpeker videre, er det mange tekstvitner som viser at den sykliske formen er utbredt. Som eksempler nevner hun blant annet *Codex Regius*, *Mçðruvallabók*, *Flateyjarbók*, *Morkinskinna*, *Heimskringla*, og andre sagaer som *Karlamagnús saga* og *Þiðreks saga* (Clover 1982: 57).

⁴³ Den litterære påvirkninga fra Europa – som er en viktig del av forskinga hans – vil bli behandlet mer inngående mot slutten av oppgaven.

blir illustrert i tættene – hvor islendingen ofte er årsak til uoverensstemmelser mellom de to kongene.

I denne sammenhengen blir *Hreiðars þátr heimska* trukket fram igjen. En tått som både Jón Helgason, Finnur Jónsson og Indrebø prøvde å forklare som et av de klareste eksemplene på interpolasjon i den overleverte *Msk*. Denne gangen blir tåtten derimot brukt for å illustrere Ármann Jakobssons forklaring av dette håndskriftet. Han skriver at man kan sammenfatte tættenes funksjon i *Msk* ved å se på en episode i denne tåtten. Episoden han sikter til, er når Reidar går rundt kongen – i dette tilfellet Harald Hardråde – og betrakter ham fra ulike synsvinkler. Ármann Jakobsson mener at Reidar både gjør dette for å belyse kongens forskjellige egenskaper, og for å belyse islendingens opptreden ved det norske hoffet (Ármann Jakobsson 2002: 87f). Dette er i følge Ármann Jakobsson en av hovedfunksjonene til tættene.

Dette representerer en ganske annen måte å forklare sagaens oppbygging på enn den vi er vant med gjennom den opprinnelige sagastilen. Det vil si at tættene, som tidligere i forskningshistorien ble sett på som innskudd og svært løse bindeledd til kongesagaen for øvrig, gis betydelig mer egenverdi og mening for middelaldermennesket. Tåtten omhandler kanskje ubetydelige historiske hendelser, men Ármann Jakobsson mener altså at de illustrerer problemet med delt kongemakt. Han argumenterer videre for at tættene også har spilt ei betydelig rolle i historien på en annen måte. Om tåtten er en del av den samtidige utdanninga/dannelsen, vil denne fortolkinga ikke bare si noe om verdier for middelaldermennesket i 13. århundre, men også ha stor betydning for hvordan håndskriftene ble brukt – at de muligens var en viktig og aktiv del av dannelsen til islendinger som ville inn i kongens tjeneste.⁴⁴

Tættenes plass i håndskriftet kan dermed ikke sees på som digresjoner, men som en integrert del av *Msk*. Ármann Jakobsson ender faktisk opp med å foreslå at det er uforståelig om mange av tættene ikke var til stede i den eldre *Msk* (Ármann Jakobsson 1999: 73).

Om man tilslutter seg at *Msk* er et enestående og særegent håndskrift, er ei innvending til Ármann Jakobsson foregående argumentet at det mister en del av sin slagkraft. For om *Msk*s enestående utforming kan forklares slik vi nettopp så, slutter man altså fra noe særegent til noe allment. Det er selvfølgelig ikke uproblematisk. Når nyfilologer ønsker å si noe utover det håndskriftet som undersøkes, vil man støte bort i slike metodiske vanskeligheter.

⁴⁴ Würth (1991) s. 88. Hun mener å finne det samme personlige forholdet mellom kongen og undersåtten i *Flat*. I forlengelse av dette mener hun at islendingen ikke så på seg sjøl som underlagt den norske tronen, og derfor hadde mulighet til å innta ei mer kritisk rolle til kongen.

Oppsummering av forskingshistorien

Fra 1800-tallet og fram til midten av 1900-tallet har tåtten blitt utdefinert av den øvrige sagaen. Tåtten fikk ikke spesielt mye oppmerksomhet tidlig i forskingshistorien, ettersom at målet blant norrønfilologer var å gjenskape tidligere håndskrifter. Når forskerne hadde ei formening om hvordan den opprinnelige sagaen så ut, falt altså tåtten på sida av dette ordskiftet. Diskusjonen om tåttens selvstendige tilværelse og ei tiltagende opptelling av slike uavhengige fortellinger baner også vei for tåtten som noe eget. Disse to momentene kan være viktige forklaringer på at tåtten etter hvert ble sett på som en litterær sjanger. Tåtten er derimot ikke med i sjangerinndelinga til Sigurður Nordal, men på samme tid – det vil si på 1950-tallet – blir den altså omtalt som en egen sjanger av Anthony Faulkes.

På 1970-tallet gir Harris en strukturell analyse av flere av tættene. Han kommer fram til at mange av dem deler en felles struktur. En sammenfallende struktur har fra midten av det 20. århundre utviklet seg til å bli en fellesnevner for en gitt sjanger. På dette punktet er altså Harris' forskning avgjørende for tåtte-sjangeren.

På 1970-tallet viser Louis-Jensen at flere av tættene i *Msk* må ha stått i et eldre forelegg til dette håndskriftet. Dette funnet er avgjørende for forståelsen av middelalderlitteraturens utforming. En forståelse som Ármann Jakobsson setter inn i en felleseuropeisk kontekst. Han forklarer tåtten som en naturlig og viktig del av håndskriftene i middelalderen. I forlengelse av dette mener både Ármann Jakobsson og Lönnroth at *þáttr* bør bli forstått som 'del av tekst' og ikke en distinkt sjanger innafor middelalderlitteraturen. Vektlegginga av den europeiske litterære påvirkinga vil bli satt i sammenheng med *Flats* bruk av *þáttr* mot slutten av oppgaven.

Før jeg kommer dit, vil jeg se nærmere på etymologien og definisjonene til *þáttr*. Det som også preger en del av sjangerdiskusjonen i den norrøne litteraturen, er andre begrep som har blitt knytta opp til litterære størrelser. Dette er det som sagt sparsommelige eksempler på, men det er samtidig viktig å drøfte dette for å få et bedre bilde av det litterære landskapet. I forlengelse av dette vil jeg prøve å knytte ei prinsipiell vurdering av tekster opp mot konkrete eksempler fra litteraturen vi studerer. Jeg vil bruke etymologien og det litterære landskapet som bakgrunnsteppe når jeg skal undersøke benevninga *þáttr* i *Flat*. En begrepsanalyse for å se om redaktørene har noen formeninger om *þáttr* som en litterær størrelse. I forbindelse med denne begrepsanalysen vil jeg – som sagt – se på utgiverne av *Flat*, og hvordan de forholder seg til denne benevninga.

Etymologi

Þáttr har gjennomgått ei semantisk forandring som bør gjøres rede for. Når man skal tilnærme seg hvordan *Flat* bruker ordet, er det nødvendig å se på hvilken betydning vi kan forvente oss på det tidspunktet håndskriftet ble produsert. Jeg vil begynne den ordhistoriske utgreiinga med eksempler fra den germanske språkstammen.

Germansk:

Ei ordhistorisk utgreiing av *þáttr* kommer godt fram i *Íslensk Orðsifjabók*.⁴⁵ Her settes ordet i sammenheng med gammel høytysk *tāht*; som betyr 'veke' eller 'snor', og nyere høytysk *docht*; som også betyr 'veke'. Denne formen skal stamme fra den germanske formen; **þēhtu-*, som igjen stammer fra de germanske formene; **pēh-*, **pēg-*, som kan jamnføres med den indoeuropeiske verbrotta **tek-*; som betyr 'veve' eller 'flette'. Det trekkes også paralleller til andre indoeuropeiske språk: Som armensk *t'ek'em*; som betyr 'flette sammen' eller 'sno'. Og fra gammelslavisk *těkŕ-* og fra latin *texere*, som begge betyr 'veve' eller 'flette' (*Íslensk Orðsifjabók* 1989: 1172).

John Lindow har i hans artikkel *Old Icelandic þáttr: Early Usage and Semantic History* fra 1978 sett nærmere på etymologien til *þáttr*. Her supplerer han opplysningene i *Íslensk Orðsifjabók* med eksempler fra helt andre språkgreiner enn den germanske. Han trekker fram eksempler som; fra ossetisk; *taxun* som betyr 'å veve'. Og fra sanskrit; *takṣati*, og fra gresk; *tékton*. (Lindow 1978: 4). Ordet ser altså ut til å være svært godt belagt – med liknende eller samme betydning – over et stort språkområde.

Lindow understreker at det er knyttet mye usikkerhet til denne etymologien, men han anser den nordvestgermanske formen; **þāhtuR*, som relativ sikker (Lindow 1978: 5). I artikkelen hans ser han derimot først og fremst på etymologien til *þáttr* i den norrøne litteraturen.

⁴⁵ Utgitt av Ásgeir Blöndal Magnússon i 1989.

Norrøn:

Innafor den norrøne grammatikken klassifiseres *þátr* blant *u*-stammene, som i litterær tid kun innbefatter maskuliner. Ordet bøyes etter mønsteret til *vçllr*.⁴⁶

Lindow ser videre på hvor langt tilbake i tid man finner de ulike semantiske forståelsene av ordet i den norrøne litteraturen. Han ser spesielt på de to meningene av *þátr*; 'tråd' og 'del'. Lindow anser 'tråd' som den eldste betydninga.⁴⁷

De eksemplene han trekker fram i meninga 'tråd', er blant annet hentet fra *Háttatal* og *Reginismál*. Lindow mener dessuten at en av de eldste forekomstene av ordet – i betydninga 'tråd' – finnes i *Helgakviða Hundingsbana*. Tidfestinga er usikker, men det er stor enighet om at diktet er fra det 11. århundre. Her brukes ordet *þrlçgþátto*, som i sammenheng med første verselinje; *Snero þær af aflu*, kan oversettes med; "å tvinne (menneskenes) skjebnetråder."⁴⁸ I eddadiktet *Hamðismál* finner han også ordet i meninga 'tråd'. Diktet er skrevet i versemålet *málahátr*, som gjerne er et tegn på høy alder. Men som Lindow påpeker, inngår ordet i diktets metriske krav, slik at man må være forsiktig med å argumentere ut ifra enkeltord som står i slike posisjoner.⁴⁹ Det siste eksempelet kommer fra Egill Skallagrímssons dikt *Sonatorrek*. (Lindow 1978: 8f). Om diktene ikke betraktes som innskudd fra middelalderen, kan man altså trekke bruken av ordet i meninga 'tråd' helt ned til første halvdel av 900-tallet.⁵⁰

Meninga 'del' kan sees på som ei videreføring av den eldre meninga 'tråd' – slik tråden utgjør 'en del av reipet', men også som 'en del av noe større' i ei mer generell betydning. I denne sammenhengen trekker Lindow fram et eksempel. Et eksempel som man finner hos Snorre Sturlasson. I *Den yngre edda* kan man lese dette: "Eptir þesvm sǫgvm hafa flest skald ort ok tekit ymsa þattv. Bragi hin gamli orti vm fall Sǫrla ok Hamþiz idrapv þeiri, er hann orti vm

⁴⁶ Iversen, Ragnvald (1994) s. 61. Det gir dette bøyingsmønsteret: Sg: N: þátr G: þáttar D: þætti A: þátt Pl. N: þættir G: þátta D: þáttum A: þáttu.

⁴⁷ *Íslensk Orðsifjabók* anfører også disse betydningene av *þátr*; "þráður, band, kafli i víti, leikriti, frásagnar eða samtalskafli, hlutdeild". I tillegg står det; "fyrstnefnda merkingin er upphafleg, hinar afleiddar." (*Íslensk Orðsifjabók* 1989: 1172).

⁴⁸ Lindow (1978) s. 6: "turning the strands of fate".

⁴⁹ Lindow, John (1978). s. 9f. Dette er for øvrig et viktig poeng som ikke kan understrekes nok i arbeidet med dikt, og spesielt når formkravene er omfattende.

⁵⁰ Jeg var tidligere inne på debatten mellom bokprosaistene og friprosaistene, og at det er av stor betydning for tekstforståelsen hvor man plasserer seg i dette henseende. Men det faller utenfor oppgavens rammer å trekke inn dette ordskiftet i større grad enn jeg allerede har gjort. Det er heller ikke spesielt vesentlig for presenteringa av Lindows artikkel. For han problematiserer ikke dette i stor grad – noe som man på den andre sida bør ta med i betraktninga av hans utgreiing.

Ragnar loðbrok.”⁵¹ *Den yngre edda* er tidfestet til år 1220 (Edda 1931: XXIV). Det ser ut til at Snorre bruker begrepet i betydninga ’del av saga’. Betydninga henspiller altså ikke på en spesifikk del av teksten, men i den generaliserte meninga ’del av noe større’.

I *Jómsvíkinga saga*, som er tidfestet noe tidligere enn Snorres *Edda*, nærmere bestemt til ca. år 1200, kan man lese: ”Nv hefir vpp anar þátrr sagvna.”⁵² Her referer ordet også til en ’del av sagaen’. Setninga er sitert fra teksten som finnes i AM 291 4to. Dette håndskriftet er tidfestet til årene mellom 1275 og 1300 (ONP 1989: 450).

Det ligger en fare i å trekke bruken av enkeltord ned mot 1200-tallet, selv om sagaen skal være satt sammen på denne tida. Man må ta høyde for at denne korte setninga kan være tilføyd i det overleverte håndskriftet. Det er ei opplysning som man lett kan forestille seg at seinere nedskrivere ønsket å få med. Den overleverte litteraturen Lindow undersøker, er dessuten skrevet ned over en relativ kort periode i forhold til tidsspennet den omfavner. I dette bør man innberegne en usikkerhet i nedskrivelsesperiodens forståelse av begrepet. Det er redaktøren som har tolket og skrevet ned dette. Det blir altså flere lag av fortolkinger å ta hensyn til – spesielt i forhold til de eldste attesterte forekomstene. Om ikke annet er det et forbehold som bør tas med i betraktninga av hans artikkel. Det ser allikevel ut til at man kan se starten på ei utvikling av ordet mot ’del av tekst’, når man ser parallellen til Snorres bruk av *þátrr*.

Den generaliserte betydninga ’del’ er også attestert i *Stockholm homiliubók*, som er fra tida rundt år 1200. Lindow mener dette underbygger at *þátrr* – i den generelle betydninga – hadde fotfeste fra begynnelsen av den klassiske sagaperioden.⁵³

At denne betydninga er attestert i den svenske homilieboka, betyr ikke at Island benytter ordet på samme måte og til samme tid. Lindow spør dermed om det finnes noen geografiske forskjeller. I sin undersøkelse av dette ser han en ulik bruk av *þátrr* i Norge og på Island.

I Norge brukes begrepet bare et fåtall ganger i sammenheng med de skriftlige lovene, og det er etter at Island har mistet sitt selvstyre til Norge på 1260-tallet (Lindow 1978: 12). Lindow mener dermed at det er snakk om en islandsk innflytelse på den norske bruken. I Norge må man dermed se *þátrr* i sammenheng med et annet ord; *bçlkr*. Et ord som ofte brukes om de ulike delene av lovbøkene. Denne betydninga inngår også i definisjonen under. Den

⁵¹ Edda (1931) s. 134. ”Etter denne saga har flere skaldar diktet og tatt ymse deler. Brage den gamle skrev om fallet til Sorle og Hamdis i dråpen deres, da han skrev om Ragnar Lodbrok.”

⁵² Setninga er hentet fra Lindow (1978) s. 35. ”Nå begynner andre del av sagaen.”

⁵³ Lindow (1978) s. 10f. Han foreslår videre at denne meninga muligens kan trekkes enda lenger tilbake.

semantiske betydninga til *bçlkr* er snevrere, og ordets bruk er også belagt på en mer entydig måte i Norge. Dette ordet brukes heller ikke om deler av prosa.

På Island blir *þáttr* knyttet opp til flere av lovtekstene, men ordet brukes ikke i samme betydning som *bçlkr* har i de norske lovtekstene (Lindow 1978: 14ff). *Þáttr* brukes i en friere betydning innafor lovene på Island. Lindow mener at ordet ikke har noen konsekvent bruk i for eksempel *Grágás*. Ei viktig betydning er på den andre sida at ordet kan betegne 'deler av lovene'. På dette punktet vil hans argumenter bli ytterligere understreket mot slutten av oppgaven. I denne omgangen kan vi oppsummere det Lindow mener er *þáttrs* semantiske historie i den norrøne diktinga:

The poetic usage, then, shows a definite development. The etymological sense 'strand' is strongly attested only in the very oldest period, in the metaphor *ættar þáttr*, used by Egill and in *Hamðismál*. [...] From the tenth century onward, the sense 'part' seems to be attested, in the early texts with peripheral word play based on the etymological meaning or some technical or metapoetic meaning. By the twelfth century the unadorned sense 'part' is attested, and by the fourteenth century *þáttr* can refer to a written saint's life (Lindow 1978: 33).

Sjøl om etymologien underbygger at begrepet allerede brukes om deler av tekststykker i det 12. og 13. århundre, kan denne tilnærminga – som jeg har understreket tidligere – ikke stå aleine.

Hovedpoenget til Lindow er at han viser de ulike betydningene av *þáttr* som er belagt i den overleverte norrøne litteraturen. Slik den siterte oppsummeringa viser, har ordet gjennomgått ei utvikling. Fra 'tråd', 'del av reip', den mer generelle 'del' og til slutt 'del av tekst'.

På den tida *Flat* ble skrevet ned – det vil si slutten av 1300-tallet – skal etymologien tilsi at *þáttr* betegner 'del av tekst'. Så mens man har dette in mente, er det passende å se på hvilke definisjoner av ordet det opereres med.

Definisjoner

I denne sammenhengen vil jeg legge størst vekt på de to ”standard-ordbøkene” innafor den norrøne filologien.⁵⁴ Jeg siterer både Heggstads *Norrøn ordbok* og Johan Fritznens *Ordbog over Det gamle norske Sprog* sine definisjoner av *þáttr*.

Norrøn ordbok:

þáttr m. (*þáttar*, dat. *þætti* og *þátt*; pl. *þættir*, ak. *þáttu*) 1. tått (ein av trådane i eit snøre el. reip) ; også overf. lut, del. 2. stykke, bolk, avsnitt (av ei lovbok el. eit dikt) ; kort forteljing, stubb. 3. del av eins lynde, hugdrag, SkB I 551¹².

Fritzner:

þáttr, m. (G. þáttar, B.Pl. þættir, U.Pl. þáttu) 1) en av de Totter som sammensnoede danne et Reb; skar í sundr 8 þáttuna í festinni, en einn var úskorinn *Bp.* I, 599¹¹. 2) fig. en af de Dele som til sammen udgjør noget helt; hana (ástina) skal halda at sumum hlut við guð en sumum við kristna menn, þá tvá þátto ástarinnar skal eigi einn veg halda, þann þátt es til guðs tekr, skal svá halda at – *Homil.* 113¹⁶; lifið einir ér þátta ættar mínna *Hamd.* 4; konungligt vald setti svá mikinn þátt í kosning þenna c (eg. omvendt c, (som betyr; det vil si)) : tog saa megen Del i dette Valg, *Thom.* 313⁴. 3) en av de Dele hvoraf en Lovbok bestaar (jvf. bölkr); kristinna laga þáttr *Grg.* I, 36¹⁷; lögsögumanna- og lögréttu þáttr *Grg.* I, 208.211 ; landbrigða eller landabrigðis þáttr *Grg.* II, 76; *Grág.* 506¹¹; erfða þáttr *Grág.* 389; festa þáttr *Grág.* 152; þingaskapa þáttr *Grg.* I, 38. 4) en kortere historisk eller mytisk, sagnhistorisk Fortælling om en Person, hvis Navn tilføies i Genetiv eller ved Præp. af; þáttr Stefnis Þorgilssonar *Flat.* I, 285²⁸ jvf. 107³⁰, 249², 288²⁵, 299¹⁷, 308³, 359⁶, 378⁸, 387¹⁵, 393, 409³², 416¹, 418⁷, 429⁵, 435¹⁴, 456²³, 521¹, 561²⁶, 577¹, II, 54¹, 70⁵; þáttr niðrstigningar Krists *Heilag.* II, 8²⁹; Sörla þáttr. *Flat.* I, 275¹ jvf. 538¹³; Alfgeirs þáttr *Harð.* 32 (97²): þáttr af Nornagesti *Flat.* I, 346¹.

Det kan først påpekes at Lindows etymologiske utgreiing på mange måter utgjør Fritznens tre første definisjoner. I denne sammenhengen er det definisjon nummer fire som skal studeres nærmere. Eksemplene Fritzner oppfører under denne, er for det første ikke uttømmende.⁵⁵ Han trekker bare fram noen av de mange forekomstene av ordet *þáttr*, og legger mest vekt på *Flat* når han eksemplifiserer sin definisjon.

Lönnroth kritiserer Fritznens oppføring av to eksempler under dette punktet. For det første trekker Lönnroth fram *þáttr niðrstigningar Krists*. Han viser til ei setning i denne teksten; *Karinus ok Leucius váru sendir siðan í borg Arimathia at Joseps ok ritu þenna þátt Niðrstigningar Krists*.⁵⁶ Lönnroth mener at denne passasjen ikke nødvendigvis peker på ei selvstendig fortelling, men referer til ei fortelling som inngår i ei bok. Ei bok som antydes å ha blitt ”satt sammen” (Lönnroth 1965: 20). Det eldste håndskriftet fra denne sagaen er fra begynnelsen av 1200-tallet. Lönnroths poeng er at ordbruken ikke kan henvise til en

⁵⁴ I tillegg kan det nevnes at *Lexicon Poeticum* anfører ’snor’ i alminnelighet eller ’avsnitt i dikt’ (*Lexicon Poeticum* 1966: 655). Den sistnevnte betydninga blir diskutert av Lindow (1978) s. 22ff.

⁵⁵ Både Würth (1991) og jeg har funnet et likt antall forekomster av ordet *þáttr* i *Flat*. Dette tallet ligger høyt over de eksemplene Fritzner har tatt med. Ei mer eksakt telling kommer jeg tilbake til.

⁵⁶ Lönnroth (1965) s. 20. ”Karinus og Leucius var så sent i borgen Arimathia til Josef for å skrive denne delen av nedstigninga til Krist.”

selvstendig tekst, fordi det rett og slett er for tidlig for en slik ordbruk. Dette synet sammenfaller – som vi akkurat har sett – med Lindows utgreining.

Lönnroth tar også for seg et annet eksempel hos Fritzner; *Alfgeirs þáttr*. Lönnroth sier at benevninga, som finnes i *Harðar saga*, godt kan hen vise til ei selvstendig beretning, men begrunner sin tvil med at tåtten ikke er kjent ellers, og at sagaen er skrevet alt for seint til at man kan trekke konklusjoner ut ifra et slikt grunnlag (Lönnroth 1965: 20). Vi kan se på hva Lönnroth skriver om dette: ”Av Fritzners ordbok synes visserligen framgå, att ordet redan under den klassiska sagaskrivningens tid övergått till att beteckna en självständig berättelse, men en sådan tolkning saknar stöd både i Fritzners egna och i AMKO:s samlingar” (Lönnroth 1965: 19).

På den andre sida nevner ikke Fritzner noe om ”selvstendige fortellinger”, slik Lönnroth gjør. At Lönnroth tar opp Fritzners eksempler som et problem, kan virke noe unødvendig. Både i forhold til Fritzners definisjon (*þáttr* + gen.), som *þáttr niðrstigningar Krists* faktisk er et eksempel på, og det at Fritzner i forlengelse av denne definisjonen kun beskriver teksten som; ”en kortere historisk eller mytisk, sagnhistorisk Fortælling om en Person”. Ingen av disse kriteriene tilsier at Fritzner legger noe ”selvstendig” til grunn for sin definisjon. Det er ikke Fritzners formål å si noe om etymologien. Ei ordbok skal for det første vise de betydningsnyansene som ordet inneholder i ulike sammensetninger, og for det andre behøver Fritzner ikke å ta med andre omstendigheter eller tekstuelle trekk, enn de momentene han faktisk skriver i definisjonen.

Når Fritzners eksempler ikke hen viser til ”mindre selvstendige fortellinger”, faller Lönnroths kritikk av ham noe på sida. Lönnroth kan selvfølgelig ha rett i at Fritzners definisjon omfavner for mye, men det gjør ikke at eksemplene hans ikke er korrekte innafor grensene han sjøl har satt.

For det Lönnroth på sin side prøver på, er å gi ei kronologisk framstilling av det *litterære* begrepet. Tekstene Fritzner hen viser til passer ikke inn i ei slik utgreiing. På dette punktet har Lönnroth en vesentlig strengere definisjon av begrepet. Som jeg var inne på tidligere i oppgaven, er *þáttr* ikke belagt om uavhengige tekststykker før det 15. århundre (Lönnroth 1975: 423). Lönnroth mener å ha funnet ut at den tidligste bruken av begrepet om et frittstående tekststykke, finnes i AM 557 4to under tittelen; *Steinka þáttur* (Lönnroth 1965: 20).

Kravet Lönnroth stiller til tåtten – at den skal finnes som et frittstående tekststykke – blir veldig streng. Jeg mener at det resulterer i ei svært unyttig og lite anvendbar behandling

av begrepet. Det vil ikke være mange tekster som ville blitt omfattet av en slik definisjon.⁵⁷ Det er ei viktig opplysning som bygger opp under utviklinga av semantikken, men brukes etter min mening noe unyttig i denne omgangen.

Sjøl om *þátr* – som et eget tekststykke – inngår i begge definisjonene av begrepet, er det ikke enighet om at betegnelsen benevner én *type* tekster. I hvert fall ikke ei avgrensing for en bestemt sjanger. Dette framgår spesielt av definisjonen i *Norrøn Ordbok* hvor ei 'kort forteljing' blir nevnt sammen med 'avsnitt', 'bolc', 'stykke' og 'stubb'. Alle disse begrepene utgjør tekstuelle størrelser, men ingen av dem regnes som spesifikke sjangere.

Før jeg vil behandle ordet *þátr* i *Flat*, er det viktig å se om det lar seg gjøre å finne noen eksempler på benevninger av tekster i litteraturen. Det trenger ikke å være et omfattende begrepsapparat å støtte seg til, men det bør finnes noen tendenser på inndeling av tekster for å ha et utgangspunkt for en videre begrepsanalyse av *Flat*. Et problem som man støter på først, er at det er langt vanligere å bruke begrepet *saga* enn *þátr* om mindre uavhengige tekststykker gjennom hele nedskrivningsperioden i middelalderen (Lönnroth 1965: 20). Denne blandede bruken av begreper har fått forskere til å stille spørsmålsteget ved om det kan snakkes om sjangere i den norrøne litteraturen i det hele tatt. Om det skal være mulig å si noe mer om *þátr*, bør det altså finnes andre benevninger av tekst i litteraturen.

⁵⁷ Av de tættene som står i *Msk*, er det ikke mange som finnes i selvstendige redaksjoner. Om man skulle telle disse, ville antallet være i overkant av et halvt dusin tetter. Se s. 23 i denne oppgaven eller Ármann Jakobsson (2002) s. 69f.

Benevnelser av tekst i middelalderlitteraturen

Det finnes noen eksempler på benevnelser av tekst i middelalderlitteraturen. De er få, men samtidig gir de en liten pekepinn på datidas bevissthet rundt ulike typer tekster.

I forbindelse med om det er mulig å trekke ut en sjangerforståelse i middelalderlitteraturen, trekkes det gjerne fram ei setning fra *Den første grammatiske avhandlinga*. Avhandlinga er tidfestet til tida rundt år 1150 (Norræn Staffræði 1950: 5). Nå kan ikke denne delen av oppgava gå alt for dyptpløyende til verks på dette punktet, men et ofte sitert bruddstykke av avhandlinga vil forhåpentligvis tydelig- og vanskeliggjøre sjangerforståelsen innafor den norrøne litteraturen. ”til þess at hœgra verði at ríta ok lesa, sem nú tíðisk ok á þessu landi, bæði lçg ok áttvísi eða þýðingar helgar, eða svá þau in spakligu fræði, er Ari Þórgilsson hefir á bœkr sett af skynsamligu viti.”⁵⁸ Spørsmålet, som gjerne stilles i forbindelse med denne teksten, er hvorvidt nedskriveren mener at man har å gjøre med fire teksttyper?

Lovene må sees på som en naturlig del av litteraturen, ettersom denne form for tekst – både muntlig og skriftlig – hadde blitt praktisert lenge.⁵⁹ At lovene blir sett på som ”noe eget” som ikke kan vurderes litterært i denne sammenheng, er verken oppsiktsvekkende for sjangerordskiftet eller den semantiske historien til ordet *lçg*.

Ættvísi oversettes gjerne med ’ættekunnskap’ eller ’genealogi’. Ættekunnskapen var både en vesentlig måte å holde orden på fortid og nåtid i middelaldersamfunnet. Det er allikevel ikke noe som tilsier at det er en spesiell form for litteratur. For ættekunnskap var en grunnleggende måte å videreformidle slektas historie på. At denne kunnskapen også etter hvert ble nedfelt i skrift, gjør det ikke mulig å tillegge denne litteraturen ei sjangerbetydning av den grunn. For ættekunnskapen kommer i første rekke til uttrykk i annaler og andre oppføringer over slekters gang enn i litteraturen for øvrig.

Uttrykket *þýðingar helgar* har blitt tolket som ’religiøs oversettelseslitteratur’. Og som Lönnroth påpeker, er denne tolkinga i overensstemmelse med den nýislandske betydninga av

⁵⁸ Norræn stafræði (1950) s. 13. ”for at det skal bli lettere å skrive og lese, som det nå også brukes å gjøre i dette landet, både lovene, ætteviten, hellige skrifter og den historiske viten, som Ari Torgilsson har skrevet i bøker med forstandig kløkt.” Lönnroth (1965) diskuterer også sjangere i middelalderlitteraturen i forlengelse av denne setninga.

⁵⁹ Når det gjelder oppfatningene om når lovene ble skrevet ned for første gang, spriker forslagene. Men i *Heimskringla* antydes det at Håkon Adalsteinfostre skal ha nedfelt lovene i skrift. Det vil si at lovene i så fall har en skrifttradisjon som går tilbake til 900-tallet. Dette er muligens ei av de mer radikale tolkingene, men nedfellinga av lovene har høyst sannsynlig blitt gjort lenge før *Den første grammatiske avhandling* henviste til dem.

þýðing.⁶⁰ Problemet med denne tolkinga er at det ikke finnes eksempler på en liknende bruk av ordet i meninga 'oversettelse' i litteraturen for øvrig. Når det ikke finnes liknende bruk, er man nødt til å konkludere med at ei slik forklaring står veldig svakt.

Et annet tolkingsforslag har dermed sett på andre betydninger av *þýðing*. Johan Fritzner anfører to betydninger av dette ordet: 1. Utdyning, forklaring eller 2. Betydning, mening (Fritzner 1954: 1061). Og *helgar* innebærer i dette eksempelet homilier og legender. Andre forskere har derfor påpekt at uttrykket heller rommer meninga; "uttydning av religiøs litteratur" (Lönnroth 1965: 11f). Dette henviser ikke nødvendigvis bare til at de latinske bøkene måtte gjøres forståelige og formidles gjennom morsmålet, men også til sjølve fortolkinga av geistlige bøker – som legender og homilier – og deres bruk av religiøse bilder. For fortolkinger av bibelbilder og andre allegorier hørte – og hører – inn under ei geistlig utdanning, og videre inn i det geistlige arbeidet. Det er altså likeledes vanskelig å omtale dette som en teksttype.

Det siste ordet, som blir nevnt i den siterte setninga, er *fræði*. Diskusjonen rundt dette ordet kunne fort ta alt for mye plass, så jeg kommer til å korte dette betraktelig ned. *Fræði* brukes ofte i betydninga 'kunnskap' eller 'viten'.⁶¹ I *Den første grammatiske avhandlinga* står ordet sammen med adjektivet *spakr* og ser i denne omgangen ut til å henvise til en generell beskrivelse av "klok viten", og ikke en spesiell form for tekst. Jeg mener at *fræði* bør sees på et ord som gjennomsyrrer en tekst eller ikke, og i sammenheng med *Den første grammatiske avhandlinga* ei vurdering av tekstens kunnskapsnivå.

Lönnroth mener at *Den første grammatiske avhandlinga* si oppramsing av *lçg*, *ættvísi* og *fræði* bør forstås som "hjemlige sjangere".⁶²

Jeg vil heller si at avhandlinga lister opp kunnskapsområder som var viktige for middelaldermennesket. Sjøl om teksten ser ut til å henvise til disse kunnskapsområdene i deres skriftlige form, finner man ikke denne inndelinga andre steder. Det kan muligens virke naturlig for oss å godta denne kategoriseringa, men jeg synes allikevel at forklaringene av *lçg*, *ættvísi* og *fræði* som "hjemlige sjangere" blir vanskelig å tilslutte seg. Det blir rett og slett for vage indikasjoner på en sjangerforståelse.

⁶⁰ Lönnroth (1965) s. 11f. *Þýðing* betyr 'oversettelse'. Lönnroth skriver dessuten at Dag Strömbäck og Sigurður Nordal er to forskere som har tilsluttet seg denne oppfatninga.

⁶¹ For ei oppstilling av eksempler og ulike sammensetninger kan man se Lönnroth (1965) s. 13f. Ordet kan bøyes i intet- og hunkjønn, men betydninga varierer ikke i betydelig grad av den grunn. Det understreker på den andre sida at ordet har et omfattende bruksområde.

⁶² Lönnroth (1965) s. 11. Lönnroths mening om sjangere i middelalderlitteraturen, som vi så tidligere i oppgaven, er at det finnes mange sjangere som utfolder seg ulikt hos hver enkel redaktør (Lönnroth 1975: 425). I forlengelse av dette gjør hans bruk av sjangerbegrepet det noen ganger vanskelig å vite hva han faktisk mener. For han advarer sjøl mot den anakronistiske forklaringa han mener Harris påfører litteraturen.

Ari Þórgilssons verk blir også tatt fram i en annen sammenheng. Snorre nevner ham i prologen til *Heimskringla*: ”Ari [...] ritaði fyrstr manna hér á landi at norrœnu máli frœði bæði forna og nýja.”⁶³

Det tidsmessige aspektet er ei viktig avgrensning innafor ei moderne sjangerinndeling. Dette premisset legger blant annet Sigurður Nordal til grunn for sin kategorisering, slik vi så tidligere i avhandlinga.⁶⁴ Prologen i *Heimskringla* kan muligens også tas til inntekt for et slikt tidsmessig skille. Setninga kan i hvert fall tolkes som en liten pekepinn på at middelaldermennesket – Snorre i dette tilfellet – skiller *tekster* fra hverandre, selv om klassifiseringa ikke er særlig omfattende eller utbrodert i større grad. Det er allikevel usikkert å ta dette utsagnet til inntekt for ei sjangerinndeling. Å skille mellom gammel og ny viten behøver absolutt ikke å vise til litteraturen eller sjølve teksten. Det er heller ikke ei inndeling som gir oss særlig mye informasjon.

Begge setningene – både i *Heimskringla* og i *Den første grammatiske avhandlinga* – bør etter min mening tolkes som ei oppstilling av ulike kunnskapsområder. I *Heimskringla* som et eksempel på ny og gammel viten, og i *Den første grammatiske avhandlinga* som eksempler på ymse kunnskapsområder. Å argumentere for at dette er sjangere, synes jeg som sagt er vanskelig på bakgrunn av det overnevnte. Uansett om disse to setningene sikter til at middelaldermennesket skiller tekster fra hverandre, tar de utgangspunkt i svært omfattende emner. I forlengelse av dette er det ikke sikkert at inndelingene ville ha hjulpet oss videre i tilnærminga til sjangerforståelsen. Det er dessuten den fortellende prosaen som er av størst interessant i denne oppgaven.

Andre benevninger og et metodisk skille

Det er på den andre sida begrep som med større sikkerhet viser til litteraturen i seg sjøl. Men før vi tar for oss andre enkeltbegrep, kan det være hensiktsmessig å skille mellom to ulike benevninger av tekster. Dette er ei tilnærming til tekster som kan være en god måte å beskrive

⁶³ Snorri Sturluson *Heimskringla* s. 2.: ”Ari [...] var den første mann som skrev viten på norrønt mál her i landet, både gammel og ny.”

⁶⁴ Å bruke tidsavgrensning som sjangerkriterium ville ført til at dagens tætter hadde blitt plassert i vidt forskjellige båser. Den tidsbetinga handlinga i tættene sprer seg nemlig over hele spekteret. Det vil si at de både kan plasseres blant fornaldersagaene og samtidssagaene på dette punktet.

middelalderens forståelse av ulike tekstuelle trekk. I middelalderen ser man – etter min mening – to måter dette kommer til uttrykk på: En som går ut på at nedskriveren bedømmer teksten normativt, og en annen måte som bedømmer den deskriptivt. Den normative bedømmelsen gjelder *tekstens uttrykk*, hvilke meninger den genererer og hvordan dette oppfattes hos nedskriver (og eventuelle mottakere), mens den deskriptive bedømmelsen går mer på *tekstens utforming*, komposisjon, rammefortelling og emnet. En normativ bedømmelse kommer ofte fram i gjennom ei sannhetsvurdering og/eller hvilken karakter en tekst har. Og en deskriptiv bedømmelse kan være tekstens lengde eller at den omhandler Norges konger i motsetning til ei islandsk slekt.

I dette kapitlet har middelalderens navngiving av tekst i stort monn holdt seg innafør den deskriptive bedømmelse – altså *tekstens utforming*. De tekstene Ari Þórgilsson lister opp, er nettopp deskriptivt forskjellige. Måten de håndterer og formidler informasjonen på, har gjerne ulik formmessig uttrykksmåte. På den måten kan man støtte Lönnroths utsagn om at de kan forstås som sjangere, sjøl om det ikke gir oss noen større forståelse av litteraturens oppfattelse av seg sjøl.

Jeg vil videreføre den deskriptive bedømmelsen ved å se på riddersagaene. En deskriptiv bedømmelse kommer fram i setninga ”*riddara sögur i tveim bókum*”, som er belagt i ei liste over forrådet av bøker på klosteret på Viðey i år 1396. Dessuten står det skrevet i *Mágus saga jarls* at; ”sem Þíðriks saga, Flóvents saga eðr aðrar riddara sçgur” (Lönnroth 1965: 21f). Det eldste fragmentet av *Mágus saga jarls* finnes i AM 580 4to. Dette håndskriftet er datert til årene mellom 1300 og 1325 (ONP 1989: 456).

Ordsammensetninga *riddara sçgur* peker direkte på innholdet i sagaen. Ei inndeling tufta på emnet i sagaen finner man for eksempel også i benevninga; *konunga sçgur*. Ei slik innholdsmessig benevning er en ganske vanlig måte å karakterisere en tekst på i middelalderen.⁶⁵ Begrepet er på den andre sida ikke særlig godt attestert, og det kan ikke sies å være en inngått term i litteraturen. Hvor godt eller dårlig et ord er belagt, er på den andre sida ikke avgjørende for det skillet jeg prøver å tegne.

En noe annen måte å benevne tekster på enn de reint emnemessige forholdene, finnes det et par eksempler på. Og da tenker jeg på ei mer normativ benevning av tekst.

Benevningene *skrçksçgur* og *lygisçgur* er heller ikke spesielt godt belagt i litteraturen. Ordet *lygisçgur* forekommer bare to ganger i AMKO (Lönnroth 1965: 15). Det er så dårlig

⁶⁵ Lönnroth lister opp noen formuleringer rundt ”kongesagaer” (Lönnroth 1965: 22). Han trekker fram fem eksempler. Jeg siterer de to eksemplene som han har hentet fra *Flat: sem segir í ævisçgum Nórges konunga* (Flat III, s. 469) og *lét hann lesa sér konunga tal* (Flat III, s 229).

belagt at man ikke kan trekke sikre konklusjoner ut i fra bruken, mens *skrçksçgur* ofte blir brukt om sagaer med hedenskytologisk innhold (Lönnroth 1965: 16). I *lygisçgur* og *skrçksçgur* ser man altså ei vurdering av sagaens innhold. *Skemtansarsçgur* er enda et eksempel på ei oppfatning om *tekstens uttrykk*.

De tre navnene er benevninger som gir føringer på hvordan innholdet bør oppfattes. At de tre benevningene også mer eller mindre setter spørsmålstegn ved sannhetsverdien, kan man også legge til i denne sammenhengen.

Idet sagaene får disse normative navnene, er det et annet viktig moment som bør understrekes. Når en tekst har fått et navn som ikke angår innholdet eller hovedemnet, har vi å gjøre med redaktørens og/eller tradisjonens abstraksjon. En abstraksjon innebærer at redaktøren og/eller tradisjonen bruker benevninger på et metanivå, og i en slik abstraksjon ligger det ei normativ formening. I tillegg innebærer ei abstrahert benevning at teksten har noen trekk som skiller den fra andre tekster. Det er gjennom navngivinga at man kan ane ei klassifisering av teksten, og dermed videre kunne diskutere hvordan teksten er blitt vurdert i samtida.

Ei slik normativ vurdering vil gi større rom for å diskutere redaktørens bruk av begreper. I og med at denne bruken i større grad vil "avsløre" en forståelse og ei vurdering fra redaktørens side. Gjennom redaktørens anvendelse av benevninger har han satt sitt normative merke på tekstene. I disse tilfellene vil det være mulig å utlede hvordan han plasserer teksten i forhold til andre tekster. Innafor nyfilologien vil dette subjektive uttrykket – enten det kommer fra redaktøren eller tradisjonen – være en fruktbar innfallsvinkel.

Lönnroth har trukket fram et eksempel som er relevant i denne sammenhengen. Han mener at middelalderlitteraturen skiller mellom *ævisaga* og *lifsaga* (Lönnroth 1975: 422). Den første betegnelsen viser til en sekularisert biografi, mens den andre viser til en helgens liv. I vårt øyemed er opplysninga interessant i to henseender. For det første er den tilsynelatende konsekvente benevnelsen av to innholdsmessige forskjellige sagaer avgjørende for en sjangerforståelse. For det andre er den like ordbruken av interesse. *Ævi* og *líf* betyr henholdsvis 'tid', 'liv' eller 'levetid', 'levende'. De to ordene ser dermed ut til å brukes mer eller mindre om hverandre i den øvrige litteraturen. Denne minimale betydningsforskjellen mellom ordene gjør at de to betegnelsene faller innafor ei normativ vurdering. For begrepenes likhet sannsynliggjør at nedskriverne har støttet seg til en tradisjon som har abstrahert benevningene.

Videre kan man legge to premisser til grunn for å diskutere ei normativ benevning. Ei forutsetning for at vi kan diskutere den etniske benevninga, er for det første at redaktøren

refererer til en tekst gjennom ordbruken. I forlengelse av dette punktet bør de ulike benevnelsene som brukes i et gitt håndskrift settes opp mot hverandre. Dette må til for å kunne utlede noe av et håndskrifts indre tekstuelle system. Det vil si at de ulike benevningene av tekster gir hverandre mening. Om benevninga ikke står i forhold til andre tekstuelle størrelser, vil det bli vanskelig å trekke slutninger ut fra det begrepet man undersøker.

Det andre premisset gjelder at benevnelsen skal være en form for abstraksjon. I den normative forstanden vil det si at begrepet ikke henviser til hovedemnet i teksten. Det er først da man kan tilegne redaktøren og eventuelt tradisjonen ei bevisst og reflektert navngiving.

På denne måten er de normative tekstene av stor interesse. For ei innholdsmessig (og eventuell formmessig) avgrensing, som vi blant annet fant i *Den første grammatiske avhandlingen*, er ikke av samme verdi for oss når vi skal vurdere hvordan middelaldermennesket atskiller tekster fra hverandre.

Det er som sagt ikke lett å finne benevninger av tekst i middelalderlitteraturen. Det finnes noen begreper, men det er viktig å understreke at de ulike redaktørene har ulike forståelser av dem. Når man ser på den samlede litteraturen, er benevningene ikke entydige. Begrepene veksler både mellom å være normativt og deskriptivt vurdert av redaktørene. Skillet mellom deskriptive og normative benevnelser er heller ikke absolutt. De ulike kriteriene en redaktør legger til grunn for å benevne en tekst, varierer. Noen ganger er det heller ikke like lett å skille mellom hva som bør bli oppfattet som ei normativ eller deskriptiv benevning.

I forlengelse av dette kan man spørre om det er emnet eller sannhetsverdien som redaktøren legger vekt på i benevnelsen? Et problem med ei slik inndeling kan illustreres ved å se på *riddara sçgur*. *Riddara sçgur* bør etter denne inndelinga – som sagt – bli ansett som ei mer deskriptiv enn normativ benevning. Det er på den andre sida vanlig å bruke benevnelsene *lygisçgur*, *skemtanarsçgur* og *ævintýr* om sagaer som omhandler nettopp riddere. Sigurður Nordal mener nemlig at *lygisçgur* blir brukt om islandske riddersagaer og yngre fornaldersagaer (Sigurður Nordal 1953: 180). Dette skaper selvfølgelig noen forbehold i todelinga mellom normative og deskriptive benevninger, men det gjør ikke inndelinga mindre oppklarende, etter min mening. Denne innfallsvinkelen kan være fruktbar når man ser på enkelte håndskrift. For man må regne med at hver redaktør har tatt et bevisst valg. Hypotetisk sett, vil det dermed være lite sannsynlig at navngivinga skifter mellom for eksempel *riddara sçgur* og *lygisçgur* hos den enkelte redaktør.

Vi kan videre se på noen eksempler på benevninger av prosalitteraturen. Det er navngivinga av prosatekster som er interessant i denne sammenhengen. Ei inndeling mellom normative og deskriptive benevnelser av tekster vil dermed se ut på denne måten:⁶⁶

De deskriptive tekstene blir sagaer som; *konunga sçgur*, *riddara sçgur*, *biskupa sçgur*. Og de normative tekstene blir sagaer som; *lygisçgur*, *skemtanarsçgur*, *ævintýr*, *skrçksçgur*.

Grensa mellom ei deskriptiv og normativ benevning av tekst er som sagt ikke absolutt. Jeg har allikevel prøvd å vise at en slik innfallsvinkel kan være fruktbar i tilnærminga av middelalderens navngiving av tekst. Og at denne innfallsvinkelen kan være behjelpelig å ha i mente når man arbeider med benevnelse av tekst i en tapt kultur.

Men hvor skal man i så fall plassere benevninger av tekst som verken sikter til innhold eller sannhetsverdi? Tekster som altså benevnes ut i fra andre premisser – eller kanskje i mellom den deskriptive og den normative – må sies å være ordet vårt; *þátr*. Ordet er altså abstrahert fra innholdet. Problemet med disse tekstene er at de befinner seg i en mellomposisjon. *Þátr* henviser ikke direkte til *tekstens utforming* eller *tekstens uttrykk*. Må man dermed slutte at *þátr* både må bli vurdert ut i fra andre tekster (eller teksten de står i) og på samme tid vurderes ut i fra lengde og tema? Den deskriptive bedømmelsen av *þátr* vil jeg prøve å forklare noe nærmere under begrepsanalysen av *Flat*.

I utgangspunktet bør benevning av tekst utgjøre et system. I denne oppgaven blir saken noe annerledes siden jeg bare kommer til å studere ordet *þátr* og ikke prøver å beskrive et slikt gjennomført system. Jeg vil på den andre sida sette benevningene av tekst opp mot hverandre, for å se om det er mulig å utlede noe av de ulike tekstuelle størrelsene. I forlengelse av dette vil benevningene graderes.⁶⁷

Når jeg nå skal undersøke *Flats* bruk av *þátr*, må man prøve å se det i lys av forskingshistoriens forståelse av ordet. Det er kommet fram mange ulike meninger om hva man bør legge vekt på i en sjangerbeskrivelse. Jeg vil som sagt legge vekt på bruken av ordet i middelalderen. I denne sammenhengen må man ta høyde for at *Flat* er et håndskrift som er skrevet ned relativt seint. I følge Lönnroth og Lindow er det fortsatt betydninga 'del av tekst', som skal være gjeldende. Om Lönnroth har rett – at *þátr* anvendes i forbindelse med

⁶⁶ Denne inndeling kunne vært mer omfattende, men jeg har ikke tatt, og kan ikke ta, mål av meg å sette alle begrepene inn her. Det må dessuten nevnes at sagaer som for eksempel har blitt kalt kongesaga, også har mulighet for å bli bedømt som en ljugesaga. Men man må anta at dette stort sett omfatter få tilfeller, og at denne muligheten bare går denne ene veien. (En ljugesaga blir ikke plutselig kalt kongesaga.)

⁶⁷ Ei innvending må derfor være at avhandlinga ikke får med seg et større system.

selvstendige fortellinger på 1400-tallet – kan slutten av 1300-tallet være ei brytningstid. Ei tid hvor man nærmer seg bruken av ordet i meninga 'selvstendig tekst'. Om dette er tilfellet, er det da mulig å forklare benevninga av tættene i løpet av det 14. århundre? Kan *Flat* gi oss noen svar på dette?

Begrepet *þátr* i Gks. 1005 og i to utgaver

Før jeg kommer inn på forekomsten av *þátr* i *Flat* og det påfølgende ordskiftet, er det to ting som bør nevnes; både fordi de omhandler noen forbehold som bør tas med betraktninga, men også fordi at håndskriftet har noen eiendommeligheter som må gjøres kort rede for.

I Sigurður Nordals utgave av *Flat* er en av overskriftene: ”Hér hefr upp hinn níunda þátt Ólafs sögu Haraldssonar”.⁶⁸ Om den siterte overskriften henspiller på antall *þættir*, blir det et viktig forbehold å ta om man skal utlede noe av redaktørens bruk av begrepet. Hvis redaktøren mener at dette er den niende tåtten, sikter han til tekststykker som i utgangspunktet ikke har fått begrepet knyttet opp til seg. *Þátr* er nemlig bare brukt i tre overskrifter etter at sagaen om Olav den Hellige har begynt.

Det er på den andre sida svært vanskelig å se om det står *þátr* i håndskriftet. Det er faktisk ikke mulig å se om det har stått noe der i det hele tatt. Denne usikkerheten bemerker også Unger og Vigfússon ved å sette *þátr* i parentes i denne overskriften.⁶⁹ Men det ser uansett ut til at redaktøren sikter til ni forskjellige deler av sagaen, og at disse delene i tillegg er uavhengig av benevninga i overskriftene. For overskriftene benevnes – i tillegg til *þátr* – både med preposisjoner og begrepet *capitulum* etter at sagaen begynte og fram til dette utsagnet. Hvilke deler han sikter til, er i denne sammenhengen ikke mulig å utlede noe av.⁷⁰

Det andre momentet er at sjøl om begrepet er utbredt brukt i *Flat*, anvender ikke *YFlat* ordet. Faktisk brukes begrepet bare en gang i denne delen, og det er ikke i forbindelse med en overskrift.⁷¹ Denne fraværende bruken kan forklares på flere måter. For det første har denne delen en ny nedskriver, som ikke nødvendigvis følger bruken ellers i håndskriftet.⁷²

⁶⁸ FlatSN II (1944) s. 220: ”Her begynner den niende tått i sagaen om Olav Haraldsson.”

⁶⁹ FlatUV II (1862) s. 135. Denne overskriften vil dermed ikke bli tatt med i den endelige opptellinga mi.

⁷⁰ Det kan nevnes ei mulig tolking. Om overskriften også viser til de to tættene (begge omhandler Olav den hellige) som er plassert før Olavs sagaen, er begrepet brukt fem ganger. I *Flat* er det i tillegg vanlig for mange av tættene å angi *capitulum* i forlengelse av tåttenes navn. Om man dermed ser på bruken av *capitulum* i forlengelse av ”andre” overskrifter, brukes det tre ganger etter at sagaen har begynt. Hvis dette kan være ei riktig tolking, vil det påfølgende tekststykket være det niende. I forlengelse av dette hadde det vært interessant å se nærmere på bruken av *capitulum* i håndskriftet. Hva dette kunne føre fram til, er på den andre sida ikke avgjørende for min påfølgende begrepsanalyse av *þátr* i *Flat*.

⁷¹ Ordet finner man til slutt i et av tekststykkene, som gjerne kalles *Blóð-Egils þátr*. Her kan man lese: ”ok lykr þar þessum þætti.” (FlatUV III 1868: 441). Sjøl om ordet ikke står i en overskrift, viser det altså til teksten. Dette er det eneste tilfellet på en tekst som avsluttes på denne måten i *Flat*. I innledninga til håndskriftet benyttes begrepet også tre ganger med referanse til tekst, men uten å inngå i noen overskrift. Disse blir heller ikke tatt med i den videre opptellinga.

⁷² Som jeg var inne på ved presenteringa av håndskriftet, mener Louis-Jensen at en av redaktørene av *YFlat* er håndskriftets daværende eier; Þorleifur Björnsson (Louis-Jensen 1977: 65). Denne delen skal altså være innsatt i *Flat* i den siste fjerdedel av det 15. århundre.

For det andre – som vi har sett på tidligere – har blant annet Louis-Jensen vist at *YFlat* har brukt et forelegg som ligger tett opp til *Msk*-teksten. Når *Msk* ikke bruker begrepet, er det dermed ikke overraskende at *þátrr*-benevnelsen er fraværende i *YFlat*. De tættene som *YFlat* fortsatt lar stå som en integrert del av teksten, har altså ikke *þátrr* i overskriften.

Det finnes to utgivelser av *Flat*. C. R. Unger og Guðbrandur Vigfússon utga håndskriftet over en åtteårsperiode på 1860-tallet. Sigurður Nordal utga på sin side en normalisert tekst av *Flat* i løpet av årene 1944 og 1945. Det er gjort flere forandringer av de overskriftene man finner i Gks. 1005 fol., og de som er oppført i indeksen til Sigurður Nordal og Unger/Vigfússons. Dette vil bli påpekt i den påfølgende skjematiskeringa av forekomsten av *þátrr* i håndskriftet og i de to utgivelsene. Begge utgivelsene av *Flat* følger overskriftene i håndskriftet i den løpende teksten. Denne kolonna i skjemaet har blitt tatt med fordi utgiverne har valgt å navngi noen tekststykker i *YFlat*, som ikke har støtte i håndskriftet. Skjemaet deles også opp, slik at de ulike kongesagaene i håndskriftet får hvert sitt skjema. Jeg vil gi ei oppsummering av skjemaene og ei samlet optelling av forekomsten av *þátrr* til slutt i dette kapitlet.

Þátrr-benevnelsen i sagaen om Olav Tryggvason:⁷³

Gks. 1005 fol	Ungers tekst	Ungers indeks	Nordals tekst	Nordals indeks
þaatr fra sigurdi konungi slefu syni gunhildar	X	X	X	X
her hefr vpp Jomsvikinga þaatt	X	Jómsvíkinga saga	X	Jómsvíkinga saga
þaatr otto keisara ok gorms konungs	X	X	X	---
þaatr þraandar ok sigmundar	X	Færeyinga saga	X	Færeyinga saga
þaatr þorleifs	X	X	X	X
afflifaate albani ok sunnifuu. capitulum	X	Albani þátrr ok Sunnifu	X	Albani þátrr ok Sunnifu
þaatr þorsteins vxafotz	X	X	X	X
her hefr Sorla þaatt	X	X	X	X
þaatr stefnis þorgils sunar hann kom til olafs konungs	X	X	X	Kristni þátrr
þaatr Rognvalldz. capitulum	X	X	X	X
þaatr hallfredar vandræda skalldz	X	X	X	Hallfreðar saga
þaatr kiartans olafssonar	X	X	X	X
vtaferd ogmundar ok auerke halluardz	X	Ögmundar þátrr dytts	X	Ögmundar þátrr dytts ok Gunnars helmings
her hefr þaatt af normagesti	X	X	X	X
þaatr helga þoris sunar	X	X	X	X
her hefr vpp þaatt þorvalldz tasallda. capitulum	X	X	X	X

⁷³ X: står for at utgivelsens benevning er i samsvar med Gks. 1005. ---: betyr at benevninga er utelatt. Om utgiverne har forandret overskriften på andre måter, påpekes dette uttrykkelig i indeksskolonna.

þaatr sveins ok finz. capitulum	X	X	X	X
þaatr rauds hins ramma	X	X	X	---
þaatr hromundar hallta. capitulum	X	X	X	X
þaatr þorsteins skelkis	X	X	X	X
þaatr þidranda ok þorhallz	X	X	X	X
þangbrandr kom til Íslandz ok baud kristni	X	Kristni þátr	X	Kristni þátr
þaatr eireks rauda. capitulum	X	X	X	X
þaatr suada ok amors kellingarnefs	X	X	X	X
olafr konungr vitradiz þorhalli a knappstodum	X	Kristni þátr	X	Þórhalls þátr knapps
her hefr þaatr eindrida jlbreids ok olafs konungs	X	X	X	X
gautr kom i sudrlond	X	---	X	Gauts þátr
einarr hialpadi halldori	X	Halldórs þátr Snorrasonar	X	Halldórs þátr Snorrasonar
her segir fra Sigurdi byskupi	X	---	X	Sigurðar þátr biskups
her er þaatr eireks hakonar sunar	X	---	X	---
her er þaatr orms storolfssunar	X	X	X	X
þaatr hallfredar vandredaskalldz	X	X	X	Hallfreðar saga
her hefr grænlandingha þaatt. capitulum	X	(Þorfinns þátr karlefnis) X	X	X
þaatr af Sigmundi brestissyni	X	Færeyinga saga	X	Færeyinga saga
þaatr iarlanna. einars. þorfinns. Sumarlida	X	Orkneyinga saga	X	Orkneyinga saga
her hefr vpp þaatt haalfdanar suarta	X	X	X	X
vpphaf rikis harallz haarfagra	X	Haralds þátr hárfagra	X	Haralds þátr hárfagra
þaatr hauks habrokar	X	X	X	X

I sagaen om Olav Tryggvason er det seks benevninger av tekster hos Unger/Vigfússon og ni tekster hos Sigurður Nordal som ikke samsvarer med håndskriftet. Disse navngivingene overlapper hverandre. De tåttene som har fått *þátr* tilknyttet seg i indeksen, men som ikke finner støtte i Gks. 1005 fol, er: *Albani þátr Sunnifu*, *Ogmundar þátr dytts (ok Gunnar helmings)*, *Kristni þátr*, *Þórhalls þátr knapps*, *Gauts þátr*, *Halldórs þátr Snorrasonar*, *Sigurðar þátr biskups* og *Haralds þátr hárfagra*. Den siste tåtte-benevnelsen, *Haralds þátr hárfagra*, kan muligens sees i sammenheng med at tåttten før, som omhandler Halvdan svarte, har dette ordet i overskriften.

Det begge utgiverne kaller *Kristni þátr*, innbefatter flere tekster. Det ser ut til at det er Unger og Vigfússon som har begynt med denne benevninga. De bruker det i hvert fall som en samlebetegnelse for en del avsnitt. Sigurður Nordal har muligens tatt over denne betegnelsen, men bruker den noe annerledes. *Kristni þátr* betegner stort sett alle mindre tekststubber og avsnitt som vedrører religionsskiftet. Hos Sigurður Nordal omfatter *Kristni þátr* et større

antall tekster enn hos Unger/Vigfússon.⁷⁴ Et par av tekstene som benevnes *Kristni þátr*, omtales i dag som egne tætter. Et eksempel på dette er at Unger/Vigfússon omgjør tittelen; ”olafur konungur vitradiz þorhalli a knappstodum” til *Kristni þátr*, mens Sigurður Nordal benevner den samme teksten *Þórhalls þátr knapps*.⁷⁵

De tekstene som har mistet *þátr*-betegnelsen hos Unger/Vigfússon og Sigurður Nordal, er først og fremst tekstene som finnes igjen i andre større sagaer. *Jómsvíkinga saga*, *Færeyinga saga* og *Orkneyinga saga* har alle mistet betegnelsen. Sigurður Nordal har heller ikke nevnt ”þátr otto keisara ok gorms konungs” eller ”þátr rauds hins ramma”. Og ingen av utgiverne har valgt å ta med ”her er þátr eireks hakonar sunar”.

Vi kan fortsette med å se på den videre forekomsten i sagaen om Olav den hellige.

Gks. 1005 fol	Ungers tekst	Ungers indeks	Nordals tekst	Nordals indeks
þátr harallz grænška. capitulum	X	X	X	X
her er þátr olafs geir stada alfs	X	X	X	X
þátr eyuindar vrar horns	X	---	X	---
her hefr vpp þaat styrbiarnar suia kappa er hann bardiz vid eirek suia konung	X	X	X	X
fra hroa	X	Hróa þátr heimska	X	Hróa þátr
her hefr vpp þaatt eymundar ok olafs konungs. capitulum	X	X	X	X
her hefr vpp þaatt olafs soghu haralldzsunar. capitulum	X	Tóka þátr	X	Tóka þátr
jsleifr feck döllu er síþan var byskup	X	Ísleifs þátr byskups	X	---
olafur konungur for til dan merkr i limafiord	X	---	X	Þátr Egils ok Tófa
her hefr vpp þaatt þormodar kolbrunar skalldz. capitulum	X	Fóstbræðra saga	X	Fóstbræðra saga
her hefr vpp þaatt eymundar af skórum. capitulum	X	X	X	---
þátr þeirra orkneyingha. capitulum	X	Orkneyinga saga	X	Orkneyinga saga
þátr gudbrandz kulu ok olafs konungs	X	---	X	---
her er þátr eindrida ok erlinghs. capitulum	X	X	X	X
þátr þormodar er hann er med knuti konungi i dan mork. capitulum	X	Fóstbræðra saga	X	X
þátr aasbiarnar selsbana. capitulum	X	X	X	---
fær eyinga þátr ok olafs konungs	X	Færeyinga saga	X	Færeyinga saga
þátr þeirra konganna olafs ok knutz	X	X	X	---

⁷⁴ I opptellinga fra indeksen til Unger/Vigfússon og Nordal vil den bare telle som én – siden termen altså fungerer som en samlebetegnelse.

⁷⁵ Denne tåtten er en av tættene Þórleifr Jónsson ga ut under tittelen *Fjörutú Íslendinga-þættir*. Jeg kommer tilbake til Nordals benevning i forhold til denne utgivelsen.

her hefr vpp þaatt steins skapta sunar	X	X	X	---
Raudulfs þaatr. capitulum	X	X	X	X
þessi er serliga þaatr olafs konungs vm fall hans	X	---	X	---
konungr cristnadi menn norðr vkunnigha	X	Völsa þátr	X	Völsa þátr
her er þaatr vm fall olafs konungs	X	---	X	---
þaatr fra þrandi ok frændum hans	X	---	X	---
orkn eyingha þaatr	X	Orkneyinga saga	X	Orkneyinga saga

Tekstene som har fått tilnavnet *þátr* i indeksen i begge utgivelsene, er: *Hróa þátr heimska*, *Tóka þátr* og *Völsa þátr*. Hos Unger/Vigfússon er det i tillegg *Ísleifs þátr byskups*, mens Sigurður Nordal fører opp *Þátr Egils ok Tófa*.

I indeksen til Sigurður Nordal ser man at tåtten har mistet sin betegnelse flere ganger. Disse forandringene blir så vidt nevnt av ham. Sigurður Nordal gir ei kort forklaring på dette valget, men den dekker ikke alle utelatelsetene hans.⁷⁶ I den videre avhandlingen vil det derfor ikke være hensiktsmessig å se hvor ofte tåtten mister betegnelsen hos Sigurður Nordal, ettersom at det skjer såpass hyppig.

I sagaen om kong Sverre finner man ikke mange eksempler med *þátr* i overskriften:

Gks. 1005 fol	Ungers tekst	Ungers indeks	Nordals tekst	Nordals indeks
Her byriar þaatt kuflunga ok Suerris konungs er mikinn valldar flocc reistu	X	---	X	---
her hefz þaatr Sigurdar brennis ok birkibeina	X	---	X	---
her hefr vpp þaatt vikars varbelgs	X	---	X	---
þaatr þorleifs breidskeggs	X	---	X	---
her hefz þaatr eyjar skeggia. capitulum	X	---	X	---
her hefr vpp þaatt bagla af Jnga er Suerris menn kalla þorgils	X	---	X	---

I denne sagaen har tekstene som er benevnt tått, altså ikke blitt nevnt i indeksen. Ingen av disse tekststykkene er med i seinere antologier med tætter.

⁷⁶ “Verður hér að vísa til þess, sem talið er í efnisyfirliti I. bindis til Kristni þáttar, en til hans heyra í raun réttir líka þættirnir af Svaða og Arnóri kerlingarnef, af Þórhalli á Knappstöðum [denne fører han faktisk opp] og ýmislegt annað, sem ekki var unnt að telja í efnisyfirliti, t. d. frásagnir af Þangbrandi, áður en hann kom til Íslands.” (FlatSN II 1944: IX). “Det skal understrekes her – at det som er kalt *Kristni þátr* i indeksen i første bind – i virkeligheten også tilhører tættene om *Svaða ok Arnóri kerlingarnef*, om *Þórhalli á Knappstöðum* og ymse annet, som ikke var mulig å få med i indeksen. For eksempel frasagnet om *Þangbrandi* før han kom til Island.”

I sagaen om kong Magnus den gode og kong Harald Hardråde er det på den andre sida noen uoverensstemmelser mellom håndskriftet og utgivelsene.⁷⁷

Gks. 1005 fol	Ungers tekst	Ungers indeks	Nordals tekst	Nordals indeks
fra þorsteine hallzsyne er kom...	X	---	X	Þorsteins þátr Hallssonar
jslenzskum manne	X	---	X	Þorvarðar þátr krákunefs
stufur h(inn blindi)	X	---	X	Stúfs þátr blinda
her segir (fra þui) er odd komz...	X	---	X	Odds þátr Ófeigssonar
---	Hemings þátr Áslakssonar		Hemings þátr Áslakssonar	
---	Auðunar þátr Vestfirðska		Auðunar þátr vestfirzka	
---	Snegluhalla þátr		Sneglu-Halla þátr	
---	Halldórs þátr Snorrasonar		Halldórs þátr Snorrasonar	
---	Þorsteins þátr forvitna		Þorsteins þátr forvitna	
---	Þorsteins þátr tjaldstæðings		Þorsteins þátr Ásgrímssonar (tjaldstæðings)	
---	Blóðegils þátr		Blóð-Egils þátr	
grænendinga þaattr	X	X	X	X
fra helga ok vlfí	X	Helga þátr ok Úlfs	Helga þátr ok Úlfs	

Jeg har vært inne på at *YFlat* har tatt tre av tættene, som finnes integrert i *Msk*, og plassert dem etter sagaen om kong Magnus og kong Harald. Dette gjelder *Halldórs þátr Snorrasonar*, *Auðunar þátr Vestfirðska* og *Snegluhalla þátr*. For denne oppgaven hadde det vært interessant å se på hvordan tættene, som var tatt ut av sagaen, var benevnt. Men nå er det en gang sånn at plassene som er avsatt for overskrifter og initialer, står åpne i den siste del av *YFlat*.

De tre tekstene avsluttes dessuten på ulike måter; *Auðunar þátr Vestfirðska* avslutter uten noen referanse til teksten, mens *Snegluhalla þátr* avslutter; ”Lyk ek þar saugu fra Snægluhalla” (FlatUV III 1868: 428). *Halldórs þátr Snorrasonar* avslutter på sin side med; ”Og lykkr þar þessi frasogn” (FlatUV III 1868: 431). Redaktørene refererer til tekstene med saga og frasagn. Den blandede refereringa til teksten gjør det vanskelig å spekulere i hva som var tenkt som overskrifter.

Et annet moment – som gjør at man ikke kan anta noe om benevninga i *YFlat* – er at overskriftene til tættene inne i sagaen om kong Magnus og kong Harald i stor grad følger overskriftene i *Msk*. Vi kan se på noen av overskriftene i de to håndskriftene:

⁷⁷ De to siste benevningene er ikke fra *YFlat*, men håndskriftet fra slutten av 1300-tallet.

<i>Flateyjarbók</i>	<i>Morskinskinna</i>
Fra Þorsteine Hallzsyne er kom... (FlatUV III) s. 318	Fra Þorsteini Hallz syni (MskFJ) s. 111
Fra jslenzskum manne (FlatUV III) s. 357	Fra því er Þorvarþr crakonef villdi gefa segll Haralldi konvngi (MskFJ) s. 201
Stufr h(inn blindi) (FlatUV III) s. 379	Fra Stuf blinda (MskFJ) s. 251
Her segir (fra þui) er Odd komz... (FlatUV III) s. 381	Fra Oddi Ófeigs s. (MskFJ) s. 254

Når ingen av disse tættene benevnes *þátr* i den løpende teksten, blir det enda vanskeligere å spekulere i hvordan redaktørene ville ha benevnt tekstene. Det lar seg altså ikke trekke ut noen slutninger om bruken av *þátr* i *YFlat*.

Sigurður Nordal velger allikevel å navngi tættene som står inne i sagaen. Dette gjelder de fire overnevnte tekststykkene: *Þorsteins þátr Hallssonar*, *Þorvarðar þátr krákunefs*, *Stúfs þátr blinda* og *Odds þátr Ófeigssonar*.

Når det kommer til tekstene etter sagaen om kong Magnus og kong Harald, navngir både Unger/Vigfússon og Sigurður Nordal disse tekstene som tætter. Unger/Vigfússon setter dem på sin side i parentes i den løpende teksten.

Unger/Vigfússon og Sigurður Nordal har altså fulgt håndskriftets benevninger i den løpende teksten, helt fram til de siste syv tættene. Hvis vi summerer opp alle de nye benevningene, får vi et skjema som ser slik ut:

	Hos Unger/Vigfússon	Hos Sigurður Nordal
Gitt benevnelsen uten støtte i sagaen om Olav Tryggvason	1. Albani þátr Sunnifu. 2. Ógmundar þátr dytts. 3. Kristni þátr. 4. Halldórs þátr Snorrasonar (I). 5. Haralds þátr hárfagra	1. Albani þátr Sunnifu. 2. Ógmundar þátr dytts ok Gunnar helmings. 3. Kristni þátr. 4. Þórhalls þátr knapps. 5. Gauts þátr. 6. Halldórs þátr Snorrasonar (I). 7. Sigurðar þátr biskups. 8. Haralds þátr hárfagra.
Gitt benevnelsen uten støtte i sagaen om Olav den hellige	6. Hróa þátr heimska. 7. Tóka þátr. 8. Ísleifs þátr byskups. 9. Völsa þátr.	9. Hróa þátr. 10. Tóka þátr. 11. Þátr Egils ok Tófa. 12. Völsa þátr
Gitt benevnelsen uten støtte i sagaen om kong Magnus og kong Harald	10. Hemings þátr Áslakssonar. 11. Auðunar þátr vestfirzka. 12. Sneglu-Halla þátr. 13. Halldórs þátr Snorrasonar (II) 14. Þorsteins þátr forvitna. 15. Þorsteins þátr Ásgrímssonar (tjaldstæðings). 16. Blóð-Egils þátr. 17. Helga þátr ok Úlfs.	13. Þorsteins þátr Hallssonar. 14. Þorvarðar þátr krákunefs. 15. Stúfs þátr blinda. 16. Odds þátr Ófeigssonar. 17. Hemings þátr Áslakssonar. 18. Auðunar þátr vestfirzka. 19. Sneglu-Halla þátr. 20. Halldórs þátr Snorrasonar (II) 21. Þorsteins þátr forvitna. 22. Þorsteins þátr Ásgrímssonar (tjaldstæðings). 23. Blóð-Egils þátr. 24. Helga þátr ok Úlfs
Antall nyfødte tætter	17	24

Den samlede opptellinga av forekomsten av *þátr* i *Flat* er 57. Forekomsten i indeksen hos Unger og Vigfússon er 53. Forekomsten i indeksen hos Sigurður Nordal er 51. Av de 57 tekstene som benevnes *þátr* i *Flat*, regnes 35 av dem ikke som tætter i dag, mens 21 av dem inngår i en eller flere av de antologiene jeg legger til grunn.⁷⁸

Når man ser den samlede forekomsten av *þátr* i lys av alle de tekstene som utgiverne har gitt benevninga, forteller det oss to ting. Det betyr at utgiverne har latt være å sette opp en rekke tekster som benevnes *þátr* i Gks. 1005. Dette ble altså nevnt av Sigurður Nordal, men ikke utfyllende nok til å begrunne mange av hans utelatelser eller tilføyelser i indeksen. I tillegg ser man at Sigurður Nordal opererer med 24 tætter, og Unger/Vigfússon opererer med 17 tætter som ikke har denne benevninga i *Flat*. Det betyr at utgiverne har ei formening om hva som bør oppfattes som en tått. Overskriftene i *Flat* tas i hvert fall vekk eller legges til etter eget forgodtbefinnende.

Videre kan man se på sammenhengen mellom samleverkene av tættene og utgivernes benevning. I forhold til Unger og Vigfússon er det bare en antologi som er gitt ut på denne tida. Det er *Sex sögu-þættir* fra år 1855, og utvelgelsen er gjort av Jón Þorkelsson. I dette samleverket finner man disse seks tættene: *Þátr af Egil Siðu-Hallssyni*, *Þátr af Þorsteini austfirðing*, *Þátr af Sneglu- eðr Grautar-Halla*, *Þátr af Hemingi Áslákssyni*, *Þátr af Þorsteini forvitna* og *Þátr af Gull-Ásu-Þórði*. Av disse seks tættene finnes fire i *Flat*.⁷⁹ Unger/Vigfússon benevner tre av de fire i indeksen.⁸⁰ Det er vanskelig å sannsynliggjøre at Unger/Vigfússon støtter seg til denne antologien utover denne observasjonen. Men det er et påtakelig sammentreff, sjøl om de altså ikke har tatt med den ene av dem.

Når det kommer til Sigurður Nordal, er det mulig at man kan se benevninga hans i sammenheng med en ny antologi. I 1904 utgir Þórleifr Jónsson antologien *Fjörutú Íslendinga-þættir*.⁸¹ For det første ser det ut til at Sigurður Nordal i det store og hele følger benevninga til Unger/Vigfússon. Sigurður Nordal har på sin side et noe høyere antall *þátr*-benevninger. Åtte av *þátr*-benevningene hans finnes ikke hos Unger/Vigfússon. Av de åtte tekstene finnes fem av dem i antologien *Fjörutú Íslendinga-þættir*. At fem av disse åtte

⁷⁸ De fire antologiene jeg legger til grunn for dette, er; *Sex sögu-þættir* (1855), *Fjörutú Íslendinga-þættir* (1904), *Íslendinga Þættir* (1945) og *Fornar smásögur úr noregskonunga sögum* (1949). Ei opplisting av tættene de inneholder er som sagt appendiks til denne oppgaven.

⁷⁹ De to som ikke står i *Flat*, er; *Þátr af Þorsteini austfirðing* og *Þátr af Gull-Ásu-Þórði*.

⁸⁰ Den som ikke benevnes av Unger og Vigfússon er *Þátr af Egil Siðu-Hallssyni*. Sigurður Nordal tar den på sin side med i indeksen, men han kaller den for *Þátr Egils ok Tófa*.

⁸¹ Þórleifr Jónsson gir ingen begrunnelser for hans valg av tætter i forordet.

tættene finnes i en antologi på dette tidspunktet, kan ha hatt betydning for hans benevninger. Det kan dermed tenkes at Sigurður Nordal har støttet seg til dette samleverket.

I forlengelse av de forandringene utgiverne har gjort, kan man se på et problem som oppstår i kjølvannet av dette. I forhold til den øvrige forskninga kan man se på Carol J. Clover. Hun skriver at Olav sagaene i *Flat* inneholder 48 av det hun kaller; “detachable substories” og henviser til ei liste hun har satt opp over disse (Clover 1982: 59, 81). Denne lista bygger på indeksen til Vigfússon og Ungers utgave (Clover 1982: 82f). Det er ikke avgjørende for hennes argumentasjon hva som benevnes hva i håndskriftet, eller hva som står i indeksen. Hennes analyse av middelalderens utforming av litteraturen beror ikke på alle de eksemplene hun lister opp. Den sykliske formen med de mange digresjonene kommer godt fram ved å lese *Flat*. Problemet er på den andre sida at hun støtter seg til en indeks som ikke samsvarer med håndskriftet, og en slik bruk skaper en stilltiende aksept for at de utskilte tekststykkene er benevnt *páttr* i litteraturen.

Flats indre tekstuelle forhold

Nå som jeg har vist hvordan utgiverne, Unger/Vigfússon og Sigurður Nordal, har benevnt noen av tekstene i *Flat*, vil jeg konsentrere meg om forekomsten av *þáttr* i Gks. 1005.⁸² Kan man lese noe ut av bruken i håndskriftet? I min opptelling av *þáttr* i *Flat* brukes begrepet 57 ganger i overskrifter.⁸³ De tekstene som har fått benevnelsen, ser ved første øyekast ikke ut til å ha et felles emne, lengde eller andre ytre fellestrekk. Dette gjør det vanskelig å diskutere hva som har fått redaktørene til å benevne tekstene slik de gjør. For å komme nærmere en forståelse av hvordan begrepet er benytta i *Flat*, kan det være nyttig å se på ordet i forhold til de andre benevningene av tekst i håndskriftet. Da vil jeg både se på ordene som benyttes i overskrifter og undertitler, og i forlengelse av dette se om det lar seg gjøre å beskrive et indre forhold mellom benevningene.

I denne sammenhengen vil jeg bruke begrepet *avslutta fortelling*. Dette er ei innholdsmessig kategorisering av teksten. Ei kategorisering som innebærer at det er en ny person som introduseres, og at denne også får ei avslutning – personen(e) kommer ikke tilbake innafør den samme konteksten eller den samme hendelsen som teksten omhandler. Personene kan nevnes igjen, men da som regel uten forutsetning for teksten de ble kjent igjennom.⁸⁴

Om man anvender ei avslutta fortelling på tekstene i *Flat*, kan man i denne sammenhengen sette opp en taksonomi over den indre tekstuelle bruken av overskrifter og undertitler. Det påfølgende skjemaet viser at både *saga*, *þáttr*, *capitulum* og preposisjonen *frá*, *um* og *af* kan introdusere begynnelsen på ei avslutta fortelling.

De ulike overskriftene og de tilhørende undertitlene i *Flat* kan inndeles på denne måte innafør ei avslutta fortelling:

⁸² Begrepet finnes som sagt ikke som benevning i *YFlat*, så min begrepsanalyse bygger i sin helhet på delen fra slutten av det 14. århundre.

⁸³ I to av overskriftene må det innberegnes ei usikker lesing. Dette gjelder bladside 6, ”þ. frá Sigurði konungi slefu, syni Gunnhildr”, og som jeg har vært inne på side 847, ”Grænendinga þ.”. De telles allikevel med i denne oppgave, ettersom at det både er overveiende sannsynlig at ordet står der og at andre forskere har et likt antall forekomster av tåtte-betegnelsen som meg. Se blant annet Würth (1991) s. 34ff og Rowe (2005) s. 360ff. Lindow har på sin side talt seksti stykker (Lindow 1978: 36).

⁸⁴ Sjøl om tre av tættene blir splittet opp, og skrevet inn på forskjellige steder i sagaen, vil de fortsatt være gjeldende innafør en slik definisjon. De tættene jeg tenker på i denne sammenhengen, er for det første *Hallfreðar þáttr vandræðaskáld* og *Kjartans þáttr Ólafssonar*. Begge personene er kjente figurer fra den øvrige sagalitteraturen, og i *Flat* blir de altså nevnt på flere steder i sagaene. Sigurður Nordal benevner for øvrig den førstnevnte tåtten *Hallfreðar saga*. For det andre er *Stefnis þáttr Þorgilssonar* en tått hvor handlinga stykkes opp og inkorporeres på ulike steder i sagaen.

Over- skrift	1.Saga	2.Saga	3.Þátr	4.Þátr	5.Frá	6.Af	7.Um	8.Capi- tulum
Under- titer	Saga	þátr	frá, um, af, capi- tulum	Frásögn	frá, um, af, capi- tulum	frá, um, af, capi- tulum	frá, um, af, capi- tulum	frá, um, af, capi- tulum
----	frá, um, af, capitulum	frá, um, af, capitulum		Saga				

Det må først påpekes at den vanligste overskriften i *Flat*, som i den øvrige middelalderlitteraturen, er en innholdsmessig beskrivelse. En slik overskrift konstaterer som oftest kjerne-emnet i det kommende kapittelet. Mange ganger begynner en slik overskrift med en preposisjon. Et vanlig eksempel i *Flat* er; *Frá [...] konungi*. De overskriftene som begynner med preposisjoner i *Flat*, veksler mellom ordene; *frá, um* og *af*. *Frá* er den som er brukt hyppigst av dem.

Preposisjonene og *capitulum* blir stort sett brukt som undertitler i ei avslutta fortelling som benevnes *saga* eller *þátr*.⁸⁵ Som man ser ut i fra skjemaet over, er forholdet aldri omvendt. Det vil si at i ei avslutta fortelling, som begynner med en preposisjon, så vil man ikke finne *saga* eller *þátr* som undertitler.⁸⁶ Et eksempel på bruken av preposisjoner i ei avslutta fortelling ser man i ”Fra Hroa” (*FlatUV* II 1862: 73). I denne fortellinga er den neste undertittelen den samme som i overskriften. Dessuten finner man *af [...]* etter dette igjen.⁸⁷ Siden de ulike preposisjonene brukes om hverandre innafor ei avslutta fortelling, kan man ikke tillegge dem noen litterær verdi. For ei litterær benevning bør ikke gjentas innafor ei avslutta fortelling – da er det i hvert fall ikke spesielt enkelt å trekke noen konklusjoner ut i fra redaktørens bruk av begrepene.

Når man skal se nærmere på *þátr*-benevnelsen, kan man spørre om to ting: Hvordan står *þátr* til *saga* og de andre overskriftene? Og – dette høres muligens merkelig ut, men får snart sin mening – hvordan står *þátr* til seg sjøl?

Saga blir brukt i alle overskriftene som innleder de ulike kongesagaene i *Flat*. *Þátr* blir også brukt i mange overskrifter, men det blir i større grad brukt som undertittel i en *saga*, enn omvendt.⁸⁸ Det er bare et eksempel på at *saga* brukes som undertittel inne i en *þátr*.

⁸⁵ Dette gjelder kolonne 1 til 3.

⁸⁶ Dette gjelder kolonne 5 til 8.

⁸⁷ Dette gjelder kolonne 5.

⁸⁸ En vanlig taksonomi i *Flat* er kolonne 2.

Dette er i *Nornagesti þátr* (FlatUV I 1860: 346ff). I denne tåtten finner man to atypiske undertitler; ”Frasogn Gest.capitulum” og ”Saga Gests”.⁸⁹

I dette eksempelet blir bruken av *saga* mangetydig, ettersom at det finnes inne i ei avslutta fortelling. Forholdet mellom tått og *saga* får dermed ikke noen oppklarende forklaringer i dette tilfellet. At det ikke er noen konsekvent benevning, blir ytterligere forsterket om man ser på to andre passasjer i håndskriftet. Det kan nemlig virke som ei vilkårlig benevning av redaktørene når de innledningsvis skriver; ”ok þar medr sógur Orkneyia jarla.”, mens inne i håndskriftet kaller de den samme fortellinga for ”þaatr iarlanna. einars. þorfinns. Sumarlida” (FlatUV I 1860: 558), ”þaatr þeirra orkneyingha” (FlatUV II 1862: 176) og ”orkn eyingha þaatr” (FlatUV II 1862: 401). Når *saga* står i flertall i innledninga, ser det ut til at redaktøren referer til de tekstene som er benevnt *þátr* i håndskriftet. Dette kan forstås som at *þátr* utgjør deler av en større *saga*.

På den andre sida kan dette også tolkes som at grensen mellom begrepene ikke er helt klar, og at bruken av *saga* og *þátr* overlapper og brukes om hverandre. Når man setter de to begrepene opp mot hverandre på denne måten, ser det ut til at de mer eller mindre utgjør like store – og forvirrende – litterære størrelser innafor *Flat*. Denne sammenlikninga forteller altså ikke mer om bruken av *þátr*. Det lar seg i hvert fall ikke konkludere noe håndfast om *þátr*-benevninga ut i fra benevningenes innbyrdes forhold i håndskriftet.

Om vi derimot ser på hvordan ei avslutta fortelling fungerer på tættene, så forholder dette seg noe annerledes. For i ei avslutta fortelling, som bruker *þátr* i overskriften, så brukes ikke *þátr* som undertittel i den samme fortellinga. Av alle de overnevnte begrepene som *Flat* bruker i overskrifter, er *þátr* faktisk den eneste benevninga som ikke finnes igjen som undertittel i ei avslutta fortelling.⁹⁰

Ei slik fortolking av *þátr* bygger både opp under at begrepet brukes bevisst om visse tekststykker, og at ordet *þátr* angir en litterær størrelse. En litterær størrelse som i hvert fall overgår preposisjonenes ”litterære verdi”. I forhold til de andre overskriftene blir begrepet brukt mer konsekvent og ensbetydende. Siden dette er gjennomført gjennom hele *Flat*, lar det seg ikke avfeie som ei tilfeldig benevning av redaktørene.

⁸⁹ Dette er det eneste eksempelet for kolonne 4.

⁹⁰ Sjøl om jeg bruker den innholdsmessige betegnelsen *avslutta fortelling*, er det et problem som bør nevnes. Det er nemlig to overskrifter fra Olav den Helliges *saga* som omhandler Olavs fall på Stiklestad. Dette gjelder ”Þessi er serliga þaatr Olafs konungs vm fall hans” (FlatUV II 1862: 324), og ”Her er þaatr vm fall Olafs konungs” (FlatUV II 1862: 348). Det er altså én hendelse i sammenheng med den samme personen, som benevnes *þátr* to ganger. Jeg kommer tilbake til disse to benevningene. Det er selvfølgelig et forbehold som bør tas med i betraktninga, men – som vi skal se seinere – kan det være ei forklaring på dette.

Vi kan muligens ikke snakke om en etnisk sjanger av den grunn, men altså en etnisk bruk av begrepet.⁹¹ Om man tilslutter seg at *þátr* på denne måten angir en litterær størrelse, kan man videre undersøke om det er andre faktorer som kan forklare den konsekvente benevninga.

Þátr som en litterær størrelse underbygges hvis vi ser på to forskere som har sett på noen visuelle argumenter ved overskriftene. Lönnroth har nemlig påpekt at de håndskriftene som navngir tekster *þátr*, så er overskriftene ofte uthevet mer enn andre kapittelavsnittene. Han mener at initialen ofte gjøres ekstra stor (Lönnroth 1965: 19). Dette er et argument som ikke kan vektlegges for mye, ettersom at Lönnroth bare nevner dette i forbifarten og ikke begrunner dette bedre. Det støtter allikevel opp om at *þátr* utgjør noe mer enn et vanlig avsnitt eller kapittel.

Rowe har arbeidet videre med Lönnroths observasjon og begrunner sine funn betraktelig bedre enn ham. Hun har sett nærmere på overskriftene i *Flat*. Her mener hun å finne at redaktørene, det er spesielt Jón Þórðarson som gjennomfører dette, bruker tre størrelser på initialene for å indikere sagaens ulike deler (Rowe 2005: 353). I sammenheng med denne oppgaven kan man trekke fram at tekstene som benevnes *þátr* har like stor initial. Det er ikke bare tættene som har dette trekket heftet ved seg. Rowe skriver hvilke deler som har denne eiendommeligheten i *Flat*:

A medium initial five lines high (3 cm) indicates narrative junctures such as the beginning of a *þátr* or an interpolated section of another saga, the resumption of the main thread of the king's saga or a significant event or entertaining episode in the king's saga itself (Rowe 2005: 353).

I forhold til opptellinga mi av tætter i *Flat* ser det ut til at Jón Þórðarson nesten gjør dette gjennomført. Det er bare to av *þátr*-benevningene i håndskriftet, som ikke har denne størrelsen på initialen.⁹²

⁹¹ En etnisk sjanger fordrer at man kan beskrive et system mellom tekstene. Når man ikke kan trekke en konsekvent bruk ut av de andre litterære størrelsene, har man altså ikke mulighet for å beskrive dette forholdet.

⁹² Det må først påpekes at det er Jón Þórðarson som har satt av plass til initialene og resten av overskriftene i sagaen om kong Olav Tryggvason og det meste av sagaen om Olav den hellige, og at Magnús Þórhallsson har stått for illumineringa (Rowe 2005: 353). Den første overskriften gjelder "her hefr vpp þaatt haalfdanar suarta". Denne overskriften har en ellevelinjershøy initial (Rowe 2005: 375). Rowe bemerker den andre og skriver at: "Magnús gives the rubric 'þaattr otto keisara ok gorms konungs' although Jón did not leave space for a medium initial," (Rowe 2005: 359). Det er dessuten et annet eksempel på en tekst som muligens skulle ha *þátr* i overskriften. Rowe mener at dette beror på en misforståelse mellom de to redaktørene. I overskriften "afliflaate albaní ok sunnifuu", gjerne kalt *Albani þátr Sunnifu* i seinere tid, mener hun at Magnús Þórhallsson ikke har ansett den plassen Jón Þórðarson satte av til initialen som femlinjershøy (Rowe 2005: 362). En av grunnene kan være det faktum at plassen til initialen bare er firelinjershøy (Rowe 2005: 362). Dette kan ha resultert i at teksten ikke ble benevnt *þátr*.

Rowe bemerker videre at *Hróa þátr* og *Vǫlsa þátr* har vanlig kapittelstørrelse. Det vil si en trelinjers høy initial (Rowe 2005: 359). Dette er altså tekster som ikke har begrepet knyttet til seg i *Flat*. Hun lister dessuten opp en del andre tekster med en trelinjers høy initial. Flere av disse omtales som tætter i dag. Dette gjelder blant annet: *Çgmundar þátr dytts og Gunnar helmings*, *Þórhalls þátr knapps*, *Halldórs þátr Snorrasonar*, *Egils þátr ok Tófa* og *Þorvalds þátr víðfçrla* (Rowe 2005: 359f). Rowes utgreiing støtter opp om redaktørens bevisste valg av benevning. Måten redaktørene behandler overskriftene på, vitner om ei formening om hvordan *þátr*-betegnelsen brukes, sjøl om de ikke har ansett de overnevnte tekstene som tætter.

Rowe er inne på at de to redaktørene ikke er like konsekvente i benevningene. Forskjellen mellom Jón Þórðarson og Magnús Þórhallsson kan være oppklarende for et problem jeg trakk fram tidligere.

I forlengelse av den innholdsmessige kategoriseringa, ei avslutta fortelling, var jeg inne på et problem. I den forbindelsen nevnte jeg to tekster som falt utafør ei slik kategorisering. Det var ”Þessi er serliga þaatr Olafs konungs vm fall hans” og ”Her er þaatr vm fall Olafs konungs”. Det er altså én person i sammenheng med én hendelse, som benevnes *þátr* to ganger. I dette tilfellet benyttes begrepet innafor ei avslutta fortelling. Dødsfallet til Olav den hellige kan ikke sies å være et sidesprang fra hovedhandlinga. Tvert imot er hendelsen et av høydepunktene i sagaen om ham. Når *þátr* brukes om en slik hendelse, betyr det i denne sammenhengen at ordet ikke kan henvise til en digresjon eller ei uavhengig fortelling. De to eksemplene kan på den andre sida forklares ved at det er Magnús Þórhallsson som har skrevet denne siste del av sagaen. Han følger nemlig ikke alltid Jón Þórðarson strenge benevning ellers i håndskriftet (Rowe 2005: 359, 377ff). Magnús Þórhallsson bruk av *þátr* i sagaen om kong Sverre viser at han bruker betegnelsen på en annen måte enn Jón Þórðarson. I sagaen om kong Sverre er *þátr*-benevninga brukt om deler som er svært sentrale for sagaens helhet. På sammen måte som de to tættene om kong Olavs fall, spiller kong Sverre ofte en av hovedrollene i disse passasjene. I den videre diskusjonen vil jeg dermed se bort i fra Magnús Þórhallssons bruk av *þátr*.

I lys av Rowes funn og begrepsanalysen av *Flat* kan man videre se på Jón Þórðarsons bruk. For det første kan man spørre om den gjennomførte bruken man finner i *Flat* gjør at man må revurdere at det ikke fantes en *terminus technicus* for tåtten?

Harris mener at man kan avskrive at det fantes noen *terminus technicus* for tættene i det 13. århundre (Harris 1975: 433). Han begrunner dette med at benevningene av det han anser som tætter, ikke har knyttet ordet opp til seg. Jeg var inne på at premissene han la til

grunn for sin argumentasjon, var anakronistiske. Har man å gjøre med en *terminus technicus* i det 14. århundre? Om man tilslutter seg analysen av begrepet i *Flat* og Rowes undersøkelse, kan det være hensiktsmessig å omtale bruken av *þáttr* som en *terminus technicus*. De indre forholdene i *Flat* ser ut til å bygge på ei streng formening om hva som skal kalles hva. Hva redaktøren videre har lagt til grunn for dette, er derimot vanskeligere å svare på. I motsetning til Harris, som avviser en *terminus technicus* på bakgrunn av de ulike benevningene av tættene i den norrøne litteraturen, kan man påføre en enkelt redaktør, i dette tilfellet Jón Þórðarson, en form for *terminus technicus* av *þáttr*-begrepet. Det ser i hvert fall ut til at han har prøvd å etterstrebe ei konsekvent benevning. Hva har fått Jón Þórðarson til å bruke benevninga såpass reflektert og konsekvent? Kan emnet i tættene gi oss noen oppklarende svar?

Det ville nemlig være nærliggende å tro at emnet i tættene kunne gi oss ei forklaring, ettersom de andre benevningene av tekst – som det finnes ansatser til i den norrøne litteraturen – ofte retter seg etter dette kriteriet. Det finnes noen forskere som prøver å gi en beskrivelse av hvordan innholdet i tåtten skiller seg fra sagaen. En av dem er Guðni Jónsson. Han skriver dette i forordet til *Íslendinga Þættir* fra 1945:

En svo að þættirnir séu enn framar bornir saman við sögurnar, þá er einkum tvennt, sem greinir þá frá þeim. Þeir eru styttri og gerast yfirleitt erlendis, að undan skildum fáum einum. Þeir eru smásögur og ævintýri af íslenzkum mönnum við erlendar konungshirðir, þar sem konungur er venjulega önnur aðalpersónan.⁹³

Harris og Rowe opererer også med ei gruppe tætter som omhandler islendingens møte med en konge (Rowe og Harris 2005: 463). Dette gjelder på den andre sida bare ei gruppe av tættene. Om man ser på tekstene som benevnes *þáttr* – hvor en islending innehar hovedrollen – vil dette innbefatte et relativt moderat antall tekster i *Flat*. Når man i tillegg ser på emnet i de øvrige tættene i håndskriftet, brer de seg altså utover flere av de ”klassiske” sagasjangerne. De omhandler gamle hedningeritualer, overnaturlige vesener, islendinger, nordmenn og konger fra ulike land. Det er altså ikke mulig å trekke ut noe felles emne som kan ligge til grunn for redaktørenes benevning.

Når emnet ikke gir noen klare svar, kan man igjen se på inndelinga mellom normative og deskriptive benevninger. I kapittelet ”Andre begrep i middelalderlitteraturen” var jeg inne på hvordan benevning av tekster kan plasseres i en normative og/eller deskriptive bås. I

⁹³ Guðni Jónsson (1945) s. V. ”Men sjøl om tættene kan sidestilles med sagaene, er det spesielt to ting som adskiller dem fra sagaene. De er kortere og foregår normalt utenlands – bortsett fra noen få unntak. De er småsagaer og eventyr om islandske menn ved utenlandske kongehirder. Her hvor kongen ofte er den andre hovedpersonen.”

forlengelse av dette argumenterte jeg for at *þáttir* står i ei særstilling. Ordet står i denne særstillinga fordi at det både kan plasseres innafor ei normativ og deskriptiv benevning. Denne innfallsvinkelen kan også være oppklarende når man skal prøve å forstå Jón Þórðarsons benevning i *Flat*.

Den litterære størrelsen, som jeg tilla *þáttir*, kan få sin forklaring ved at redaktøren har ei reflektert formening om dette begrepet. I og med at den øvrige litteraturen ikke vitner om en konsekvent bruk av benevnelsen, kan det være at Jón Þórðarson står ”friere” i sitt valg av hva som gjør en tått til en tått. Om det ikke er noen tradisjon eller andre fastlagte normer for benevnelse å støtte seg til, vil det være den enkelte redaktør som tar slike avgjørelser. Når *þáttir* i tillegg må sies å være et abstrahert begrep, kan det forklare den reflekterte benevninga i håndskriftet. Ei reflektert benevning som viser seg gjennom den utbredte og konsekvente bruken i *Flat*. Siden *þáttir* ikke har sammenheng med innholdet det benevner, kan det heller være at det er innholdet i forhold til den øvrige teksten, som gjør at redaktøren anvender begrepet. I forlengelse av dette mener jeg at tåtten kan plasseres innafor ei deskriptiv benevning i forhold til at den blir brukt som en digresjon, og den kan plasseres innafor ei normativ benevning i forhold til at ordet er abstrahert. Dette kan forklare den litterære størrelsen *þáttir* ser ut til å inneha. Når man ser på innholdet i teksten som benevnes *þáttir*, har teksten ofte en løs tråd til den øvrige handlinga. En løs tråd i den forstand at det er andre personer enn kongen som står i sentrum. Den nærmeste forklaringa er dermed at *þáttir* har representert en type digresjon av større format. Jeg vil i denne sammenhengen beskrive Jón Þórðarsons bruk av *þáttir* som en litterær størrelse (innafor sagaen) på bakgrunn av emnet og innholdsmessig løst tilknyttet sagaen.⁹⁴

Tekstene som benevnes *þáttir* står som en del av den øvrige teksten, slik man kan forvente av den etymologiske utgreiinga til Lindow og Lönnroth. På den andre sida ser det altså ut til at *Flat* vitner om ei utvikling mot at begrepet angir noe mer enn ’del av tekst’. På begynnelsen av 1400-tallet er det altså en selvstendig tekst som benevnes *þáttir*. Det kan se ut som at *Flats* bruk av begrepet viser ei utvikling mot denne bruken.

⁹⁴ Jeg har ikke funnet andre ”indre” faktorer som kan ha hatt betydning for hans benevnelse. At forskere i dag anser at *Flat* inneholder flere digresjoner enn de som kalles for *þáttir* i håndskriftet, kan bety at Jón Þórðarson har sett på dem som en mer integrert del av sagaen. Hvor han setter grensa mellom tåtten og sagaen, blir usikkert å spekulere i.

Det har som sagt vært vanskelig å se noen ”indre” faktorer Jón Þórðarson har hatt for øye i benevninga, men om man kan tilslutte seg at den gjennomgående bruken av *þáttr* vitner om en litterær forståelse av begrepet, kan man videre se på om det finnes forbilder som kan forklare tættenes posisjon i den norrøne litteraturen. Kan bevisstheten rundt tættene i *Flat* være et resultat av ei fremmed påvirking eller andre ”ytre” årsaker?

Dette leder oss over på diskusjonen om litterære påvirkninger. Det er et par forskere som jeg vil legge vekt på i dette ordskiftet; Lönnroth, Lindow og Ármann. De forklarer middelalderens utforming av håndskriftene – og tættene plass i dem – forskjellig.

Den litterære innflytelsen fra kontinentet

I dette kapittelet vil jeg undersøke om ei litterær påvirkning kan forklare tættenes plass i håndskriftet. Jeg vil prøve å knytte dette opp til den faktiske *þáttr*-benevninga i *Flat*.

Det kan være hensiktsmessig å dele den videre diskusjonen inn i to deler. De to hovedforklaringene kan formuleres i to spørsmål: Har tættene fått tilnavn på grunn av ei norrøn utvikling? Eller har påvirkninga fra den latinske skriftradisjonen fått redaktørene til å benevne dem *þættir*?

Lindow mener at man kan utelukke påvirkninga fra latin (Lindow 1978: 39f). Han argumenterer ut i fra at *þáttr* har gjennomgått ei utvikling, og at ordets bruk og betydning er av et reint nordisk opphav. Han underbygger sin mening ved å trekke bruken av *þáttr* langt tilbake i tid i den norrøne diktinga – slik vi så under den etymologiske utgreiinga hans. I forlengelse av dette mener han at den norrøne litteraturen har utvidet betydninga av ordet til å omfatte nye områder. Hans argumentasjon kulminerer i hvordan ordet blir brukt i lovene. Lindow ser spesielt på *Grágás*. Et av fragmentene til *Grágás*, Am 315 *d* fol., er tidfestet til årene mellom 1150 og 1175 (ONP 1989: 259). Her benyttes *þáttr* i forhold til de ulike delene av lovene, og dermed i den generaliserte betydninga 'del' (Lindow 1978: 14ff). Det er denne betydninga Lindow mener har etablert seg før de ulike prosatekstene fant veien til pergamentet. En prosa som etter hvert gjorde bruk av betegnelsen i meninga 'del av tekst'.

Det er vanskelig å bestride de linjene Lindow trekker fra to såpass nærliggende bruksområder. At *þáttr* benevner deler av lovene, for så å overføres til å benevne deler av sagaene, er ei plausibel forklaring. Men slik jeg forstår ham, mener han at de tidligere betydningene på en eller annen måte må forutbestemme den videre bruken til ordet. Det er vanskelig å tilslutte seg at det er en gitt sammenheng mellom eldre betydninger til et ord og anvendelsen av dette til nye bruksområdene. Hvor han ser denne sammenhengen, er meg uforståelig. Jeg vil først og fremst si at Lindows utgreiing er et viktig bidrag til hvorfor det nettopp er ordet *þáttr* som benevner visse tekststykker, men etter min mening er han for ensidig i sin vektlegging av etymologien. Den norrøne ordhistorien står ikke i motsetning til at andre faktorer har spilt inn. Lindow reserverer dessuten sine konklusjoner til slutt i artikkelen; "It is, of course, possible that later scribes were influenced by medieval Latin, and those who first recorded the law may have felt the same influence." (Lindow 1978: 40).

Når Lindows utgreiing kan suppleres med andre forklaringer, kan man dermed se på om litterære strømninger har vært med på å sette preg på en utvida bruk av benevninga; *þáttr*.

Litteraturen som kommer fra kontinentet befester allerede sin posisjon på 1200-tallet; gjennom franske og latinske tekster. Denne påvirkninga tiltar i tida etter år 1200. Når man ikke kan utelukke ei påvirkning fra den latinske historieskrivinga, må vi se på hva andre forskere har skrevet om dette.

I motsetning til Lindow velger Lönnroth å sette bruken av *þáttir* i nær sammenheng med tekststykker fra kontinentet.

I och med att *þættir* defineras som delar av en berättelse, framstår de som någonting betydligt mindre originellt än vad de gör om man betraktar dem som en speciell genre. Även medeltidslatinska prosaverk innehåller ju nämligen ofta större enheter, som benämnes *partes*, *libri* eller *digressiones*, beroende på om de utgör integrerande delar av helheten eller utvickningar från huvudämnet. Sådana utvickningar i form av berättelser, som lika gärna kunde läsas fristående, är för övrigt mycket vanliga (Lönnroth 1965: 20f).

Tættenes løse forbindelse til hovedemnet passer godt inn i Lönnroths beskrivelse av utforminga til den europeiske litteratur. Når den latinske litteraturen anvender begrep som *partes*, *libri* eller *digressiones*, kan det være at *þáttir* er det norrøne svaret på slike benevninger. Det er jo ikke merkverdig at de islandske redaktørene har brukt et norrønt begrep på en litteratur som er skrevet på norrønt.

At overskriftene i den norrøne litteratur på den andre sida også benytter latinske benevninger, er det flere eksempler på. På dette punktet går Lönnroth videre med å tillegge den europeiske litteratur ei særdeles viktig påvirkingskraft. Han mener i hvert fall at hele formen på den europeiske litteratur har spilt ei sentral rolle:

I detta sammanhang bör också påpekas, att kapitelindelningen, som förekommer i så gott som alla längre sagor, givetvis är ett lån från utländsk litteratur. Det framgår inte bara av lånordet *kapituli* (av lat. *capitulum*) utan också av kapitlens längd och inbördes förhållande. Som i all medeltidslitteratur är det i regel fråga om mycket korta kapitler, vilka avbryts så snart berättelsen förflyttar sig till en ny scen eller inför något nytt handlingsmoment. Vissa stereotypa och allmänneuropeiska formler återkommer i kapitelrubrikerna (Lönnroth 1965: 21).

Lönnroth går altså langt i å forklare den europeiske litteraturs betydning for den norrøne litteraturen. Kan man tillegge den latinske litterære formen såpass stor påvirkingskraft? I forhold til *Flat* og *Msk* kjenner man igjen flere av de punktene Lönnroth trekker fram. Begge håndskriftene har korte avsnitt, mange av avsnittene innledes med *frá* og *um*, *Flat* bruker dessuten ordet *capitulum* relativt ofte og både *Msk* og *Flat* inneholder altså alle disse tættene. Hvilke av disse faktorene som er litterære påvirkninger fra Europa og hvilke faktorer som kan kalles felleseuropeiske trekk, er derimot vanskelig å skille fra hverandre.

Dette reiser samtidig et spørsmål. Et spørsmål som man kan stille for å belyse forskjellene mellom Lindows og Lönnroths oppfatninger: I hvor stor grad har den latinske litteratur hatt innflytelse på den norrøne litteratur, og den faktiske benevninga av tekster? Jeg mener at det er bedre med ei mer forsiktig fortolkning. Ei tolking som både plasserer seg mellom Lindow og Lönnroth, samtidig som den forener dem på noen måter.

For de to forklaringsmodellene kan – etter mitt syn – passe relativt godt sammen. Ei økende påvirking fra den latinske historieskrivinga og dens benevning av kapitler kan ha skapt et behov for en norrøn term. En term for å dekke slike fortellinger som håndskriftene hadde tallrike eksempler på. Disse fortellingene som liknet på de navngitte digresjonene man finner i den latinske litteraturen. Det kan dermed tenkes at de latinske betegnelse har fått de islandske redaktørene til å navngi digresjonene *þáttir*.

Lindow påpekte at *þáttir*-betegnelsen allerede ble brukt om deler av lovene da gullalderen i sagaskrivninga tok til, og det er muligens denne bruken, som gjorde at nettopp dette ordet ble en betegnelse for digresjonene. Ei økende inkorporering av tekststykker på Island og den litterære latinske formen med dens benevninger av tekster kan dermed heller sees på som éi og samme forklaring på framveksten av *þáttir*-betegnelsen i litteraturen. Jeg mener at Lindows og Lönnroths resultater er forenelige på dette punktet.

Om man kan tilslutte seg dette, har et norrønt ord fått ei ny semantisk utvikling fordi at et nytt behov melder seg på. Et behov som har sitt utspring i ei kontinental påvirking. Ei slik tolking legger på den andre sida hovedvekt på ei litterær påvirking fra kontinentet, enn ei hjemlig utvikling av termen. I forlengelse av dette bør man se mer konkret på hvilke tekster som kan ha fungert som forbilder.

Lönnroth har dette å si om en type europeiske tekster som kan sees i sammenheng med tåtten:

Under senmedeltiden blev det i hela Europa allt vanligare att utnyttja mycket profana, skämtsamma och t.o.m. frivola historier som *exempla* även i religiösa sammanhang. Denna nya riktning inom den kyrkliga pedagogiken är på Island förknippad med biskop Jón Halldórsson's verksamhet på 1300-tallet (Lönnroth 1965: 27).

Hans Bekker-Nielsen har oversatt og gitt ut tåtten om Jón Halldórsson. I forordet av Bekker-Nielsen kan man lese; ”en livlig talekunst med rigelig anvendelse af illustrerende anekdoter (saakaldte exempla) var nemlig karakteristisk for senmiddelalderens mest yndede prædikanter.” (*Jóns þáttir byskups Halldórssonar* 1964: 12). Dette støtter opp om Lönnroths beskrivelse av den religiøse litteraturens utforming.

Uten å male et alt for inngående bilde av de to prestene som har skrevet *Flat*, passer deres omfattende bruk av tætter med den religiøse litteraturen.⁹⁵ De to som har ført pennen i *Flat*, Jón Þórðarson og Magnús Þórhallsson, er begge prester. Uten å legge for mye vekt på dette, ettersom ei geistlig opplæring også var vanlig blant verdslige redaktører, kan man anta at de hadde god kjennskap til den religiøse litteraturen. Den litterære framstillinga fra kontinentet bør dermed ha vært kjent for dem begge.

Den europeiske litteraturs utbredte bruk av *exempla* har blitt trukket fram av flere forskere. Innafor denne litteraturen fungerer *exempla* som opplærende fortellinger for lek og lærd. Denne bruken av forbilledlige eksempler var vanlig i middelalderens undervisningsform, slik flere narrative undersøkelser har kommet fram til de seinere årene.⁹⁶ Lönnroth er – som vi akkurat så – en av dem som trekker paralleller mellom tåtten og det nevnte *exemplum*:

I skrift utgjorde *exempla* för det mesta delar av en större enhet, t. ex. homilier eller teologiska traktat men även krönikor, biografier o. dyl., där ”exemplum” kan vara en väsentlig del av själva berättelsen, en digresion till denna eller innslag i ett tal som någon av de agerande håller (Lönnroth 1965: 26).

Til sammenlikning med tættene utgjør *exempla* også deler av en større enhet, og de kan være digresjoner eller viktige bestanddeler. Dette passer inn i den utbredte bruken og betydninga tættene har i *Msk* og *Flat*. Lönnroth utbroderer ikke denne sammenlikninga, men etterlyser ei videre forskning om sammenhengen mellom *þáttr*-inndelinga i den norrøne litteratur og *exemplum*-inndelinga av den latinske litteraturen (Lönnroth 1965: 27).

Det er dette Ármann Jakobsson tar tak i. Han viderefører og utvider ikke bare Lönnroths resultater om den litterære påvirkinga fra kontinentet, men han kommer også med tolkinger som forlenger Lönnroths sine.

Ármann Jakobsson mener at den narrative oppbygginga av *Msk* passer godt inn i den europeiske middelalderens syn på litteraturen. I denne forbindelsen mener han at tættene i *Msk* fungerer som eksempler til etterfølgelse, og at dette er en del av middelalderens undervisningsmetode (Ármann Jakobsson 1997: 87). Han ser blant annet en mulig inspirasjon fra riddersagaene og den høviske litteratur, som skal ha hatt sitt gjennombrudd på den tida den eldre *Msk* ble nedskrevet (Ármann Jakobsson 1999: 87). I den høviske litteratur spiller kongens undersåtter en viktig rolle, slik de også gjør i tættene. På samme måte som den høviske litteraturen, fungerer tættene som eksempler til etterfølgelse, altså forbilder som

⁹⁵ Dette poenget kommer også til uttrykk hos Rowe (2005). Hun mener at Jón Þórðarson har en etisk agenda, og at dette kommer spesielt godt fram i tættene han har inkorporert.

⁹⁶ Se blant annet Carol J. Clover (1982).

eksemplifiserer kongens og undersåttens dyder. Ei slik fortolking henger sammen med den høviske litteraturs komposisjon og ideologi (Ármann Jakobsson 1999: 87). I forlengelse av dette mener Ármann Jakobsson at vi har å gjøre med ei slags utdanning for islendinger som ville inn i kongens tjeneste. Denne undervisningsformen mener Ármann Jakobsson var veldig aktuell rundt år 1220. For på denne tida gikk mange islendinger inn i kongens tjeneste (Ármann Jakobsson 1999: 87). Han kommer fram til at tættene må sees på som en integrert del av sagakomposisjonen (Ármann Jakobsson 2002: 78ff). Dette betyr at Ármann Jakobsson forklarer tættene som en uløselig del av middelalderlitteraturen, og han sier dessuten uttrykkelig at man ikke kan se på tættene som digresjoner (Ármann Jakobsson 1999: 87f).

Når Ármann Jakobsson ikke anser tættene som digresjoner, blir det vanskelig å sammenføre hans tolking med begrepsanalysen av *Flat*. Jeg har argumentert for at tættene står i en løsere forbindelse til hovedteksten. Dette gjelder ikke bare i forhold til min analyse av *Flat*, men også om man ser tilbake i tid og til slektskapet mellom noen håndskrifter. Denne innvendinga kan illustreres ved å se på de håndskriftene som Louis-Jensen har behandlet.

Louis-Jensen har sett nærmere på slektskapet mellom *Hulda-Hrokinskinna* og *Msk*. To av tættene, *Auðunar þátr vestfirzka* og *Sneglu-Halla þátr*, er plassert helt forskjellig i *Msk* og *Hulda-Hrokinskinna*. *Halldórs þátr Snorrasonar* står litt annerledes plassert, og det samme gjelder for *Hreiðars þátr heimska*. Det to siste tættene, *Brands þátr çrva* og *Íslendinga þátr scgufróða*, er derimot plassert på samme plass i håndskriftene. Det er dermed sannsynlig at *Hulda-Hrokinskinna* og *Msk* har hatt et felles forelegg hvor tættene har stått. Når fire av seks tætter er plassert på ulike plasser, kan det tolkes som at de står i en løsere forbindelse med resten av teksten. *YFlat* flytter også på tættene som har stått i dets forelegg. De ulike redaktørene kan selvfølgelig ha ulike meninger om hvor en tått passer best inn, men det understreker at avskrivninga verken var mekanisk eller at tættene har ei uløselig tilknytting til delen den står i.

Innafor nyfilologien legges det ofte vekt på den nære forbindelsen mellom tåtten og teksten den står i. Dette står i kontrast til hva som er sannsynliggjort innafor denne oppgaven. Redaktørene av *Flat* har, som sagt, valgt å poengtere hvorfor håndskriftet er fullt av tætter. I denne sammenhengen kan man se på enda en passasje i *Flat*, som understreker redaktørenes forsvaring og/eller forklaring av utforminga av håndskriftet. Denne passasjen likner på den allerede siterte delen før *þátr Þorvalds tasalda*.⁹⁷ Den påfølgende passasjen er skrevet seinere i håndskriftet; nærmere bestemt i sagaen om Olav den hellige. Her fungerer den som

⁹⁷ Passasjen før denne tåtten er sitert i innledninga til denne oppgaven.

ei innledning til *þáttr Ásbjarnar Selsbana*: ”en þó at her stande j morg þau æfuintyr sem æigi þikir skiluisliga vid söguna koma j upphafui ok koma þó oll j æinn stad nidr adr luki. [...] sem mun lysazst j eftirfaranda efni ok æfuintyri.”⁹⁸ Hva er grunnen til at Jón Þórðarson ser seg nødt til å gjenta seg sjøl? De to passasjene hvor Jón Þórðarson forklarer utforminga av håndskriftet er begge foran en tått. Jeg mener at redaktørens forklaringer sannsynliggjør at han hadde vanskeligheter med å inkorporere tættene. Når man ser de to passasjene i lys av den litterære størrelsen *þáttr* utgjør, er det vanskelig å tilslutte seg Ármann Jakobssons resultater. Tåtten kan godt anses som en naturlig del av håndskriftet, men at den er uløselig tilknyttet, ser det altså ikke ut til.

Om man på den andre sida skulle støtte seg til Ármann Jakobssons analyse av *Msk*, må man anta at synet på tættenes plass i håndskriftet har forandra seg for redaktørene i løpet av de hundre årene. Hva kan forklare denne forskjellen? Har man å gjøre med en voksende bevissthet av teksten i sagaene? Den hyppige *þáttr*-benevninga i *Flat* kan peke mot en større bevissthet om utforminga. I lys av diskusjonen i dette kapittelet kan man anta at tida mellom *Msk* og *Flat* har betydd en voksende bevissthet rundt digresjonene, og at denne bevisstheten kom med latinens tiltagende innflytelse.

⁹⁸ FlatUV II s. 226. ”Sjøl om det står mange eventyr her, som ikke synes å ha noe å gjøre med sagaen, kommer de alle ned på et sted, før den slutter. [...] som vil bli vist i det videre materialet og andre eventyr.”

Oppsummering av middelalderens bruk av *þáttr*

I denne andre del av avhandlinga har jeg prøvd å plassere ordet *þáttr* i en ordhistorisk sammenheng. *Þáttr* har gjennomgått ei semantisk utvikling fra dens opphavelige mening 'tråd' til den generaliserte meninga 'del' i begynnelsen av nedskrivingsperioden. Det ser ut til at den generaliserte betydninga også kan omfatte deler av sagaer på 1200-tallet, slik man blant annet ser i Snorres *Edda* og *Jómsvíkingasaga*. At man først finner ordet tilknyttet et frittstående tekststykke på 1400-tallet, er på ingen måte et funn som avskriver at *þáttr* har tilegnet seg ei litterær betydning lenge før det.

Jeg prøvde videre å se på noen benevninger av tekst i middelalderlitteraturen. Dette ble både diskutert prinsipielt og med eksempler fra litteraturen. Det viste seg å være vanskelig å trekke ut en sjangerforståelse av middelaldermennesket, men det betydde ikke at det var flere eksempler på begreper som anga tekstuelle størrelser.

I min undersøkelse av *Flat* kom jeg fram til at *þáttr* utgjør en litterær størrelse. Jeg konkludert med dette på grunn av at *þáttr* er den eneste benevnelsen av tekst som ikke brukes inne i ei avslutta fortelling. Alle de andre tituleringene i håndskriftet brukes om og i hverandre. Rowes grafiske argument støttet opp under ei slik tolking. Hun har funnet ut at de aller fleste tekstene som benevnes *þáttr* i *Flat*, har en lik størrelse på initialen.

Jón Þórðarson ser altså ut til å bruke benevnelsen på en konsekvent måte. I forlengelse av dette mente jeg å kunne beskrive hans bruk av *þáttr*, som 'innholdsmessig løst tilknyttet sagaen'. Lönnroth viste hvordan den latinske litteraturens utforming kan ha hatt innflytelse på den norrøne. Jeg satte både *þáttr*-benevninga i sammenheng med den norrøne etymologien og den europeiske litteraturens benevnelse av digresjoner.

Ármann Jakobssons tolking av tåttens plass i litteraturen sto i motsetning til hvordan *þáttr* er brukt i *Flat*. Han mente at tåttene ikke var digresjoner, men en uløselig del av litteraturen. Jeg argumenterte mot ham på grunn av to faktorer: For det første redaktørens valg i å forklare og/eller forsvare utforminga av håndskriftet og for det andre at tåttene blir flyttet på i avskrivingsprosessen. Når man ser de to faktorene i lys av at *þáttr* utgjør en litterær størrelse, står tåttene i en relativ løs forbindelse til den øvrige teksten i *Flat*.

Konklusjon

Når jeg nå skal sammenstille de to delene av oppgaven, er det mange ulike innfallsvinkler til tættene som må holdes fra hverandre. Avhandlinga kan som sagt deles i to. Jeg vil derfor først konkludere med hvordan forskinga har etablert sjangeren, og så vil jeg konkludere med hvordan middelalderen har brukt betegnelsen.

Den første gangen tåtten blir gitt ei uttrykkelig sjangerbetydning, er på 1950-tallet av Anthony Faulkes. De ulike grunngevingene for tåttens tekstuelle trekk har vært verdifulle og gitt innsikt i flere særegenheter til sjangeren. Harris' strukturanalyse fra 1970-tallet fører til at sjangeren blir ytterligere underbygget. I dag blir strukturen gjerne ansett som en viktig fellesnevner i en sjangerbeskrivelse. Harris viderefører sitt eget arbeid ved å dele tåtten inn i undergrupper.

Det er på den andre sida ikke bare forskinga rundt tåtten i seg sjøl som har vært med på å underbygge sjangeren. Det er også andre faktorer som kan ha hatt betydning for etableringa av sjangeren. At det først på 1950-tallet kommer en beskrivelse av tåtten som sjanger, betyr ikke at sjangeren ikke var gjeldende før dette. Helt fra Keysers dager, via Finnur Jónsson og fram til Faulkes utgivelse har tåtten mer eller mindre blitt utdefinert av kongesagaen. Jeg mener at forskingshistoriens utskillelse av tåtten har lagt et grunnlag for utviklinga av sjangeren.

På 1930-tallet anser flere forskere at tættene hadde en skriftradisjon forut for inkorporeringa i kongesagaene. Det gjelder de tættene som utgjør et selvstendig hele innafor sagaen. Bjarni Aðalbjarnarson begynner å telle slike tætter og finner seksten av dem i *Msk*. At tættene utgjør et selvstendig hele og antas å ha en skriftradisjon forut for inkorporeringa, er to momenter som både bygger opp under middelalderens sjangerforståelse og starten på forskningas etablering av sjangeren.

Det kan også se ut som at utgiverne av *Flat* kan ha vært med på denne etableringa. I forhold til benevningene av tekstene i *Flat* påpekte jeg på en del uoverensstemmelser mellom Gks. 1005 fol. og utgivelsene av dette håndskriftet. Unger/Vigfússon ser ut til å ha ei formening om hva som bør benevnes *þáttr*. Det kan være at samleverket *Sex sögu-þættir* fra 1855 har hatt innflytelse på denne navngivinga. Av de fire tættene som er hentet fra *Flat* i samleverket, så har Unger/Vigfússon benevnt tre av disse i indeksen. Det er på den andre sida vanskelig å trekke noen sikre konklusjoner ut fra dette. Sigurður Nordal har på sin side benevnt en del flere tekster med *þáttr*. Det kan se ut som at han støtter seg til antologien

Fjörutú Íslendinga-þættir. Dette samleverket er utgitt av Þórleifr Jónsson i 1904. Av de åtte tekstene Sigurður Nordal har benevnt *þáttr* utover Unger/Vigfússon, er fem av disse oppført i dette samleverket. Når verken Þórleifr Jónsson eller Sigurður Nordal gir begrunnelser for sine valg av tætter, har deres kategorisering og navngiving ingen metode eller andre kriterier å støtte seg til.

I dag opererer vi med mange tekster som kalles tætter. Harris og Rowe anslår at det er et sted mellom 75 og 100 tætter i middelalderlitteraturen.⁹⁹ I *Lexikon der altnordischen Literatur* fra 1987 telles det 142 tætter.¹⁰⁰ Korpuset er dermed økt betraktelig gjennom de seineste hundre åra. Dagens sjanger ser både ut til å være et resultat av denne utgivelsesvirksomheten og de ulike begrunnelsene for tåttens tekstuelle særegenhet. Tre av de fire antologiene, som alle ble utgitt mellom 1855 til midten av 1900-tallet, har vektlagt tættene med islendinger i hovedrollen.¹⁰¹ Betegnelsen har i nyere tid blitt forbundet med islendingetåtten. Disse samleverkene av tætter kan ha bidratt til denne defineringa.

Er dette noe som finner støtte i *Flats* bruk av begrepet? Av et samlet antall forekomster av 57 *þættir* i *Flat*, er det bare 21 stykker som finnes igjen i de fire antologiene. Det vi dag kaller tætter, ser dermed ikke ut til å ha noe med *Flats* benevning å gjøre. Benevninga i dette håndskriftet har altså ikke vært retningsgivende for forskingas etablering sjangeren. Det må dermed konkluderes med at *þáttr* brukes svært ulikt i dag og middelalderen. Skillet mellom den etniske sjangeren og den analytiske kategorien blir i forlengelse av dette en god måte å illustrere at det er to innfallsvinkler som bør holdes fra hverandre.

Når det kommer til sjangerforståelsen av *þáttr* i middelalderlitteraturen, har jeg sett spesielt på *Flat*. Gjennom en begrepsanalyse av håndskriftet har jeg kommet fram til at *þáttr* utgjør en litterær størrelse. Dette er sannsynliggjort ved å se på det indre forholdet mellom benevninger av tekst. *Þáttr* er nemlig den eneste benevninga som ikke blir brukt som undertittel innafor ei avslutta fortelling.

Jeg prøvde videre å se på hvilke faktorer som kunne forklare denne litterære størrelsen. Da jeg ikke fant noen ”indre” forklaringer på benevninga, lot det seg vanskelig trekke ut en sjangerforståelse av ordet. *Þáttr* ser ikke ut til å ha noen sammenheng med

⁹⁹ Rowe og Harris (2005) s. 462. ”We feel, however, that a conservative estimate would recognize between 75 and 100 short narratives as *þættir*.”

¹⁰⁰ *Lexikon der altnordischen Literatur* (1987). Utgitt av Rudolf Simek og Hermann Pálsson. Utgiverne lister opp 159 stykker, men flere av disse er ulike navn på samme tekststykke.

¹⁰¹ *Sex sögu-þættir* (1855), *Fjörutú Íslendinga-Þættir* (1904) og *Íslendinga Þættir* (1945). Det er bare Edwin Gardiner som utgir tætter uten en islending i hovedrollen i *Fornar smásögur úr noregskonunga sögum* fra 1949.

innholdet det benevner, men hvordan innholdet står i forhold til den øvrige teksten. *Þáttr*-benevninga kan dermed se ut til å betegne en digresjon. Jeg har derfor argumentert for at Jón Þórðarsons bruk av begrepet kan bli beskrevet som en litterær størrelse (innafor sagaen) på bakgrunn av emnet.

I denne sammenhengen plasserte jeg *þáttr*-benevninga inn mellom redaktørens normative og deskriptive bedømmelse. I analysen prøvde jeg å forklare *þáttr* innafor ei deskriptiv benevning i forhold til at den blir brukt som en digresjon, og innafor ei normativ benevning i forhold til at ordet er abstrahert. Jeg mente at dette kunne forklare Jón Þórðarsons konsekvente bruk. En bruk som resulterer i den litterære størrelsen *þáttr* ser ut til å inneha. Hvilke andre premisser som Jón Þórðarson har lagt til grunn for tituleringa, er det vanskelig å si noe sikkert om.

I forlengelse av dette satte jeg benevninga inn i en europeisk kontekst. Lönnroth argumenterte for at digresjonene var vanlige i den europeiske litteraturen. Jeg trakk paralleller mellom de europeiske benevningene og bruken av *þáttr*, og konkluderte med at *þáttr*-benevninga er det norrøne svaret på benevningene av digresjonene i den europeiske litteraturen. Det kan være at denne påvirkinga først har etablert seg i det 14. århundre, men det må trekkes inn et større materiale for å kunne si noe videre om dette.

Litteraturliste:

- Andersson, Theodore M. 1964: *The Problem of Icelandic Saga Origins*. Yale University Press, New Haven and London.
- 1967: *The Icelandic Family Saga: An Analytic Reading*. Harvard University Press, Cambridge.
- 1975: "Splitting the Saga" i: *Scandinavian Studies* 47, nr. 4. S. 437-441.
- Ármann Jakobsson 1999: "Rundt om kongen. En genvurdering af Morkinskinna" i: *Maal og minne*. S. 71-90.
- 2002: *Staður í nýjum heimi. Konungasagaen Morkinskinna*. Háskólaútgáfan, Reykjavík.
- Ben-Amos, Dan 1976: "Analytical Categories and Ethnic Genres" i: (red.) Ben-Amos, Dan. *Folklore Genres*. University of Texas Press, Austin & London. S. 215-42.
- Bjarni Aðalbjarnarson 1937: *Om de norske kongers sagaer*. I kommisjon hos Jacob Dybwad, Oslo.
- Bååth, A. U. 1885: *Studier öfver kompositionen i några isländska ättsagor*. Gleerupska Universitets-bokhandeln, Lund.
- Clover, Carol J. 1982: *The Medieval Saga*. Cornell University Press, Ithaca and London.
- Faulkes, Anthony 1951: *Two Icelandic Stories*. Viking society for Northern research; 4, London.
- Finnur Jónsson 1898: *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie*. Andet bind. Forlaget af universitetsboghandler G. E. C. Gad, København.
- 1907: *Den islandske litteraturs historie. Tilligemed den oldnorske*. Forlaget af universitetsboghandler G. E. C. Gad, København.
- 1927: *Flateyjarbók*. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, København.
- Fjörutíu Íslendinga-Pættir* 1904. Þórleifr Jónsson gaf út. Kostnaðarmaður Sigurður Kristjánsson, Reykjavík.
- Flateyjarbók* 1930. Utgitt i Corpus Codium Islandicorum Medii Aevi. Ved Finnur Jónsson. Ejnar Munksgaard (Red). Levin & Munksgaard, Copenhagen.
- Flateyjarbók* I-III, 1860-68. Utgitt av C. R Unger og Guðbrandur Vigfússon P. T. Mallings Forlagsboghandel, Christiania.
- Flateyjarbók* I-IV, 1944-45. Utgitt av Sigurður Nordal. Prentverk Akraness H. F., Reykjavík.

- Fornar smásögur úr noregskonunga sögum* 1949. Utvalg av Edwin Gardiner. H. F. Leifur, Reykjavík.
- Fritzner, Johan 1954: *Ordbog over Det gamle norske Sprog*. Uforandret opptrykk av 2. utgave. Tryggve Juul Møller Forlag, Oslo.
- Harris, Joseph C. 1972: "Genre and narrative structure in some *Íslendinga Pættir*" i: *Scandinavian Studies* 44, nr. 1. S. 1-26.
- 1975: "Genre in the Saga Literature: A Squib" i: *Scandinavian Studies* 47, nr. 4. S. 427-436.
- 1989: "Pættir" i: (red.) Strayer, Joseph. *Dictionary of The Middle Ages*. American Council of Learned Societies and Scribners. 1982-89, vol. 12; 1-6.
- Heggstad, Leiv (m.fl) 1997: *Norrøn ordbok*. 4. utgåva. Det norske samlaget, Oslo.
- Indrebø, Gustav 1928: "Harald Hardraade i Morkinskinna" i: *Festskrift til Finnur Jónsson 29. maj 1928*. Levin & Munksgaard forlag, København. S. 173-180.
- Íslendinga Pættir* 1945. Utvalg av 42 tættir av Guðni Jónsson. Bókaverzlun Sigurðar Kristjánssonar, Reykjavík.
- Íslensk Orðsifjabók* 1989. Utgitt av Ásgeir Blöndal Magnússon. Orðabók Háskólans, Reykjavík.
- Iversen, Ragnvald 1994: *Norrøn grammatikk*. 7. utgave revidert ved E. F. Halvorsen. Tano. Aschehoug, 1972.
- Jónas Kristjánsson 1997: *Eddas and Sagas. Iceland's Medieval Literature*. Translated by Peter Foote. Hið íslenska bókmenntafélag, Reykjavík.
- Jóns þáttur byskups Halldórssonar*. 1964: Historien om biskop Jón til Skálholt. Portræt af en middelalderbisp paa Island. Utgitt av Hans Bekker-Nielsen. Strandbygaard, Skjern.
- Jørgensen, Jon Gunnar 2004: "Håndskrift- og arkivkunnskap" i: (red.) Haugen, Odd Einar. *Handbok i norrøn filologi*. S. 27-79.
- Keyser, Rudolf 1866: *Nordmændenes Videnskabelighed og Literatur i Middelalderen*. B. T. Wallings Forlagsboghandel, Christiania.
- Kleivane, Elise 2003: *Enn þriðji hlutr sagnanna...* Ein analyse av fornalderssagasjangeren som analytisk kategori. Magistergradsavhandling i norrøn filologi. Universitetet i Oslo.
- Koht, Halvdan 1913: "Sagaens opfatning av vår gamle historie". Gjengitt med enkelte ubetydelige endringer i: *Innhogg og utsyn i norsk historie*. Aschehoug & Co, Kristiania, 1921. S. 76-91.
- Lange, Wolfgang 1957: "Einige Bemerkungen zur altnordischen Novelle" i: *Zeitschrift für deutsches altertum und deutsche literatur*. Achtundachtzigster band. Herausgegeben

- von Julius Schwietering. Frans Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden.
- Lexicon Poeticum. Antiquæ Linguae Septentrionalis* 1966: Ordbog over det Norsk-Islandske skjaldesprog. Oprindelig forfattet av Sveinbjörn Egilsson. 2. udg ved Finnur Jónsson. Atlas bogtrykk, København.
- Lexikon der altnordischen Literatur* 1987: Utgitt av Rudolf Simek og Hermann Pálsson. Alfred Kröner verlag, Stuttgart.
- Lindow, John 1978: "Old Icelandic þátr: Early Usage and Semantic History" i: (red.) Elmevik, Lennart. *Scripta Islandica*. Lundequistska bokhandelen, Uppsala.
- Louis-Jensen, Jonna 1977: *Kongesagastudier : kompilationen Hulda-Hrokkinskinna*. C.A. Reitzels Boghandel A/S, København.
- Lönnroth, Lars 1965: *Tesen om de två kulturerna. Kritiske studier i den isländska sagaskrivningens sociale förutsättningar*. Almqvist & Wiksells, Uppsala.
- 1975: "The Concept of Genre in Saga Literature" i: *Scandinavian Studies* 47, nr. 4. S. 419-426.
- Morkinskinna* 1932. Udgivet for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved Finnur Jónsson. J. Jørgensen & Co, København.
- 1934. Utgitt i Corpus Codium Islandicorum Medii Aevi. Vol. VI. ved Jon Helgason. Ejnar Munksgaard (Red). Levin & Munksgaard, Copenhagen.
- 2000: (trans. and intro.) Andersson, Theodore M. and Gade, Kari Ellen. *Islandica LI*. Cornell University Press, Ithaca and London.
- Mundal, Else 1977: *Sagadebatt*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Mundal, Else 2004: "Sagalitteraturen" i: (red.) Haugen, Odd Einar. *Handbok i norrøn filologi*. S. 267-302.
- Munksgaard, Ejnar 1930: *Om Flatøbogen og dens historie*. Levin & Munksgaard, København.
- Nichols, Stephen G. 1990: "Introduction: Philology in a Manuscript Culture." i: *Speculum* 65. S. 1-10.
- Norræn Staffræði* 1950. Red. av Haugen, Einar. Vol. 26, No. 4, Suppl. Linguistic Society of America, Waverly Press, Inc. Baltimore 2, Maryland.
- Ordbog over det norrøne prosasprog* 1989. Registre. Udgivet af den Arnamagnæanske kommission, København.
- Rowe, Elizabeth Ashman 2005: *The Development of Flateyjarbók*. Iceland and the Norwegian Dynastic Crisis of 1389. The University Press of Southern Denmark, Odense.
- Rowe, Elizabeth Ashman & Harris, Joseph 2005: "Short Prose Narrative (þátr)" i: (red.)

- McTurk, Rory. *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*. Blackwell Publishing.
- Sex sögu-þættir 1855*. Utvalg av Jón Þorkelsson. Prentaðir í prentsmiðju Íslands, hjá E. Þórðarsyni, Reykjavík.
- Sigurður Nordal 1953: "Sagalitteraturen" i: *Litteraturhistorie B, Norge og Island*. Utg. av Sigurður Nordal. H. Aschehoug & Co.s forlag, Oslo. S. 180-273.
- Snorri Sturluson *Edda* 1931. Udgivet efter håndskriftene af Kommissionen for det arnamagnæanske legat ved Finnur Jónsson. Gyldendalske boghandel, København.
- Snorri Sturluson *Heimskringla* 1966. Udgivet af Finnur Jónsson. Universitetsforlaget, Oslo.
- Turville-Petre, E. O. G. 1953: *Origins of Icelandic Literature*. At the Clarendon Press, Oxford.
- Würth, Stefanie 1991: *Elemente des Erzählens Die þættir der Flateyjarbók*. Helbing & Lichtenhahn verlag AG, Basel und Frankfurt am Main.

Appendiks

Sex söguþættir fra 1855, utvalg av Jón Þorkelsson.

- Þátr af Egil Síðu-Hallssyni
- Þátr af Þorsteini austfirðing
- Þátr af Sneglu- eðr Grautar-Halla
- Þátr af Hemingi Áslákssyni
- Þátr af Þorsteini forvitna
- Þátr af Gull-Ásu-Þórði (Jorsalfara)

Fjörutíu Íslendinga-þættir fra 1904, utvalg av Þórleifr Jónsson.

- Auðunar þátr vestfirzka
- Brands þátr örva
- Egils þátr Síðu-Hallssonar
- Einars þátr Skúlasonar
- Gisls þátr Illugasonar
- Gull-Ásu-Þórðar þátr
- Gunnars þátr Þiðranda-bana
- Halldórs þátr Snorrasonar
- Hrafns þátr Hrutfirðings
- Hreiðars þátr heimska
- Hrómundar þátr halta
- Íslendingis þátr sögufróða
- Ívars þátr Ingimundarsonar
- Jökuls þátr Bárðarsonar
- Mána þátr Íslendingis
- Odds þátr Ófeigssonar
- Orms þátr Stórólfssonar
- Sighvats þátr skálds
- Sneglu-Halla þátr
- Stefnis þátr Þórilssonar
- Steins þátr Skaftasonar

- Stúfs þátr blinda
- Svaða þátr ok Arnórs kerlingarnefs
- Þiðranda þátr ok Þórhalls
- Þórarins þátr Nefjólfs
- Þórarins þátr stutfeldar
- Þórgríms þátr Hallasonar
- Þórhalls þátr knapps
- Þórleifs þátr jarlsskálds
- Þórodds þátr Snorrasonar
- Þórsteins þátr Austfirðings
- Þórsteins þátr forvitna
- Þórsteins þátr stangarhöggs
- Þórsteins þátr tjaldstæðings
- Þórsteins þátr uxafóts
- Þórvalds þátr tasalda
- Þórvalds þátr víðförla
- Þórvarðs þátr krákunefs
- Ögmundar þátr dytts ok Gunnar helmings
- Ölkofra þátr

Íslendinga Þættir fra 1945, utvalg av Guðni Jónsson. Her har han samla 42 tættir. De fleste er henta fra *Flat* og Msk, men også fra *Hrokkinskinna-Hulda* og enkelte fra selvstendige hândskrift.

- Auðunar þátr vestfirzka.
- Ásu-þórðar þátr
- Brands þátr örva
- Egils þátr Síðu-Hallssonar
- Einars þátr Skúlasonar
- Gisls þátr Illugasonar
- Gunnars þátr Þiðrandabana
- Halldórs þátr Snorrasonar I
- Halldórs þátr Snorrasonar II
- Hrafns þátr Hrutfirðings

- Hreiðars þátr heimska
- Hrómundar þátr halta
- Ísleifs þátr byskups.
- Íslendinga þátr sögufróða
- Ívars þátr Ingimundarsonar
- Jökuls þátr Bárðarsonar
- Mána þátr Íslendinga
- Odds þátr Ófeigssonar
- Orms þátr Stórólfssonar
- Sighvats þátr skálds
- Sneglu-Halla þátr
- Stefnis þátr Þorgilssonar
- Steins þátr Skaptasonar
- Stúfs þátr.
- Svaða þátr ok Arnórs kerlingarnefs
- Þiðranda þátr Þórhalls
- Þórarins þátr Nefjólfssonar
- Þórarins þátr stutfeldar
- Þórgrims þátr Hallasonar ok Bjarna Gullbráarskálds
- Þórhalls þátr knapps
- Þorleifs þátr jarlsskálds
- Þórodds þátr Snorrasonar
- Þorsteins þátr austfirðinga
- Þorsteins þátr forvitna
- Þorsteins þátr stangarhöggis
- Þorsteins þátr tjaldstæðinga
- Þorsteins þátr uxafóts
- Þorvalds þátr tasalda.
- Þorvalds þátr víðförla
- Þorvarðs þátr krákunefs
- Ögmundar þátr dytts ok Gunnar Helmings
- Ölkofra þátr

Fornar smásögur úr noregskonunga sögum fra 1949, utvalg av Edwin Gardiner. Her har han samlet 20 tættar, som i motsetning til utgaven fra 1904 tar for seg tættar som omhandler personer i Norge, Sverige, Danmark og noen av Skandinavia naboland. Tekstene er hentet fra *Flat* i sagaene om Olaf Tryggvason, Olaf den hellige og Harald Hardråde, hvor de er innsatt på passende steder (Gardiner 1949: VII).

- Sörla þáttur
- Þáttur Hauks Hábrókar
- Haralds þáttur grenska
- Hróa þáttur heimiska
- Albani þáttur ok Sunnifu
- Rögnvalds þáttur ok Rauðs
- Þáttur Helga Þórissonar
- Þáttur Sveins ok Finns
- Þáttur Raud hins ramma
- Þáttur Þorsteins skelks
- Þáttur Eindriða Illbreiðs
- Eymundar þáttur Hringssonar
- Tóka þáttur
- Eymundar þáttur af Sköllum
- Þáttur Eindriða ok Erlings
- Ásbjarnar þáttur Selsbana
- Völsa þáttur
- Heming þáttur Áslakssonar
- Bloðeigilsþáttur
- Helga þáttur ok Úlfs